

アビナヴァグプタ *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī* の研究 (2) *

川尻洋平

0. はじめに

本稿は、「アビナヴァグプタ *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī* の研究 (1)」に引き続き、アビナヴァグプタ (Abhinavagupta, ca. 975–1025) 著 *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī* の再校訂テキストと翻訳を提示するものである。今回取り上げる箇所は、ウトパラデーヴァ (Utpaladeva, ca. 925–975) 著 *Īśvarapratyabhijñā-kārikā* の帰敬偈に対する注釈部分である¹。

ウトパラデーヴァの *Īśvarapratyabhijñā-kārikā* の帰敬偈は、その趣旨を明らかにしている自注に基づけば次のように読むことができる²。

ĪPK1.1.0³: *kathamcid āsādyā maheśvarasya dāsyam janasyāpy upakāram icchan /*

*写本資料の複写を許可して下さった以下の研究所および図書館関係各位にこの場を借りて謝意を表したい。Central Library, Maharaja Sayajirao University of Baroda, Baroda, Government Oriental Manuscript Library, Madras, Ganganatha Jha Kendriya Sanskrit Vidyapeetha, Allahabad, Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, Staatsbibliothek zu Berlin, Berlin, Akhila Bhāratīya Saṃskṛt Paṭiśad, Lucknow, Sri Ranbir Research Institute, Jammu, School of Oriental and African Studies Library, London。これまで未入手であったバローダ写本とロンドン写本の入手については、パリ大学の Isabelle Ratié 博士のお世話になった。この場を借りて謝意を表したい。

¹本稿は川尻 [2008] の続編であるが、新たに入手した写本も利用したため、再校訂テキストについては冒頭から提示している。また使用した写本の略号についても多少の変更を加えている。

²ĪPKV1.1.0: *paramēśvaraprasādād eva labdhātyantadurlabhataddāsyalakṣmīr aham ekākisampadā lajjamāno janam apīmam akhilaṃ svasvāminam vakṣyamāṇopāyena pratyabhijñāpayāmi yena tasyāpi paramārthalābhena parituṣyeyam //* (「まさに最高主宰神の恩恵 (prasāda) に基づいて、とても得難い彼 [最高主宰神] への隷属による幸福を獲得した私は、独りだけの達成を恥じて、ここなるすべての人にも、彼ら自身の主 [最高主宰神] を以下に述べる手段によって再認識しめる。そのことによって、彼らも究極的真理を獲得することに私は満足するだろう」)

³ĪPK の認識章第一日課のナンバリングに関して、ĪPV の Iyer and Pandey による刊本と Ram Shastri の刊本では、帰敬偈を認識章第一日課に含めるか否かに基づいて違いがある。Iyer and Pandey による刊本では、帰敬偈は第一日課に含められず、一方 Ram Shastri の刊本では第一日課に含められる。以下に挙げる理由から、アビナヴァグプタは帰敬偈を第一日課から独立したものとみなしていたと考えられる。第一に、アビナヴァグプタは各日課の冒頭にその日課の内容を要約した韻文を提示しているが、第一日課の内容を要約した韻文はĪPK の帰敬偈に対する注釈の後に与えられている。第二に、アビナヴァグプタは帰敬偈以外の四偈を序論 (upodghāta) とみなし、第一日課を序論と位置づけている。したがって、Iyer and Pandey による刊本のナンバリングに従う。第一日課の内容を要約した韻文は次の通りである。ĪPV I p.47: *anantabhāvasambhārabhāsane spandanam param / upodghātāyate yasya taṃ stumaḥ sarvadā śivam //* (「我々はかのシヴァを常に讃える。その [シヴァの] 最高の振動 (spanda) は無限の一群の諸存在の現出の時に、[世界展開の] 序章のごとくにふるまう (upodghātāyate)」) さらに第一日課の最後において、帰敬偈のあとの四つの偈は序論であることが次のように述べられる。ĪPV I p.78–79: *tad evaṃ yeṣāṃ tārīkīprāvadapāmsupātadhūsarībhāvo na vṛtto 'smin saṃvedanapathe, te iyataiva ātmānamīśvaraṃ vidvāṃso ghaṭaśarīraprāṇasukhatadabhavān tatraiva nimajjayanta īśvarasamāviṣṭā eva bhavanti / tato 'yam upodghātaḥ / upa iti ātmanaḥ samīpe ṭankavat īśvarapratyabhijñānalakṣaṇa utkarṣo*

samastasampatsamavāptihetuṃ tatpratyaabhijñāṃ upapādayāmi //

「[あらゆる至福を獲得する根拠である (samastasampatsamavāptihetu)] 大主宰神への隷属 (dāśya) を、何らかの方法で獲得して、人々にも扶助 (upakāra) を与えようと望んで、あらゆる至福を獲得する根拠である (samastasampatsamavāptihetu) その [大主宰神の] 再認識を私は可能にする」

これに対してアビナヴァグプタの注釈によれば次のような解釈が与えられる。

「あらゆる至福の獲得の根拠である大主宰神への隷属を何らかの方法 [すなわち恩寵、あるいは師への帰依] で、完全に獲得した直後に、[自身だけでなく] 人々にも何らかの方法 [すなわち恩寵、あるいは師への帰依] で、その [あらゆるものの実現] の再認識を完全に獲得せしめて、あらゆる至福の獲得の根拠である [最高主宰神の属性への] 近接をもたらすこと (upakāra) を望むから、あらゆる [青や楽等] の実現の獲得を根拠とするその [大主宰神の] 再認識を私は可能にする」

このような解釈を可能にする注釈において、アビナヴァグプタは、まず当該の偈が帰敬偈として相応しいことを確立している。次に、帰敬偈で使用されている語を分析し、その後で構文解釈を提示する。そこで明らかになるのは、アビナヴァグプタが複合語の分析や語源的解釈、さらには二度読みするなどの修辭的技法を用いているということである。そしてアビナヴァグプタは、論書の四条件として、主題、目的、有資格者、関係に言及している。特に目的については、目的の目的、さらにその目的にまで触れている。そして *Īśvarapratyaabhijñākārikā* の構成と果報獲得時期について述べている。構成については、帰敬偈が主張に他ならず、第四章十六偈が著作の結論であり、その中間は理由などを確定するものとして位置づけられている。果報獲得時期については、この帰敬偈を聞いて意味を理解するだけでも果報を得られることが述べられている。

以下に、帰敬偈に対する注釈のシノプシスを提示する。

0 帰敬偈の導入

1 ĪPK1.1.0 が敬礼 (namaskāra) であることの確立

1.1 敬礼と卓越の反省

1.2 敬礼と卓越の反省の相互含意

1.3 ĪPK1.1.0 における敬礼の二要素を示す二つの語の使用

2 帰敬偈に使用される語の説明

hanyate viśrāmyate yena / etāvad eva ca asya granthasya tātparyam iti / tato'pi ayam upodghātaḥ / (「したがって、以上のような場合、この認識の道において、論理学者の語る言葉の埃を被って汚されることがないものたち、彼らはまさにこの限り [の四偈] を通じて、自身が主宰神であると認識し、壺、身体、プラーナ、楽、そしてそれらの非存在をまさにその [主宰神] に同化させて、まさに主宰神に参入している。それゆえ、この [四偈] は序論である。‘upa’ という [語は] アートマンの近くに、[を意味し、] 主宰神の再認識と呼ばれる卓越を、[石の近くに] ノミ [を置く] ように、休らわせる (hanyate = viśrāmyate) 手段 [が ‘upodghāta’ 序論] である。まさにこの限り [アートマンの近くに] 主宰神の再認識と呼ばれる卓越を休らわせる] ことが、この著作の趣旨である、と [あるものたちは述べる]。そのことによっても、この [四偈] は序論である」)、 p.79: evaṃ ślokatuṣṭayārthabhāvanādārḍhyādeva labhyate paramaśiṅḥ / iti śivam //4// iti śrīmadācāryātpaladevaśiṅḥśrīmadācāryalakṣmaṇaguptadattopadeśāśrīmadācāryābhinavaguptaviracitāyām śrīpratyaabhijñāvimarśinyām jñānādhikāre upodghātaḥ / iti prathamamāhnikam //1// (「以上のように、まさに四つのシュローカの意味を熟慮することによってもたらされる堅固さに基づいて、最高シヴァが獲得される。以上、シヴァ。以上、聖ウトパラデーヴァ先生の弟子、聖ラクシュマナグプタによって教示を授かった聖アビナヴァグプタによって著された聖なる『再認識に関する反省的考察』認識章における序論を終える。以上が第一日課である」)

- 2.1 kathamcit 「ある方法で」
  - i. 世俗的な因果関係
  - ii. 非世俗的な因果関係
  - iii. 第一解釈：非世俗的な方法＝恩寵
  - iv. 第二解釈：世俗的な方法＝師への帰依
- 2.2 āsādyā 「獲得して」
- 2.3 maheśvarasya 「大主宰神への」
- 2.4 dāsyā 「隷属」
- 2.5 janasya 「人々に」
- 2.6 api 「も」
- 2.7 icchan 「望むから」
- 2.8 upakāra 「近接性をもたらすこと」
- 2.9 samastasaṃpatsamavāpti-hetu
  - i. 属格限定複合語 (Gen.Tp.) の解釈：「あらゆる至福の獲得の根拠」
  - ii. 所有複合語 (Loc.Bv.) の解釈：「あらゆるものの実現の獲得を根拠とするもの」
- 2.10 tatpratyabhijñā 「その再認識」
- 2.11 upapādayāmi 「可能にする」
- 3 構文解釈の提示
- 4 論書の四条件について
- 5 ĪPK 全体の構成について
- 6 果報獲得時期

A Critical Edition of the *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī* on the maṅgalaśloka of the *Īśvarapratyabhijñākārikā*

About this edition

This edition is based on eight manuscripts and the comparison with two editions of the *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī*: by Mukund Ram Shastri and by Iyer and Pandey. The eight manuscripts, which are written in Śāradā, are indicated with the letters from Ñ to Ṭh. The readings of the manuscripts K Kh G Gh mentioned by Ram Shastri in his edition are also reproduced. They are referred to by the same letters. Under the existing circumstances, it was hardly possible to have access to those manuscripts. The editions of Ram Shastri and of Iyer and Pandey are referred to in the apparatus as A and I, respectively.

Punctuation is entirely editorial. Punctuation marks used are commas, *daṇḍas*, and double *daṇḍas*. Conventional *daṇḍas* in the manuscript with no syntactical meaning, e.g. after *iti*, are not indicated, but *daṇḍas* in the manuscript that possibly suggest a syntactical interpretation different from ours are recorded in the apparatus. *Avagrahas* are mostly editorial, only some being written in the manuscript. Bold characters are used for quotations from the *Īśvarapratyabhijñākārikā*.

This edition is accompanied by a diplomatic edition of the text. To ensure the best basis for verification and any further editorial work, the manuscript is reported as faithfully as possible. Separation of words, however, follows the meaning.

Editorial signs in the apparatus and the diplomatic edition

A	the reading of the edition by Ram Shastri (KSTS edition)
I	the reading of the edition by Iyer and Pandey
?	illegible <i>akṣara</i> (s) or part of an <i>akṣara</i> due, e.g., to blurring
+	lacunae in the manuscript
*	<i>virāma</i>
<>	contain added <i>akṣara</i> (s) in the manuscript (the position is indicated in the margin)
[]	contain unclear <i>akṣara</i> (s) or part of an <i>akṣara</i> that is unclear due, e.g., to blurring
{ }	contain <i>akṣara</i> (s) deleted in the manuscript
∨	sign of insertion added above the line
∧	sign of insertion added below the line

The Manuscripts⁴

- Ñ: Central Library, Maharaja Sayajirao University of Baroda, Baroda, No. 1828, paper, śāradā script, complete.

⁴The manuscripts K Kh G Gh are described in the KSTS edition as follows: “(K)–Belonging to Pandit Govardhana of this Department. It contains 23 leaves of old Kashmiri paper. Of this a copy was made in this office. (Kh)–Belonging to M. M. Paṇḍit Mukund Rām Shāstri, late of this Department. (G)–Belonging to Maheshvara Rājānaka, also of this Department. It is about 150 years old and consists of 175 leaves of very old Kashmiri paper. (Gh)–Belonging to the Library of this Department. It contains 390 leaves of Kashmiri paper.”

- C: Ganganatha Jha Kendriya Sanskrit Vidyapeetha, Allahabad, No. 1212, paper, śāradā, complete.
- Ch: Staatsbibliothek zu Berlin, Berlin, No. 5408, paper or birchbark, śāradā, complete.
- J: Akhila Bhāratīya Saṃskṛt Pariṣad, Lucknow, No. 3366, paper, śāradā, complete.
- Jh: Bhandarkar Oriental Research Institute, Pune, 168/1883–84, paper, śāradā, complete.
- Ñ: School of Oriental and African Studies Library, London, No. 207 in R. C Dogra's 1978 catalogue (= MS 44255), paper, śāradā, complete.
- Ṭ: Sri Ranbir Research Institute, Raghunath Mandir, Jammu, No. 2. birchbark, śāradā, incomplete.
Beginning: (2r/1)ratra saṃcikramayiṣuḥ ... (ĪPV1.1.0, A=I p.4, 1.4, I=I p.17, 1.1).
- Ṭh: Sri Ranbir Research Institute, Raghunath Mandir, Jammu, No. 19, birchbark, śāradā, incomplete.
End: (120v/23)s tat pate parameśvara eveti asyārthasya svapratyaya (ĪPV4.16, A=II, p.270, 1.8, I=II, p.309, 1.1.)

ॐ नमः संविद्वपुषे शिवाय ।

अथ

ईश्वरप्रत्यभिज्ञाविमर्शिनी ।¹⁾

निराशंसात्²⁾ पूर्णादहमिति पुरा भासयति

यद्विशाखामाशास्ते³⁾ तदनु च विभङ्कुं⁴⁾ निजकलाम् ।

स्वरूपादुन्मेषप्रसरणनिमेषस्थितिजुषस्

तदद्वैतं वन्दे परमशिवशक्त्यात्म निखिलम् ॥ १ ॥

श्रीत्रैयम्बकसद्वंशमध्यमुक्तामयस्थितेः ।

श्रीसोमानन्दनाथस्य विज्ञानप्रतिबिम्बकम्⁵⁾ ॥ २ ॥

अनुत्तरानन्यसाक्षिपुमर्थोपायमभ्यधात् ।

ईश्वरप्रत्यभिज्ञाख्यं⁶⁾ यः शास्त्रं⁷⁾ यत्सुनिर्मलम्⁸⁾ ॥ ३ ॥

तत्प्रशिष्यः करोम्येतां तत्सूत्रविवृतिं लघुम् ।

बुद्धाभिनवगुप्तोऽहं श्रीमल्लक्ष्मणगुप्ततः ॥ ४ ॥

वृत्त्या तात्पर्यं टीकया तद्विचारः

सूत्रेष्वेतेषु ग्रन्थकारेण दृब्धम्⁹⁾ ।

तस्मात् सूत्रार्थं मन्दबुद्धीन्¹⁰⁾ प्रतीत्थं

सम्यग् व्याख्यास्ये प्रत्यभिज्ञाविविक्त्यै¹¹⁾ ॥ ५ ॥

सर्वत्राल्पमतौ यद्वा कुत्रापि सुमहाधियि ।

न वान्यत्रापि तु स्वात्मन्येषा स्यादुपकारिणी ॥ ६ ॥

ग्रन्थकारोऽपरोक्षात्मदृष्टशक्तिकां¹²⁾ परमेश्वरतन्मयतां परत्र संचिक्रमयिषुः,¹³⁾

स्वतादात्म्यसमर्पणपूर्वमविघ्नेन¹⁴⁾ तत्सम्पत्तिं मन्यमानः, परमेश्वरोत्कर्षप्रहृता-

¹⁾On the beginning sentences of the MSS, see diplomatic editions.

²⁾nirāśamsāt] A Ñ C J Jh Ñ; nirābhāsāt I G Ch Ṭh.

³⁾āśāste] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; āśamste Ñ.

⁴⁾vibhañktum] A I Ñ C J Ṭ Ṭh Jh Ñ; vibhaktum Gh Ch.

⁵⁾vijñānapratibimbakam] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh; vijñānapratibimbakam Ñ.

⁶⁾īśvarapratyabhijñākyam] A I Ñ C Ch J Jh Ñ; īśvarapratibhijñā Ṭh.

⁷⁾yaḥ śāstram] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh Ñ; omitted in C.

⁸⁾yat sunirmalam] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh; tat sunirmalam Ñ

⁹⁾ḍṛbdham] A I Ñ C Ch J Jh Ñ; ḍṛṣṭam Ṭh.

¹⁰⁾mandabuddhīn] A I C Ch J Jh Ñ; sūkṣmabuddhīn Ñ Ṭh.

¹¹⁾pratyabhijñāviviktyai] A I C Ch J Ṭh Jh Ñ; pratyabhijñāvivṛtyai Ñ.

¹²⁾aparokṣātmadrṣṭaśaktikām] Kh Ñ C J Ṭh Jh Ñ; aparokṣātmani ḍṛṣṭaśaktikām A, aparokṣam ātmadrṣṭaśaktikām I, aparokṣātmadrṣṭiśaktikām Ch.

¹³⁾saṃcikramayiṣuḥ] A I Ñ C Ch Ṭh Ñ Ṭ; saṃcikramayiṣuḥ Gh, sañcakramiṣuḥ J Jh.

¹⁴⁾-samarpaṇapūrvam avighnena] A I C Ch J Jh Ñ; -samarpaṇapūrvakam avighnena Ñ Ṭ Ṭh.

परामर्शशेषतया परमेश्वरतादात्म्ययोग्यतापादनबुद्ध्या प्रयोजनमासूत्रयति¹⁵⁾ ।

कथञ्चिदासाद्य महेश्वरस्य दास्यं जनस्याप्युपकारमिच्छन् ।

समस्तसंपत्समवाप्तिहेतुं तत्प्रत्यभिज्ञामुपपादयामि¹⁶⁾ ॥

इह परमेश्वरं¹⁷⁾ प्रति येयं कायवाङ्मनसां तदेकविषयतानियोजनालक्षणा¹⁸⁾ प्रहृता
सा नमस्कारस्य अर्थः । सा च तथा कर्तुमुचिता प्रामाणिकस्य भवति,¹⁹⁾ यदि
सर्वतो नमस्करणीयस्योत्कर्षं पश्येत् । अन्यथा युक्तिमपरामृशतोऽपरमार्थरूपे²⁰⁾ऽपि
नमस्कारोद्यतस्य सांसारिकपशुजनमध्यपातित्वमेव²¹⁾ । यथोक्तम्²²⁾ ।

वैष्णवाद्यास्तु ये केच्त् विद्यारागेण रञ्जिताः ।

न विदन्ति परं देवं सर्वज्ञं ज्ञानशालिनम्²³⁾ ॥ [1]

इति । तावति हि मायीयाशुद्धविद्यारागकलासंचार्यमाणस्य²⁴⁾ पशुत्वमेव ।
इतरापेक्षया²⁵⁾ तु²⁶⁾ कतिपयाध्वोत्तीर्णतया समुत्कर्षोऽपि स्यात् । तदुक्तम्²⁷⁾ ।

कस्य नाम करणैरकृत्रिमैः पश्यतस्तव विभूतिमक्षताम् ।

विभ्रमादवरतोऽपि जायते त्वां व्युदस्य वरदस्तुतिस्पृहा²⁸⁾ ॥

इति श्रीमद्विद्याधिपतिना²⁹⁾ । एतच्चागमकाण्डे³⁰⁾ निरूपयिष्यामः । तस्मान्निखिलोत्कर्ष-
परामर्शनमपि तत्र स्वीकार्यम् । यद्यप्यायातदृदेश्वरशक्तिपातस्य स्वयमेवेयमियती³¹⁾

¹⁾See PHṛ p.19: yathoktam 'vaiṣṇavādyaś tu ye kecid vidyārāgeṇa rañjitāḥ / na vidanti paraṃ devaṃ sarvajñaṃ jñānaśālinam // iti /

¹⁵⁾āsūtrayati] A I Ṇ C J Ṭ Th Jh Ṇ; āsūtrayati kathamcid iti Ṭ, āsūtrayati om Ch.

¹⁶⁾kathamcid āsādyā maheśvarasya dāsyam janasyāpy upakāram icchan / samastasampatsamavāptihetum tatpratyaabhijñām upapādayāmi //] A I Ṇ Ch J Jh Ṇ (Ṭ) Ṭh; omitted in C.

¹⁷⁾parameśvaram] A I Ṇ C Ch J Jh Ṇ; maheśvaram Ṭh.

¹⁸⁾-niyojanālakṣaṇā] A I Ṇ C Ch J Ṭ Th Jh; -niyojanalakṣaṇā Ṭ Ṇ.

¹⁹⁾prāmāṇikasya bhavati] A I Ṇ C Ṭ Ṭh Ṇ; prāṇāmikasya bhavati J Jh, prāmāṇikasya tadā bhavati Gh Ch.

²⁰⁾aparamārtharūpe] A Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; aparamārthe I.

²¹⁾sāmsārikapaśujanamadhyapātītvam eva] A C J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; sāmsārikajanamadhyapātītvam eva I, sāmsārikapaśu- janasya madhyapātītvam Ṇ, sāmsārikapaśujanamadhyapātītvam eva Ch.

²²⁾yathā cōktam] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; tathā cōktam Ṇ.

²³⁾vaiṣṇavādyaśtu ye kecitt vidyārāgeṇa rañjitāḥ na vidanti paraṃ devaṃ sarvajñaṃ jñānaśālinam] Ṇ, na vindanti paraṃ devaṃ vidyārāgeṇa rañjitāḥ C Ṇ, na vidanti paraṃ devaṃ vidyārāgeṇa rañjitāḥ Ch (Ṭ) Ṭh, na vidanti paraṃ tattvam vidyārāgeṇa rañjitāḥ J Jh

²⁴⁾tāvati hi māyīyāśuddhavidyārāga-] A I Ṭ Ṭh Jh Ṇ; tāvati kālāśuddhavidyārāga- Ṇ, tāvati māyāśuddhavidyārāga- Ch.

²⁵⁾paśutvam eva / itarāpekṣayā] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; paśutvam evāsmadpekṣayā itarāpekṣayā Ṇ.

²⁶⁾tu] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Ṇ; omitted in Jh.

²⁷⁾tad uktam] A I Ṇ C Ch J Ṭ Jh Ṇ; yad uktam K Ṭh.

²⁸⁾varadastutisprhā] I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; varada stutisprhā A.

²⁹⁾śrīmadvidyādhīpatinā] I C Ch Ṭ Ṇ; śrīmadvidyāpatinā A J Ṭh Jh, śrīmadvidyātipatinā Ṇ.

³⁰⁾āgamakāṇḍe] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; āgamādhikāre Ṇ.

³¹⁾svayam eveyatī] A I C Ch J Ṭh; eveyatī Ṇ, svayam aveyam iyatī Ṭ

परमशिवभूमिरभ्येति हृदयगोचरम्, न त्वत्र स्वात्मीयः³²⁾ पुरुषकारः कोऽपि³³⁾ निर्वहति, सर्वस्य तस्य मायामयत्वेनान्धतमसप्रख्यस्यामायीयं³⁴⁾ शुद्धप्रकाशं³⁵⁾ स्वप्रतिद्वन्द्विनं प्रति उपायतानुपपत्तेः, तथापि तदेव तथाविधं रूपं प्रख्योपाख्याक्रमेण स्वात्मपरावभासविषयभावजिगमिषया³⁶⁾ निःशेषोत्कर्षविशेषाभिधायिजयत्यादि-
 5 शब्दानुवेधेन³⁷⁾ परामर्शनीयमिति³⁸⁾ नमस्कारे जयत्यर्थ आक्षेप्यः। जयपदोदीरणेऽपि तादृशसमुत्कर्षातिशयशालिनि³⁹⁾ स्वात्मानमप्रह्वीकुर्वाणस्य तटस्थस्य परमनात्मोप-
 कारित्वमिति⁴⁰⁾ समुत्कर्षविशेषाक्षिप्त एव नमस्कारो⁴¹⁾ऽवश्यमभ्यन्तरीकार्य इत्यनया युक्त्या जयनमस्कारैकतरप्रक्रमे अन्यतरस्यार्थाक्षिप्ततावश्यमङ्गीकर्तव्या। वन्दन-
 नमनस्मरणप्रध्यानप्रभृतीनामपि नमस्कारजयत्यर्थमात्रपरमार्थत्वादियमेव वर्तनी⁴²⁾।
 10 अत्रायं पुनर्ग्रन्थकृता⁴³⁾ तादृक्प्रक्रम आश्रितः, यत्र द्वयमपीदं स्वशब्दपरामृष्टमेव⁴⁴⁾। एतच्च पदार्थव्याख्यानावसर एव⁴⁵⁾ प्रकटीभविष्यति। स्वशब्दपरामर्शश्च⁴⁶⁾ सर्वजन-
 हितत्वादुक्तियुक्तः, स हि सर्वस्यैव झटिति⁴⁷⁾ हृदयंगमः, अर्थाक्षिप्तस्तु कतिचिदेव प्रति स्वप्रतिभोदितवाक्तृत्वावमर्शासंभवात्, वाक्तृत्वावमर्शशून्यस्य च
 प्रकाशस्याप्रकाशकल्पत्वात्⁴⁸⁾। एतच्चाग्रे स्फुटीभविष्यति। तदनेनाभिप्रायेण⁴⁹⁾
 15 प्रसिद्धजयनमःप्रभृतिशब्दशब्दानामश्लेषेणमां सरणिमनुसरति⁵⁰⁾ स्म ग्रन्थकारः।

इह यद्यत्किंचन⁵¹⁾ स्फुरति तत्तद्वक्ष्यमाणेश्वररूपस्वात्मप्रथामात्रम्,⁵²⁾ तत्र त्वुपायोपेयभावप्रभृतिः कार्यकारणभावोऽपि⁵³⁾ यथाप्रकाशं परमार्थभूत एव, प्रकाशस्यानपह्लवनीयत्वात्⁵⁴⁾। यदाह⁵⁵⁾ भट्टदिवाकरवत्सो⁵⁶⁾ विवेकाञ्जने।

³²⁾svātmīyaḥ] A I Ṇ C Ch Ṭ Ṭh; ātmīyaḥ J Jh.

³³⁾ko 'pi] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; kaścit Ṇ.

³⁴⁾māyāmayatvenāndha-] A I Ṇ C Ch Ṭ Ṭh Ṇ;
māyāpadatvenāndha- J Jh.

³⁵⁾-prakhyasyāmāyīyaṃ śuddhaprakāśam] A I C Ch J Ṭ Ṭh
Jh Ṇ; -prakhyasyāmāyīyaśuddhaprakāśam Ṇ.

³⁶⁾-jigamiṣayā] A I Ṇ Ch Ṭ Ṭh Jh; -jigamiṣayā C J Ṇ.

³⁷⁾niḥśeṣotkarṣaviśeṣābhidhāyi-] A Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ;
niḥśeṣotkarṣaviśeṣābhidhāyi- I, samutkarṣātiśāyini Kh.

³⁸⁾parāmarśanīyam iti] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh;
parāmarśinīyam iti Ṇ.

³⁹⁾tādṛśasamutkarṣātiśāyāśālīni] A I C Ch Ṇ;
tādṛśisamutkarṣātiśāyini Ṇ J Ṭh Jh.

⁴⁰⁾anātmopakāritvam iti] A I Ṇ C J (Ṭ) Ṭh Jh Ṇ;
anātmopakāritvam eveti Ṇ, ātmanopakāritvam iti Ch.

⁴¹⁾namaskāraḥ] Ch Ṭ Ṇ; namaskāre A I Ṇ C J Ṭ Ṭh Jh.

⁴²⁾vartanī] A I C J Ṭ Ṭh; {vartanī} <saraṇiḥ> Ṇ, vartinī Ch
Ṇ.

⁴³⁾atrāyaṃ punar granthakṛtā] A I Ch J Jh; atra punar
granthakṛtā C Ṇ, ayaṃ punar granthakṛtā Ṇ Ṭ Ṭh.

⁴⁴⁾dvayam apidaṃ svaśabdaparāmrṣtam eva] A I C Ch J Ṭ

Ṭh Jh Ṇ; dvayam api svaśabdaparāmrṣtam eva Ṇ.

⁴⁵⁾eva] A I C Ch J Ṭh Jh Ṇ; omitted in Ṇ Ṭ.

⁴⁶⁾svaśabdaparāmarśaś ca] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ;
svaśabdaparāmrṣyaḥ C.

⁴⁷⁾sarvasyaiva jhaṭiti] A I Ṇ C J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; sarvasya jhaṭiti
G Ch.

⁴⁸⁾prakāśasyāprakāśakalpatvāt] A I C Ch J Ṭ (Ṭh) Jh Ṇ;
prakāśasyāpy aprakāśakalpatvāt Ṇ.

⁴⁹⁾abhiprāyeṇa] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; abhiprāyena Ṇ.

⁵⁰⁾anusarati] A I Ṇ C Ch J Ṭ Jh Ṇ; anusmarati Ṭh.

⁵¹⁾kiṃcana] I Gh Ṇ J Ṭh Jh Ṇ; kiṃcit A C Ch Ṭ.

⁵²⁾sphurati tat tad vakṣyamāṇeśvararūpasvātmaprathā-
mātram] A I Ṇ C Ch Ṇ; sphurati vakṣyamāṇeśvararūpa-
svātmaprathāmātram K (Ṭ), sphurati tat tad vakṣya-
māṇeśvararūpaprathāmātram J Jh.

⁵³⁾upāyopeyabhāvaprabhṛtiḥ kāryakāraṇabhāvo 'pi] A I Ṇ
C Ch Ṇ; upāyopeyabhāvaprabhṛtikāryakāraṇabhāvo 'pi J Jh.

⁵⁴⁾prakāśasya] A I C Ch J Jh; prakāśamānasya Kh Ṇ C Ṭ Ṭh
Ṇ.

⁵⁵⁾yad āha] A I C Jh; yad āha sma Kh Ch, yathāha Ṭh Ṇ.

⁵⁶⁾bhaṭṭadivākaravatsaḥ] A I C Ch J Ṭh Jh Ṇ;

प्रकाशश्चैष⁵⁷⁾ भावानाम्

इत्यादि

न शापोक्त्या विलीयते

इत्यन्तम्। तत्र⁵⁸⁾ तु कार्यकारणभावेऽपि⁵⁹⁾ क्वचित्परिपूर्णस्वातन्त्र्यलक्षणमाहेश्वर्य-
 नान्तरीयकताक्रोडीकृतानन्तशक्तिचक्रचुम्बितभावभावितप्रधान्तरव्यवधानं⁶⁰⁾ चकास्ति।
 स तु मायीयत्वेन व्यवस्थापयिष्यते⁶¹⁾। जडचेतनाद्यवान्तरभेदशतसंभिन्नश्चासौ,
 तत्कृतश्च सर्वोऽयं निष्पाद्यनिष्पादकभावज्ञाप्यज्ञापकभावभावभासो लोकव्यवहाररूपः।
 यत्र तु शुद्धप्रधात्मकानुत्तरशक्तिशालिनिरर्गलस्वात्मप्रकाश⁶²⁾ एव मायीय-
 प्रधान्तरव्यवधानवन्ध्यो निबन्धनम्, तत्र तस्यैव भगवतः कारणत्वम्। एष
 चानुग्रहलक्षणोऽन्त्यः पञ्चमः पारमेश्वरः कृत्यविशेषः⁶³⁾ परपुरुषार्थप्रापकः,
 तन्निबन्धनत्वात्परमार्थमोक्षस्य। अन्यत्रत्यो ह्यपवर्गः कुतश्चिन्मुक्तिः, न सर्वत
 इति निःश्रेयसाभास⁶⁴⁾ इति वक्ष्यामः। स चायं द्वितीयः कार्यकारणभावो
 लौकिकान्वयव्यतिरेकसिद्धप्रसिद्धकार्यकारणभावविलक्षणत्वात्स्फुटेन⁶⁵⁾ रूपेणासंचेत्य-
 मानः⁶⁶⁾ कादाचित्कवस्तुसद्भावावभासोन्नीयमानपरमार्थो⁶⁷⁾ ऽतिदुर्घटकारित्वलक्षणैश्वर्य-
 विजृम्भाभाविताद्भुतभावः⁶⁸⁾ प्रथमकोटिसंभावनाशून्यकालिकाकारस्वप्रकाशावरणनिरा-
 करणमनोरथशतदुष्प्राप⁶⁹⁾ इत्येवंप्रकारः कथमा द्योतकनिपातसहितेन⁷⁰⁾ निरूपितः

bhaṭṭadivākaraśrīvatsaḥ Ṭ.

⁵⁷⁾prakāśaś caīṣa] A (Ñ) Ch J Ṭ Ṭh Jh; prakāśaś caiva I G C Ñ.

⁵⁸⁾tatra] A I C Ch J Jh Ṭ Ṭh; yaV<ta>tra Ñ.

⁵⁹⁾kāryakāraṇabhāve 'pi] A I C Ch J Jh Ñ;
 kāryakāraṇabhāve Ṭ Ṭh.

⁶⁰⁾-māheśvāryānāntarīyakatākroḍīkṛtānantaśakticakracu-
 mbitābhāvabhāvita-] A I C Ch J Ṭ Jh Ñ; -māheśvāryā-
 nāntarīyakatā abhinna / tasyāṃ madhye
 kṛtānantaśakticakram / kroḍīkṛtānantaśakticakracumba-
 tābhāvabhāvita- Ṭh. -+++++cakracumbitābhāvabhāvita- Ñ.

⁶¹⁾vyavasthāpayiṣyate] A C Ch J Ṭ Jh Ñ; sthāpayiṣyate I,
 avasthāpayiṣyate Ṭh

⁶²⁾śuddhaprathātmaka-] A Ch J Jh; śuddhasvātma-
 rūpaprathā- I, śuddhasvaprathātmaka- Kh (Ñ) Ṭ Ṭh, śuddha-
 svātmaprathātmaka- C Ñ.

-anuttaraśaktiśālinirargala-] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh; -
 anuttaraśaktiśālinī nirargala- Jh, -anuttaraśaktiśālinirargala-
 Ñ.

⁶³⁾pārameśvaraḥ kṛtyaviśeṣaḥ] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh;
 pārameśvarakṛtyaviśeṣaḥ Ñ.

⁶⁴⁾niḥśreyasābhāsaḥ] A I (Ñ) C Ch J Ṭ Ṭh Jh;

niḥśreyasābhāsaḥ Ñ.

⁶⁵⁾-vyatikasiddhaprasiddha-] A I Ñ C J Ṭ Ṭh Ñ; -vyati-
 rekāsiddhaḥ prasiddha- Kh Ṭh, -vyatikasiddhaprasiddhā-
 Ch.

-kāryakāraṇabhāvavilakṣaṇatvāt] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ;
 -kāryakāraṇabhāvalakṣaṇatvāt Ñ.

⁶⁶⁾asamcetyamānaḥ] A I C Ch J Ṭh Jh Ñ;
 asamvedyamānaḥ Ñ, acetyamānaḥ Ṭ.

⁶⁷⁾kādācitkavastu-] A I Ñ C Ch Ṭ Ṭh Jh Ñ; kādācitkavastu-
 J.

-sadbhāvabhāsonnīyamānaparamārthaḥ] A Ñ C Ch J Ṭh
 Jh Ñ; -sadbhāvonneyaparamārthaḥ I.

⁶⁸⁾-aiśvāryajīrṃbhābhāvita-] A I C Ṭ Ṭh; -aiśvārya-
 jīrṃbhābhāvita- G Ch J Jh Ñ, -aiśvāryajīrṃbitābhāvita- Ñ.

⁶⁹⁾prathamakoṭisaṃbhāvanā-] A I Ñ J Ṭ Ṭh Jh Ñ;
 prathamakoṭau saṃbhāvanā- C, prathamakoṭisaṃbhāvanā-
 Ch.

-śūnyakālikā-] I; -śūnyaḥ kālikā- A Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ.

⁷⁰⁾ityevamprakāraḥ kathamā dyotakanipātasahitena] I
 G Jh; ityevamprakāraḥ thamā dyotakanipātasahitena A
 Ch Ṭ Ñ, ityevamprakāradharmodyotakanipātasahitena Ṭh,

कथञ्चित् इति, केनचिच्च प्रकारेण⁷¹⁾ परमेश्वराभिन्नगुरुचरणसमाराधनेन⁷²⁾
परमेश्वरघटितेनैव । यथोक्तम् ।

संबन्धोऽतीव दुर्घटः ।^[2]

इति । आसाद्य इति आ समन्तात्परिपूर्णरूपतया सादयित्वा, स्वात्मोपभोगयोग्यतां⁷³⁾
निरर्गलां गमयित्वा । इयता विदितवेद्यत्वेन परार्थे शास्त्रकरणेऽधिकारो दर्शितः⁷⁴⁾ ।
अन्यथा⁷⁵⁾ प्रतारकतामात्रमेव स्यात् । पौर्वकाल्येन⁷⁶⁾ सामनन्तर्यमत्र⁷⁷⁾ विवक्षितम् ।
अन्यथा त्वासादनतारतम्यप्राप्तौ⁷⁸⁾ मायीयमलकलापसंस्कारप्रक्षये⁷⁹⁾ कथं परोपदेशः⁸⁰⁾
शक्यक्रियः⁸¹⁾ । सम्भवन्ति हि मायागर्भाधिकारिणो विष्णुविरिञ्चाद्याः,⁸²⁾ तदुत्तीर्णापि
महामायाधिकृताः शुद्धाशुद्धा मन्त्रतदीशतन्महेशात्मानः⁸³⁾ । शुद्धापि श्रीसदाशिव-
प्रभृतयः⁸⁴⁾ । ते तु यदीयैश्वर्यविप्रुड्भिरीश्वरीभूताः⁸⁵⁾ स भगवाननवच्छिन्नप्रकाशानन्द-
स्वातन्त्र्यपरमार्थो⁸⁶⁾ महेश्वरः, तस्य दास्यम् इत्यनेन तत्प्रत्यभिज्ञोपपादनस्य
महाफलत्वमासूत्रयति । दीयतेऽस्मै स्वामिना सर्वं यथाभिलषितमिति दासः,
तस्य भाव इत्यनेन परमेश्वररूपस्वातन्त्र्यपात्रतोक्ता⁸⁷⁾ । जनस्य इति यः
कश्चिज्जायमानस्तस्य, इत्यनेनाधिकारिविषयो नात्र कश्चिन्नियम इति दर्शयति, यस्य
यस्य हीदं स्वरूपप्रथनं तस्य तस्य महाफलम्, प्रथनस्यैव परमार्थफलत्वात्, तस्य च
प्रतिबन्धकसंमतैरप्रतिबन्धनीयत्वात्, न हि प्रथितमप्रथितमिति न्यायात्⁸⁸⁾ । तदुक्तम्

^[2]See *Vyākhyā* p.43: bhogecchāvinivṛttasya mokṣamārgaikakāṅkṣiṇaḥ / śiṣyasyeti śeṣaḥ / guroś ca suprabuddasya sambandho 'tīva durghaṭaḥ /

ityevamprakāra[????]mā dyotakasahitena C, ityevampra-
kāraḥ kadharmadyotakanipātasahitena thamā J.

⁷¹⁾kenacit ca prakāreṇa] A I Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; kenacit
prakāreṇa K Ñ C.

⁷²⁾-gurucaraṇasamārādhanaena] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh; -
gurucaraṇārādhanaena Ñ, -gurucaraṇārādhanaḥakṣaṇena Ñ.

⁷³⁾svātmopabhogayogyatām] A I Ñ C Ch J Ṭ Jh Ñ;
svātmopabhogayogyatām Ṭh.

⁷⁴⁾parārthe śāstrakarāṇe adhiḥkāro darśitaḥ] A I Ñ C Ṭ Jh
Ñ; paramārthe śāstrakarāṇe adhiḥkāro darśitaḥ Ṭh, parārthe
śāstrakarāṇādhiḥkāro darśitaḥ Ch, par[am]ārthaśāstrakarāṇe
adhiḥkāro darśitaḥ J

⁷⁵⁾anyathā] A I C Ch J Jh; anyathā tu Ñ Ṭ Ṭh Ñ.

⁷⁶⁾paurvakālyena] A I C Ch J Ṭ Jh Ñ; paurvakālyenaṬh.

⁷⁷⁾sāmanantaryam atra] A I C J Ṭ Ṭh Jh Ñ; sāmanantarya-
mātram Ñ, sāmanantaryam atra Ch.

⁷⁸⁾anyathā tu āsādana-] A I C Ch J (Ṭ) Jh Ñ;
anyathāśādana- Ñ.

⁷⁹⁾māyīyamalakalāpasamākāraprakāṣaye] A I C Ch J Jh;

samākāraprakāṣaye G, māyīyamalakalāpasamākāraprakāṣaye Ñ
Ṭ Ṭh Ñ.

⁸⁰⁾kathaṃ paropadeśaḥ] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh;
paropadeśaḥ Ñ.

⁸¹⁾śakyakriyaḥ] A I C J Ṭh Jh Ñ; śa[kta]kriyaḥ Ch,
śakyaprāyaḥ Gh.

⁸²⁾viṣṇuviriñcādyāḥ] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh; viṣṇu-
viriñcādyāḥ Ṭ Ñ.

⁸³⁾śuddhāśuddhā mantra-] A I C J (Ṭ) Ṭh Jh;
śuddhāśuddhamantra- Ch, Ñ.

⁸⁴⁾śrīśadāśiva-] A I C Ch J Jh Ñ; śrīśadāśiva- Ṭh.

⁸⁵⁾yadīyaiśvarya-] A I C J Ṭ Ṭh Jh Ñ; tadīyaiśvarya- Ch.

⁸⁶⁾-ānandasvātantryaparamārthaḥ] A C J Ṭ Ṭh Jh
Ñ; -ānandarūpasvātantryaparamārthaḥ I, -ānandasvarūpa-
paramārthaḥ Ch.

⁸⁷⁾parameśvararūpasvātantryapātratoktā] A I Ñ C J Ṭ Ṭh
Jh Ñ; parameśvararūpasvātantryamātratoktā Ch.

⁸⁸⁾iti nyāyāt] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh Ñ; iti nyāyāt iti Ṭ.

नेहाभिक्रमनाशो⁸⁹⁾ऽस्ति प्रत्यवायो न विद्यते ।

स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् ॥^[3]

इति⁹⁰⁾ । परमगुरुपादैरपि शिवदृष्टौ

एकवारं प्रमाणेन शास्त्राद्वा गुरुवाक्यतः ।

ज्ञाते शिवत्वे सर्वस्थे प्रतिपत्त्या दृढात्मना ॥

करणेन नास्ति कृत्यं क्वापि⁹¹⁾ भावनयापि वा ।

सकृज्ज्ञाते सुवर्णे किं भावनाकरणादिना⁹²⁾ ॥^[4]

सर्वदा पितृमात्रादितुल्यदाढ्येन⁹³⁾ सत्यता ।^[5]

इति । जनस्य इति⁹⁴⁾ अनवरतजननमरणपीडितस्य,⁹⁵⁾ इत्यनेन⁹⁶⁾ कृपास्पद-
तयोपकरणीयत्वमाह । अपिशब्दः स्वात्मनस्तदभिन्नतामाविष्कुर्वन् पूर्णत्वेन स्वात्मनि
परार्थसंपत्त्यतिरिक्तप्रयोजनान्तरावकाशं पराकरोति । परार्थश्च⁹⁷⁾ प्रयोजनं भवत्येव
तल्लक्षणयोगात्,⁹⁸⁾ न ह्ययं⁹⁹⁾ दैवशापः स्वार्थ¹⁰⁰⁾ एव प्रयोजनं न परार्थ
इति । तस्याप्यतल्लक्षणयोगित्वे¹⁰¹⁾ सत्यप्रयोजनत्वात्¹⁰²⁾ । सम्पाद्यत्वेनाभिसंहितं
यन्मुख्यतया तत एव क्रियासु प्रयोजकं¹⁰³⁾ तत्प्रयोजनम् । अत एव भेदवादेऽपीश्वरस्य
सृष्ट्यादिकरणे¹⁰⁴⁾ परार्थ एव प्रयोजनमिति दर्शयितुं¹⁰⁵⁾ न्यायनिर्माणवेधसा निरूपितम्

यमर्थमधिकृत्य पुरुषः प्रवर्तते तत्प्रयोजनम्¹⁰⁶⁾[6]

^[3]BhG2.41: nehātikramanāśo 'sti pratyavāyo na vidyate / svalpam apy asya dharmasya trāyate mahato bhayāt //

^[4]ŚD7.5-6: sakṛjjñāte suvarṇe hi bhāvanā karaṇaṃ vrajet / ekavāraṃ pramāṇena śāstrād vā guruvākyaṭaḥ // jñāte śivatve sarvasthe pratipattyaḥ dṛḍhātmanā / karaṇena nāsti kṛtyaṃ kvāpi bhāvanayāpi vā //

^[5]ŚD7.82cd: sarvadā pitṛmātrāditaulyadārdhyena yogitā //

^[6]NS1.1.24: yamartham adhikṛtya pravartate tat prayojanam /

⁸⁹⁾atikramanāśaḥ] A Ṭh; abhikramanāśaḥ I C Ch Jh Ṇ̄.

⁹⁰⁾svalpam apy asya dharmasya trāyate mahato bhayāt] A I C Ch J Ṭh Jh Ṇ̄; omitted in Ṇ̄ Ṭ.

⁹¹⁾kvāpi] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; nāpi Ṇ̄.

⁹²⁾bhāvanākaraṇādīṇā] A C J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; bhāvanā-kāraṇādīṇā Ṇ̄, satyatā karaṇādīṇā I.

⁹³⁾-dārdhyena] A I Ṇ̄ C J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; -dārdhyeṇa Ch

⁹⁴⁾janasyety] Ṇ̄ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; janasya A I.

⁹⁵⁾-jananamaraṇapīḍitasya] A I Ṇ̄ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; -jananamaraṇaparipīḍitasya C Ṭh, -janmamaraṇa-paripīḍitasya Ṇ̄ Ṭ.

⁹⁶⁾ity anena] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; ity etena Ṇ̄.

⁹⁷⁾parārthaś ca] A I C Ch J Ṭ Ṭh Ṇ̄; parārtham ca Ṇ̄, paramārthaś ca Jh.

⁹⁸⁾tallakṣaṇayogāt] A Ṇ̄ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; tallakṣaṇatvāt

I.

⁹⁹⁾na hy ayam] A I Ṇ̄ C Ch J Ṭh Jh Ṇ̄; na tv a√<hya>yam Ṭ.

¹⁰⁰⁾daivaśāpaḥ svārthaḥ] A I Ṇ̄ C J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; daivaśāpasvārthaḥ Ch.

¹⁰¹⁾tasyāpy atallakṣaṇayogitve] A Ṇ̄ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; tasyāpy atallakṣaṇatve I, tasyāpi tallakṣaṇāyogitve Ṇ̄.

¹⁰²⁾saty aprayojanatvāt] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; saty aprayojanāt Ṇ̄.

¹⁰³⁾prayojakam] A I Ṇ̄ C Ch Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; prayojakam ca J.

¹⁰⁴⁾sṛṣṭyādikaraṇe] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; sṛṣṭādīkārane Ṇ̄.

¹⁰⁵⁾darśayitum] A I Ṇ̄ C Ch J Ṭ Ṭh Ṇ̄; tad darśayitum Ṭh.

¹⁰⁶⁾pravartate tat prayojanam] A I Ṇ̄ C J Ṭ Ṭh Jh Ṇ̄; pravartayate tat prayojanam Ṇ̄, pravartate prayojanam Ch.

इति । इच्छन् इतीच्छाविषयीकृतस्य फलस्य प्रवृत्तौ हेतुत्वं शत्रा
दर्शयति । इच्छाशक्तिश्चोत्तरोत्तरमुच्छ्वनस्वभावतया¹⁰⁷⁾ क्रियाशक्तिपर्यन्तीभवतीति¹⁰⁸⁾
दर्शयिष्यामः । उपशब्दः समीपार्थः, तेन जनस्य परमेश्वरधर्मसमीपताकरणमत्र
फलम्¹⁰⁹⁾ । तत एवाह¹¹⁰⁾ समस्त इति । परमेश्वरतालाभे हि समस्ताः¹¹¹⁾ संपदः
तन्निःष्यन्दमय्यः¹¹²⁾ संपन्ना एव, रोहणलाभे रत्नसंपद इव । प्रमुषितस्वात्मपरमार्थस्य
हि किमन्येन लब्धेन,¹¹³⁾ लब्धतत्परमार्थस्यापि¹¹⁴⁾ तदन्यन्नास्ति यद्वाच्छनीयम् । यदुक्तं
ग्रन्थकृतैव

भक्तिलक्ष्मीसमृद्धानां किमन्यदुपयाचितम् ।

एनया¹¹⁵⁾ वा दरिद्राणां किमन्यदुपयाचितम् ॥ ^[7]

इति । एवं¹¹⁶⁾ षष्ठीसमासेन प्रयोजनमुक्तम्, बहुव्रीहिणा तूपायः सूच्यते¹¹⁷⁾ ।
समस्तस्य भावाभावरूपस्य बाह्याभ्यन्तरस्य नीलसुखादेर्या सम्पत् सम्पत्तिः
सिद्धिः¹¹⁸⁾ तथात्वप्रकाशः, तस्याः सम्यक् अवाप्तिः विमर्शरूढिः,¹¹⁹⁾ सैव हेतुः
यस्यां तत्प्रत्यभिज्ञायाम्, तथा हि स्फुटतरभासमाननीलसुखादिप्रमान्वेषणद्वारेणैव¹²⁰⁾
पारमार्थिकप्रमातृलाभ¹²¹⁾ इहोपदिश्यते । यदाहान्यत्र

इदमित्यस्य विच्छिन्नविमर्शस्य कृतार्थता ।

या स्वस्वरूपे विश्रान्तिर्विमर्शः सोऽहमित्ययम् ॥ ^[8]

इति । तथा तत्रैव¹²²⁾

प्रकाशस्यात्मविश्रान्तिर् अहंभावो हि कीर्तितः ।

^[7] ŚSĀ20.11: bhaktīlakṣmīsamarḍdhānām kim anyad upayācitam / etayā vā dardrāṇām kim anyad upayācitam //

^[8] APS15: idam ity asya vicchinnavimarśasya kṛtārthatā / yā svasvarūpe viśrāntir vimarśaḥ so 'ham ity ayam //

¹⁰⁷⁾ ucchūnasvabhāvatayā] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh Ñ;
samucchūnasvabhāvatayā Ṭ.

¹⁰⁸⁾ kriyāśaktiparyantībhavātīti] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh;
kriyāśaktiparyantībhaviṣyatīti Ñ.

¹⁰⁹⁾ parameśvaradharmasamīpatākaraṇam atra phalam] A I
C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; parameśvaratādharmanasamīpatākaraṇam
atra prayojanam Ñ.

¹¹⁰⁾ tata evāha] A Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; ata evāha I.

¹¹¹⁾ samastāḥ] A I C Ch J Jh; sarvāḥ Ñ Ṭ Ṭh.

¹¹²⁾ tanniṣṣyandamayyaḥ] A I Ñ C Ch (Ṭ) Ṭh; tanniṣṣyanda-
mayyāḥ J Jh, tanniṣṣyandabhūtāḥ Ñ.

¹¹³⁾ kim anyena labdhena] A I Ñ C Ch J Ṭ Jh Ñ; kim anyena
Ṭh.

¹¹⁴⁾ labdhatatparamārthasyāpi] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh Ñ;

labdhātm{ā}aparamārthasyāpi Ṭ.

¹¹⁵⁾ enayā] A I Ñ C Ch Ṭ Ṭh Jh Ñ; anayā J.

¹¹⁶⁾ iti / evam] A Ch; iti evam I Ñ C J Ṭ Ṭh Jh Ñ.

¹¹⁷⁾ tūpāyaḥ sūcyate] A I Ñ C J Ṭ Ṭh Jh Ñ; tūpāyaḥ sūcyate

Ch.

¹¹⁸⁾ yā sampat sampattiḥ siddhiḥ] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; yā
sampattiḥ siddhiḥ Ñ.

¹¹⁹⁾ avāptiḥ vimarśarūḍhiḥ] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; avāptiḥ
<tathātvaprakāśa> vimarśarūḍhiḥ C Ñ.

¹²⁰⁾ -pramāṇveṣaṇadvāreṇa] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; -
pramāṇvīṣaṇadvāreṇa Ñ.

¹²¹⁾ paramārthikapramāṭṛlābhah] A I Ñ C J Ṭ Ṭh Jh Ñ;
paramārthikapramāṭṛlābhah Ch.

¹²²⁾ tathā tatraiva] A I C Ch J Jh Ñ; tathā Ñ Ṭh.

उक्ता च सैव विश्रान्तिः सर्वापेक्षानिरोधतः¹²³⁾ ॥

स्वातन्त्र्यमथ कर्तृत्वं मुख्यमीश्वरतापि च ।⁹⁾

इति¹²⁴⁾ । इयता चोपायेऽतिदुर्घटत्वाशङ्का¹²⁵⁾ पराकृता । यदन्ते¹²⁶⁾ निरूपयिष्यति

सुघट एष मार्गो नवः ।¹⁰⁾

इति । तस्य महेश्वरस्य¹²⁷⁾ प्रत्यभिज्ञा प्रतीपमात्माभिमुख्येन ज्ञानं प्रकाशः प्रत्यभिज्ञा ।
 प्रतीपमिति स्वात्मावभासो हि नाननुभूतपूर्वो¹²⁸⁾ ऽविच्छिन्नप्रकाशत्वात्तस्य,¹²⁹⁾ स तु
 तच्छक्त्यैव¹³⁰⁾ विच्छिन्न इव विकल्पित इव लक्ष्यत इति¹³¹⁾ वक्ष्यते¹³²⁾ । प्रत्यभिज्ञा च
 भातभासमानरूपानुसन्धानात्मिका, स एवायं चैत्र¹³³⁾ इति प्रतिसन्धानेन अभिमुखीभूते
 वस्तुनि¹³⁴⁾ ज्ञानम्¹³⁵⁾ । लोकेऽप्येतत्पुत्र¹³⁶⁾ एवंगुण एवंरूपक¹³⁷⁾ इत्येवं वा, अन्ततोऽपि
 सामान्यात्मना वा ज्ञातस्य¹³⁸⁾ पुनरभिमुखीभावावसरे प्रतिसन्धिप्राणितमेव¹³⁹⁾ ज्ञानं
 प्रत्यभिज्ञा इति व्यवह्रियते । नृपतिं प्रति¹⁴⁰⁾ प्रत्यभिज्ञापितोऽयमित्यादौ¹⁴¹⁾ ।
 इहापि प्रसिद्धपुराणसिद्धान्तागमानुमानादिविदितपूर्णशक्तिस्वभाव¹⁴²⁾ ईश्वरे सति
 स्वात्मन्यभिमुखीभूते¹⁴³⁾ तत्प्रतिसन्धानेन ज्ञानमुदेति, नूनं स एवेश्वरोऽहमिति ।

⁹⁾ APS22cd-23: prakāśasyātmaviśrāntir ahambhāvo hi kīrtitaḥ // uktā saiva ca viśrāntiḥ sarvāpekṣānirodhataḥ / svātantryam atha kartṛtvaṃ mukhyam īśvaratāpi ca //

¹⁰⁾ IPK4.16: iti prakāṣito mayā sughaṭa eṣa mārgo navo mahāgurubhir ucyate sma śivadr̥ṣṭiśāstre yathā / tad atra nidadhat padam̐ bhuvanakartṛtām ātmano vibhāvya śivatāmayīm anīṣam āviśan siddhyati //

¹²³⁾ sarvāpekṣānirodhataḥ] A I Ṇ C Ch Ṭ Ṭh Jh Ṇ;
 sarvāpekṣānirodhataḥ J.

¹²⁴⁾ iti] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; omitted in Ṇ.

¹²⁵⁾ upāye atidurghaṭatva-] A I C Ch J T Ṭh Jh;
 upāyenātidurghaṭatva- Ṇ Ṇ.

¹²⁶⁾ yad ante] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; tad ante Ṇ.

¹²⁷⁾ sughaṭa eṣa mārgo navah̐ iti / tasya maheśvarasya] A I
 C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; sughaṭa eṣa iti / tasya ca maheśvarasya Ṇ.

¹²⁸⁾ na ananubhūtapūrvah̐] A I Ch; nābhūtapūrvah̐ Ṇ C J Ṭ
 Ṭh Jh Ṇ.

¹²⁹⁾ avicchinnaprakāśatvāt tasya] A I Ṇ C Ch J Ṭ Jh Ṇ;
 avicchinnatvāt tasya Ṭh.

¹³⁰⁾ tasya, sa tu tacchaktyaiva] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; tasya
 tacchaktyaiva Ṇ.

¹³¹⁾ vicchinna iva vikalpita iva lakṣyata iti] A I C Ch J Ṭ Ṭh
 Jh Ṇ; vicchinna iva kalpita iti Ṇ.

¹³²⁾ vakṣyate] A I Ṇ C Ch J Ṭ Jh Ṇ; lakṣyate Ṭh.

¹³³⁾ sa evāyam caitraḥ] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Ṇ; sa cāyam
 caitraḥ Jh.

¹³⁴⁾ abhimukhībhūte vastuni] A I Ṇ Ch Ṭ Ṭh Ṇ; abhimukhe
 bhūte vastuni C J Jh.

¹³⁵⁾ jñānam] A I Ṇ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; vijñānam Ṇ.

¹³⁶⁾ loke 'py etatputraḥ] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ṇ; loke 'pi ca
 tatputraḥ Ṇ.

¹³⁷⁾ evaṃguṇa evaṃrūpakah̐] A I Ṇ C Ch J Ṭ Jh Ṇ;
 evaṃguṇarūpakah̐ Ṭh.

¹³⁸⁾ sāmānyātmanā vā jñātasya] A I C Ch Ṭ Ṭh;
 sāmānyātmanā vā jñānasya Ṇ, sāmānyātmanā jñātasya J Jh,
 sāmānyātmanāvajñātasya Ṇ.

¹³⁹⁾ pratisandhiprāṇitam] I Ṇ Ṭ Ṭh; pratisandhitaprāṇitam A
 C Ch J Jh Ṇ.

¹⁴⁰⁾ nṛpatim̐ prati] A Ṇ C Ch J Ṭh Jh Ṇ; nṛpatim̐ Ṭ, nṛpam
 prati I.

¹⁴¹⁾ pratyabhijñāpito 'yam ityādau] A I C Ch J Ṭ Jh Ṇ;
 pratyabhijñāto 'yam ityādau Ṇ, pratyabhijñāteyam ityādau
 Ṭh.

¹⁴²⁾ -anumānādividita-] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh; -anumānādibhir
 vidita- Ṇ, -anugamanādibhir vidita- Ṇ.

-pūrṇaśaktisvabhāve] A I C Ch J Jh Ṇ;
 -pūrṇaśaktikasvabhāve Ṇ Ṭ Ṭh.

¹⁴³⁾ īśvare sati svātmany abhimukhībhūte] A I C J Ṭ Ṭh Jh
 Ṇ; īśvare svātmany abhimukhībhūte Ṇ, īśvare sati svātmany
 abhimukhe bhūte Ch.

तामेनाम् उपपादयामि इति¹⁴⁴⁾। उपपत्तिः सम्भवः, तां सम्भवन्तीं तत्समर्थाचरणेन प्रयोजकव्यापारेण सम्पादयामि। तथा हि सम्भवति तावदसौ, अविच्छिन्नप्रकाशत्वात्। निरोधकाभिमतमायाशक्तिसमपसारणमात्रमेव¹⁴⁵⁾ तु¹⁴⁶⁾ तत्रोपपादनम्। प्रत्यभिज्ञोपपत्तौ स्वपरविभागाभावे तदपेक्षं¹⁴⁷⁾ कर्त्रभिप्रायादि असंभाव्यमिति¹⁴⁸⁾ परस्मैपदप्रयोगः।

इत्थं चात्र श्लोके योजना महेश्वरस्य दास्यं समस्तसम्पल्लाभहेतुं कथञ्चिदासाद्य, जनस्यापि कथञ्चित्प्रत्यभिज्ञामासाद्य प्रापय्य, उपकारं समस्तसम्पल्लाभहेतुभूतं महेश्वरदास्यात्मकमिच्छन्,¹⁴⁹⁾ तामेव समस्तसंपत्समवाप्तिहेतुकां¹⁵⁰⁾ तत्प्रत्यभिज्ञामु-
पपादयामि। आसाद्य इत्यावृत्तियोजने¹⁵¹⁾ द्वौ णिचौ। इयति च व्याख्याने वृत्तिकृता
भरो न कृतः, तात्पर्यव्याख्यानात्। यदुक्तम्

संवृतसौत्रनिर्देशविवृतिमात्रव्यापारायाम्।

इति¹⁵²⁾। टीकाकारेणापि वृत्तिमात्रं व्याख्यातुमुद्यतेन¹⁵³⁾ नेदं स्पृष्टम्, अस्माकं तु¹⁵⁴⁾ सूत्रव्याख्यान एव उद्यम इति विभज्य व्याख्यातम्। एवं सर्वत्र। एवमनेन श्लोकेनाभिधेयम्, प्रयोजनम्, तत्प्रयोजनम्, तत्प्रयोजनम्, अधिकारिनिरूपणम्, गुरुपर्वक्रमः संबन्ध इति दर्शितम्। तथा हि समस्त-
संपल्लक्षणो¹⁵⁵⁾ व्याख्यातो यो¹⁵⁶⁾ ऽर्थः पूर्वं पुण्यपापादौ संसारमूलकारणे हेतुः, स एव प्रत्यभिज्ञायते ऽनयेति करणव्युत्पत्त्योपाय¹⁵⁷⁾ इह लोकोत्तरमार्गे¹⁵⁸⁾ प्रति निर्णीत¹⁵⁹⁾ इत्यतिदुर्घटकारित्वलक्षणमैश्वर्यम्¹⁶⁰⁾

¹⁴⁴⁾upapādayāmi iti] A I Ñ C Ch Ṭ Ṭh Ñ: upapādayāmi J Jh.

¹⁴⁵⁾nirodhakābhimata-] A I Ñ Ch J Ñ; nirodhikābhimata- C, nirodhikāvimata- Ṭh.

¹⁴⁶⁾tu] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; na Ñ.

¹⁴⁷⁾tadapekṣam] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; tadapekṣakam Ṭ.

¹⁴⁸⁾kartrābhiprāyādy asaṃbhāvyam iti] A I Ñ C Ch Ṭ Ṭh Ñ: kartrābhiprāyādy asaṃbhāvyam iti J Jh.

¹⁴⁹⁾samastasampallābhahetubhūtaṃ maheśvaradāsyātma- kam icchan] A I Ñ C Ṭh; samastasampallābhahetubhūtaṃ maheśvaradāsyātma- kam icchan J Jh, samastasampallābhahetubhūtaṃ maheśvarasya dāsyātma- kam icchan Ch Ṭ Ñ.

¹⁵⁰⁾samastasampatsamāvṛptihetukām] A I Ñ C (Ch) J Ṭ Ṭh Jh Ñ; samastasampathetukām Ñ.

¹⁵¹⁾āsādyā iti āvṛttiyojane] A I C (Ch) J Ṭ Ṭh Jh Ñ; āsadyety āvṛtya Ñ, āsadyetyādi vṛttiyojane Ṭh.

¹⁵²⁾saṃvṛtasautranirdeśavivṛtimātravyāpārāyam iti] A I Ñ

C Ṭ Jh Ñ; saṃvṛtasautranirdeśa[??]vṛtimātravyāpāra[????] Ch, saṃvṛtasautranirdeśavivṛtimātraṃ vyāpārāyam iti J Jh. saṃvṛtisautranirdeśavivṛtimātravyāpārāyam iti J Jh.

¹⁵³⁾udyatena] A I Ñ C J Ṭ Ṭh Jh; uditena Ch Ñ.

¹⁵⁴⁾tu] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; omitted in Ñ.

¹⁵⁵⁾samastasampallakṣaṇaḥ] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; samastasampattilakṣaṇaḥ Ñ.

¹⁵⁶⁾vyākhyāto yaḥ] A I C Ch J Jh Ñ; yo vyākhyātaḥ Ñ Ṭ Ṭh.

¹⁵⁷⁾kāraṇavyutpattiyā upāyaḥ] A I Ñ C Ch Ṭ Jh Ñ; kāraṇavyutpattiyā upāyaḥ Ṭh.

¹⁵⁸⁾lokottaramārge] A I; lokottaraṃ mārgaṃ Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ.

¹⁵⁹⁾pratīnimṛtaḥ] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Ñ; prati nimṛte Jh.

¹⁶⁰⁾atidurghaṭākāritvalakṣaṇam aiśvaryaṃ] A I Ñ C Ch J; atidurghaṭākāritvam aiśvaryaṃ Ṭ Ṭh, durghaṭākāritvalakṣaṇam aiśvaryaṃ Jh Ñ.

मार्गो नव [11]

इति¹⁶¹⁾ शास्त्रान्ते निरूपयिष्यमाणं सूचयतोपायो प्रदर्शितो¹⁶²⁾ ऽभिधेयत्वेन । अत एव

तथा हि जडभूतानाम्¹⁶³⁾ [12]

इत्युपक्रमपूर्व¹⁶⁴⁾ श्लोकान्तरं भविष्यति । प्रयोजनं च प्रत्यभिज्ञोपायज्ञानम्, तस्य¹⁶⁵⁾
5 प्रयोजनं प्रत्यभिज्ञानम्, तस्यापि प्रयोजनं¹⁶⁶⁾ समस्तसंपल्लक्षणपारमैश्वर्यैकरूप-
प्रथनम्,¹⁶⁷⁾ ततः परं¹⁶⁸⁾ नास्त्येव, तस्य सर्वपर्यन्तफलत्वादंशांशिकयापि¹⁶⁹⁾ । यदुक्तं
मयैव स्तोत्रे

फलं क्रियाणामथ वा विधीनां पर्यन्ततस्त्वन्मयतैव¹⁷⁰⁾ देव ।

फलेप्सवो ये पुनरत्र¹⁷¹⁾ तेषां मूढास्थितिः¹⁷²⁾ स्यादनवस्थयैव ॥ [13]

इति । एतद्वक्ष्यति¹⁷³⁾

तदत्र निदधत्पदम् [14]

इति पादद्वयेन । जनस्येत्यनेनाधिकारी दर्शितः । यन्निगमयिष्यति

अनिशमाविशन् [15]

इति¹⁷⁴⁾ । कथञ्चिदित्यनेन¹⁷⁵⁾ गुरुपर्वक्रमः । वक्ष्यति¹⁷⁶⁾

[11] See ĪPK4.16.

[12] ĪPK1.1.3: tathā hi jaḍabhūtānām pratiṣṭhā jīvadāśrayā / jñānaṃ kriyā ca bhūtānām jīvatām jīvanam matam //

[13] quoted in Kṣemarāja's commentary on the *Śrīcintāmaṇi*28: tad uktam asmatprabhupādaiḥ 'pahalṃ kriyānām atha vā vidhīnām paryantatas tvanmayataiva deva / phalepsavo ye punar atra teṣāṃ mūḍhā sthitiḥ syād anavasthayaiva //' iti /

[14] See ĪPK4.16.

[15] See ĪPK4.16.

¹⁶¹⁾ mārgo nava iti] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭ Jh; sughaṭa eṣa mārgo nava iti Ñ.

¹⁶²⁾ pradarsītaḥ] A Ñ C J Ṭ Ṭ Jh Ñ; darśitaḥ I Ch.

¹⁶³⁾ tathā hi jaḍabhūtānām] A I; tathā hi Ñ C Ch J Ṭ Ṭ Jh Ñ.

¹⁶⁴⁾ ity upakramapūrvam] A Ñ C Ch J Jh Ñ; ity upakramapūrvakam I Ṭ Ṭ.

¹⁶⁵⁾ tasya] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭ Jh; tasya ca Ñ.

¹⁶⁶⁾ tasyāpi prayojanam] A I Ñ C Ch J Jh Ñ; tasyāpi Ṭ Ṭ.

¹⁶⁷⁾ samastasampallakṣaṇapāramaiśvaryaikarūpaprathanam] A I Ṭ Ñ; samastasampallakṣaṇapārameśvaryaikarūpa-prathanam C, samastasampallakṣaṇapāramaiśvaryaikarūpa-prathanam Ñ, samastasampallakṣaṇapāramaiśvaryaikarūpa-prathanam Ch J Jh, samastasampallakṣaṇam pāramaiśvaryaika-prathanam Ṭ.

¹⁶⁸⁾ param] A I; param tu Ñ C Ch J Ṭ Ṭ Jh Ñ.

¹⁶⁹⁾ tasya sarvaparyantaphalatvād aṃśāṃśikayāpi] A I C Ch J Jh Ñ; tasyaiva paryantaphalatvād aṃśāṃśikayāpi Ñ, tasyaiva sarvaparyantaphalatvād aṃśāṃśikayāpi Ṭ.

¹⁷⁰⁾ paryantatas tvanmayataiva] A I C Ch J Ṭ Ṭ Jh Ñ; paryantatas tvanmayataiva deva Ñ.

¹⁷¹⁾ punar atra] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭ Jh; atra pūrṇas teṣāṃ Ñ.

¹⁷²⁾ mūḍhāsthitiḥ] Ñ C Ch J Ṭ Ṭ Jh Ñ; mūḍhā sthitiḥ A I

¹⁷³⁾ etad vakṣyati] A I Ñ C J Ṭ Ṭ Jh Ñ; omitted in Ch.

¹⁷⁴⁾ anīśam āviśan iti] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭ Jh; anīśam āviśan siddhyatīti Ñ.

¹⁷⁵⁾ kathamcid ity anena] A I C Ch J Ṭ Ṭ Jh Ñ; kathamcid iti Ñ.

¹⁷⁶⁾ vakṣyati] A I C Ch J Ṭ Ṭ Jh; vakṣyati ca Ñ Ñ.

महागुरुभिरुच्यते स्म शिवदृष्टिशास्त्रे यथा । ^[16]

इति¹⁷⁷⁾ । एवं प्रतिज्ञातव्यवस्तुसङ्ग्रहणेनेदं¹⁷⁸⁾ वाक्यमुद्देशरूपं प्रतिज्ञापिण्डात्मकं च ,
मध्यग्रन्थस्तु¹⁷⁹⁾ हेत्वादिनिरूपकः

इति प्रकटितो मया ^[17]

इति¹⁸⁰⁾ चान्त्यञ्चोको¹⁸¹⁾ निगमनग्रन्थ इत्येवं पञ्चावयवात्मकमिदं शास्त्रं¹⁸²⁾
परव्युत्पत्तिफलम् । नैयायिकक्रमस्यैव मायापदे पारमार्थिकत्वमिति ग्रन्थकाराभिप्रायः

क्रियासंबन्धसामान्य ^[18]

इत्यादिषूद्देशेषु प्रकटीभविष्यतीति¹⁸³⁾ तावद्ग्रन्थस्य¹⁸⁴⁾ तात्पर्यम् । सुजनञ्च
लौकिकेश्वरपरिचित ईश्वरविषये जनमनुजीविगुणोपपन्नं¹⁸⁵⁾ प्रकाशयति , जनविषये
चाभिगामिकादिगुणगणसंपन्नमीश्वरं प्रकाशयतीतीयानर्थः¹⁸⁶⁾ सामान्येन
षष्ठीसमासेन¹⁸⁷⁾ दर्शितस्तस्य प्रत्यभिज्ञेति । एतच्छ्लोकाकर्णनसमये¹⁸⁸⁾ च
शिष्याणामेतदर्थसंक्रमणक्रमेण¹⁸⁹⁾ परमेश्वरतादात्म्यमेवोपजायते तावत् । तथा हि
जनस्येत्याकर्णनात्वयं ते जननमरणपीडिता अपर्युदस्तवृत्तयश्च ,¹⁹⁰⁾
अस्माकमयमुपकारमिच्छन् ,¹⁹¹⁾ महेश्वरस्य¹⁹²⁾ दास्यमासाद्य ,¹⁹³⁾ समस्त-

^[16] See ĪPK4.16.

^[17] See ĪPK4.16.

^[18] ĪPK2.2.1: kriyāsambandhasāmānyadravyadikkālabuddhayaḥ / satyāḥ sthairyopayogābhyām ekānekāśrayā matāḥ //

¹⁷⁷⁾ śivadrṣṭiśāstre yathā / iti] A I C Ch J Jh Ñ; śivadrṣṭiśāstre
iti Ñ Ṭ Ṭh.

¹⁷⁸⁾ pratijñātavyavastusaṅgrahaṇenedam] A; pratyab-
bhijñātavyavastusaṅgrahaṇenedam I, pratijñātavyasamasta-
vastusaṅgrahedam Ñ, pratijñātavyasamastavastusaṅgra-
heṇedam C Ch J Jh, pratyabhijñātavyasamasta-
vastusaṅgrahedam Ṭ, pratyabhijñātavyam samastavastu-
saṅgrahedam Ṭh, pratyajñātavyasamastavastusaṅgra-
haṇededam Ñ.

¹⁷⁹⁾ pratijñāpiṇḍātmakam ca madhyagranthas tu] A I C Ch J
Ṭ Ṭh Jh Ñ; pratijñāpiṇḍātmakam / madhyagranthas tu Ñ.

¹⁸⁰⁾ prakāṭito mayā iti] A I; prakāṭita iti Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ.

¹⁸¹⁾ antyaślokaḥ] A I Ñ C J Ṭ Ṭh Jh Ñ; antyaḥ ślokaḥ Ṭh.

¹⁸²⁾ śāstram] A I C Ch J Jh Ñ; sarvaṃ śāstram Ñ,
sarvaśāstram Ṭh.

¹⁸³⁾ prakāṭibhaviṣyātīti] A I Ñ C Ch Ṭ Ṭh Ñ;
prakāṭibhaviṣyati J Jh.

¹⁸⁴⁾ tāvad granthasya] A I C Ch J Jh; tāvat samastasya
granthasya Ñ Ṭ Ṭh, tāvad granthasya samastasya Ñ.

¹⁸⁵⁾ anujīviguṇopapannam] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ;

anujīviguṇasampannam I.

¹⁸⁶⁾ prakāśayati, janaviṣaye ca ābhigāmikādiguṇagaṇa-
sāmpannam īśvaraṃ prakāśayati iti iyān arthaḥ] A C Ch J
Ṭ Ṭh Jh Ñ; prakāśayati iyān arthaḥ Ñ.

¹⁸⁷⁾ śaṣṭhīsamāseṇa] A I C Ch Jh; śeṣaśaṣṭhīsamāseṇa Ñ J Ṭ
Ṭh.

¹⁸⁸⁾ etacchlokākārṇanasamaye] A I; etacchlokārthākārṇana-
samaye Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh, etac ca ślokārthākārṇanasamaye
Ñ.

¹⁸⁹⁾ śiṣyāṇām etadarthasaṅkramaṇakrameṇa] A I C Ch
J Ṭ Ṭh Jh Ñ; śiṣyāṇām etadarthasaṅgrahaṇa krameṇa Ñ,
etadarthasaṅkramaṇe Ṭh.

¹⁹⁰⁾ aparyudastavṛttayaś ca] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ;
aparyudastavṛddhayaś ca Ñ.

¹⁹¹⁾ asmākam ayam upakāram icchan] A I Ñ C Ch J Jh Ñ;
asmākam upakāram ayam icchan Ṭ Ṭh.

¹⁹²⁾ icchan maheśvarasya] A I Ñ C Ch J; icchan kathamciti
maheśvarasya Ṭh Ñ.

¹⁹³⁾ dāsyam āsādyā] A I Ñ C J Ṭ Ṭh Jh Ñ; dāsam āsādyā Ch.

संपत्समवासिहेतुं तत्प्रत्यभिज्ञामुपपादयति,¹⁹⁴⁾ ततश्च तत्प्रत्यभिज्ञामेवंभूतां¹⁹⁵⁾ वयं
 प्राप्ता एव इतीत्यमेव¹⁹⁶⁾ ह्यधिकारिणि शास्त्रार्थस्य बिम्बप्रति-
 बिम्बवत्संक्रान्तिर्लोड्लिङ्गादीनां¹⁹⁷⁾ विषयीभवति¹⁹⁸⁾ प्रथमपुरुषार्थ¹⁹⁹⁾ उत्तमपुरुषार्थे²⁰⁰⁾
 पर्यवस्यति, न तु ताटस्थेन, अधिकार्यनधिकारिणोः प्रतिपत्तौ विशेषाभावप्रसङ्गात् ।
 5 आरोग्यकामाः शिवां²⁰¹⁾ सेवन्तां सेवध्वमिति²⁰²⁾ वा वाक्यार्थस्य सेवामहा²⁰³⁾
 इत्येवंरूपेणाधिकारिणि द्वितीयकक्ष्यासङ्क्रान्तौ²⁰⁴⁾ तृतीयकक्ष्यायामेव²⁰⁵⁾ भाविकोटि-
 पतितामपि पुरुषार्थसंपत्तिमकालकलितस्वरूपानुप्रवेशेन²⁰⁶⁾ स्वात्मीकृतामभिमन्यमाने,
 तत एव विततसंवित्सुन्दरपरामर्शे²⁰⁷⁾ पूर्णताभिमानप्रतिलम्भात्, अन्यस्य
 त्वनेवंरूपत्वेनैवानधिकारिता²⁰⁸⁾ ताटस्थ्यप्राणेति²⁰⁹⁾ । तदास्तामवान्तरमेतदतिगहनं²¹⁰⁾
 10 चेति स्थितमेतत् । एतेन²¹¹⁾ श्लोकेनेश्वरसांमुख्यं विनेयानां²¹²⁾ प्रयोजनादिप्रतिपादनं च
 क्रियत इति ।

¹⁹⁴⁾tatpratyabhijñām upapādayati] A I Ñ C J Ṭh Jh Ñ;
 tatpratibhijñām upapādayati Ch.

¹⁹⁵⁾tatpratyabhijñām evambhūtām] I Ñ J Ṭ Ṭh Jh
 Ñ; pratyabhijñām evambhūtām A C, tatpratibhijñām
 evambhūtām Ch.

¹⁹⁶⁾eva, itītham eva] I; eva iti / ittham eva A Ñ Ṭ, eveti
 ittham eva C Ch J Jh Ñ, evetiittham eva Ṭh.

¹⁹⁷⁾bimbapratibimbavat saṃkrāntir loḍliṅgādīnām] A I Ñ C J
 (Ṭ) Ṭh Jh Ñ; bimbapratibimvat saṃkrāntir loḍliṅgādīnām Ch.

¹⁹⁸⁾viṣayībhavati] I Jh; viṣayībhavatīti A C J Ñ,
 viṣayībhavati iti iti Ch, viṣaye bhavatīti Ñ Ṭh.

¹⁹⁹⁾prathamapuruṣārthaḥ] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ;
 prathamapuruṣārthe Ñ.

²⁰⁰⁾uttamapuruṣārthe] A I Ñ C Ch J Ṭh Jh Ñ;
 uttamapuruṣārtham Ṭ.

²⁰¹⁾śivām] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; śivam Ñ.

²⁰²⁾sevadhvam iti] I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ; sevedhvam iti A.

²⁰³⁾sevāmahai] A I J Ñ; sevāmahe Ñ C Ch Ṭ Ṭh Jh Ñ.

²⁰⁴⁾dvitīyakakṣyāsaṅkrāntau] A Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; dvitīyā

kakṣyā saṅkrāntau I.

²⁰⁵⁾ṛtīyakakṣyāyām eva] A C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ;
 ṛtīyakakṣyām eva I, ṛtīyakakṣyāyām eva ca Ñ.

²⁰⁶⁾-anupraveśena] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh Jh; -anupraveśanena
 Ñ.

²⁰⁷⁾vitatasamvit-] A I C Ch J Ṭh Jh; vitatavitatasamvit- Ñ Ṭ
 Ñ.

²⁰⁸⁾tv anevaṃrūpatvenaiva anadhikāritā] A I Ñ J Ṭh Jh Ñ;
 tv anevaṃrūpatvenaivādhikāritā C Ch.

²⁰⁹⁾tāsthyapraṇēti] A I C Ch J Ṭ Ṭh Jh Ñ;
 tāsthyapraṇātiḥ Ñ.

²¹⁰⁾tad āstām avāntaram etad atigahanam] A I C Ṭ Ṭh Ñ; tad
 āstām evāvāntaram etad atigahanam Ñ, tadā'stām avāntaram
 etad atigahanam J Jh, tad āstām avāntaram etad iti gahanam
 Ch.

²¹¹⁾etat etena] A I Ñ C Ch J Jh ÑṬ, etena Ṭh.

²¹²⁾īśvarasāmmukhyaṃ vineyānām] A I Ñ C Ch J Ṭ Ṭh
 Jh Ñ; īśvarasāmmukhyavineyānām Ñ, īśvare sāmmukhyaṃ
 vinīyānām Ñ.

Diplomatic Edition

Ñ

- (1r/1) oṃ namaḥ śivāya // oṃ namo ganeśāya // oṃ nirāśamsād pūrṇād aham iti purā bhāsaya
(1r/2) ti yad dviśākhām āśāṃste tad anu ca vibhaṅktuṃ nijakalām* // svarūpād unmeṣaprasa
(1r/3) raṇanimeṣasthitijuṣas tad advaitaṃ vande paramaśivaśaktyātma nikhilam* // śrī
(1r/4) traiyambakasadvamśamadhyamuktāmayasthiteḥ śrīsomānandanāthasya vijñānaprati-
bimba
(1r/5) kam / anuttarānanyasākṣipumarthopāyam abhyadhāt* / īśvarapratyabhijñākhyam yaś śā-
straṃ yat su
(1r/6) nirmalam / tatpraśiṣyaḥ karomy etāṃ tatsūtravivṛtiṃ laghum* / buddhvābhinavagupto
(1r/7) haṃ śrīmallakṣmaṇaguptataḥ // vṛtṭyā tātparyam ṭikayā tadvicāraḥ sūtreṣv eteṣu grantha-
kā
(1r/8) reṇa dṛbdham* / tasmāt sūtrārthaṃ sūkṣmabuddhīn pratīthaṃ samyag vyākhyāsyē pra-
tyabhijñāvi
(1r/9) vṛtyai // sarvatrālpamatau yad vā kutrāpi sumahādhiyi na vānyatrāpi tu svātma
(1r/10) ny eṣā syād upakāriṇī // granthakāro 'parokṣātmadrṣṭaśaktikāṃ parameśvaratanmaya
(1r/11) tāṃ paratra saṃcikramayiṣuḥ svatādātmyasamarpaṇapūrvakam avighnena tatsampattiṃ
(1r/12) manyamānaḥ parameśvarotkarṣaprahvatāparāmarśaśeṣatayā parameśvaratādātmyayo
(1r/13) gyatāpādanabuddhyā prayojanam āsūtrayati // // kathancid āsādyā maheśvarasya dā
(1r/14) syaṃ janasyāpy upakāram icchan / samastasampatsamavāptihetuṃ tatpratyabhijñām upa
(1r/15) pādayāmi // // iha parameśvaram prati yeyaṃ kāyavānmanasāṃ tadekaviṣayatāniyo
(1r/16) janālakṣaṇā prahvatā sā namaskārasyārthaḥ sā ca tathā kartum ucitā prāmāṇika
(1r/17) sya bhavati yadi sarvato namaskaraṇīyasyotkarṣaṃ paśyet anyathā yuktim aparāmrśato
(1r/18) paramārthrūpe pi namaskārodyatasya sāmsārikapaśujanasya madhyapātitvam eva / tathā
coktam
(1r/19) vaiṣṇavādyās tu ye kecid vidyārāgeṇa rañjitāḥ na vidanti paraṃ devaṃ sarvajñaṃ
(1r/20) jñānaśālinam iti tāvati kālāsuddhavidyārāgakalāsañcāryamāṇasya paśutva
(1r/21) m eva itarāpekṣayā tu katipayādhvotīrṇatayā samutkarṣo pi syāt* tad ukatam
(1v/1) kasya nāma karaṇair akṛtrimaiḥ paśyatas tava vibhūtim akṣatām vibhramād avarato pi
(1v/2) jāyate tvāṃ vyudasya varadastutisprṛheti // śrīmadvidyātipatinā etac cāgamādhikā
(1v/3) re nirūpayiṣyāmaḥ / tasmāt nikhilotkarṣaparāmarśanam api tatra svīkāryam / yady a
(1v/4) pyāyātadrḍheśvaraśaktipātasya svayam eveyatī paramaśivabhūmir abhyeti hṛdayagoca-
ram
(1v/5) na tv atra svātmīyaḥ puruṣakāraḥ ko pi nirvahati sarvasya tasya māyāmayatvenāndha-
tamasapra
(1v/6) khyasyāmāyīyasuddhaprakāśaṃ svapratidvandvinaṃ praty u{pā?ai} <pāya>tānupa-
patteḥ tathāpi tad eva ta
(1v/7) thāvidhaṃ rūpaṃ prakhyopākhyākrameṇa svātmaparāvabhāsaviṣayabhāvajigamiṣayā
(1v/8) niḥśeṣotkarṣaviśeṣābhīdhāyijayatyādiśabdānuvedhena parāmarśanīyam iti na

- (1v/9)maskāre jayatyārtha ākṣepyaḥ / jayapadodīraṇe pi tādr̥śisamutkarṣā
 (1v/10)tiśayaśālīni svātmānam aprahvīkurvāṇasya taṭasthasya param anātmopakāritvam e
 (1v/11)veti samutkarṣaviśeṣākṣipta eva namaskāre 'vaśyam abhyantarīkāryaḥ ity anayā yu
 (1v/12)ktyā jayanamaskāraikataraprakrame 'nyatarasyārthākṣiptatā'vaśyam aṅgīkartavyā
 vanda
 (1v/13)nanamaskārapra{??na} <dhyāna>prabhṛatīnām api namaskārajayatyarthamātrapara-
 mārthatvād iyam e
 (1v/14)va {vartanī} <saraṇiḥ> ayaṃ punar granthakṛtā tādr̥kprakrama āśrito yatra dvayam api
 svaśabdaparāmṛṣṭam eva
 (1v/15)etac ca padārthavyākhyānāvasare prakāṭibhaviṣyati svaśabdaparāmarśāś ca sarvaja
 (1v/16)nahitatvād yuktiyuktaḥ sa hi sarvasyaiva jhaṭīti hr̥dayaṅgamaḥ / arthākṣiptas tu kati
 (1v/17)cid eva prati svapratibhoditavāktattvāvamarsāsambhavāt* vāktattvāvamarsāsūnyasya ca
 (1v/18)prakāśasyāpy aprakāśakalpatvāt* / etac cāgre sphuṭibhaviṣyati / tad anenābhīprāyeṇa
 (1v/19)prasiddhajayanamaḥprabhṛtiśabdaśaṭyānāśleṣeṇemāṃ saraṇim anusarati sma grantha-
 kāraḥ /
 (1v/20)iha yad yat kiñcana sphurati tat tad vakṣyamāṇeśvararūpasvātmaprathāmātram tatra
 tūpāyope
 (1v/21)yabhāvaprabhṛtiḥ kāryakāraṇabhāvo pi yathāprakāśam paramārthabhūta eva prakā
 (2r/1)śamānasyānapahnavanīyatvāt* / ++++++
 (2r/2)śāś caiṣa bhāvānām ityādi na śāpo+++++
 (2r/3)kvacit paripūrṇasvātantryalakṣaṇam+++++
 (2r/4)cakracumbitabījabhāvitaprathāntaravya+++++
 (2r/5)sthāpayiṣyate // jaḍacetanādyavāntarabheda+++++
 (2r/6)dyaniṣpādakabhāvajñāpyajñāpakabhāvāvabhāso lo+++ +++
 (2r/7)svaprathātmakānuttaraśaktiśālinirgalasvātma+++++
 (2r/8)raavyavadhānavandhyo nibandhanam tatra tasyaiva bhagavataḥ kāra+++++
 (2r/9)kṣaṇo ntyaḥ pañcamaḥ pārameśvaraḥ kṛtyaviśeṣaḥ parapuruṣārthaprāpa+++
 (2r/10)tvāt paramārthamokṣasya / anyatrānyatyō hy apavargaḥ kutaścīn muktir na sarvata iti
 niḥśreyasābhā+++
 (2r/11)ti vakṣyāmaḥ / sa cāyam dvitīyaḥ kārya[kā]raṇabhāvaḥ laukikānvayavyatireka
 (2r/12)siddhaprasiddhakāryakāraṇabhāvalakṣaṇatvāt sphuṭena rūpeṇāsaṃvedyamānaḥ kā
 (2r/13)dācītkavastusadbhāvāvabhāsonnīyamānaparamārtho tidurghaṭakāritvalakṣaṇaiśvarya
 (2r/14)jṛmbitabhāvitādbhutabhāvaḥ prathamakoṭisaṃbhāvanāśūnyaḥ kālikākārasvaparakāśā
 (2r/15)varaṇanirākaraṇamanorathaśataduṣprāpaḥ {{ci????}} <ity evaṃprakāra??> dyotaka-
 nipātasahitena ni
 (2r/16)rūpitaḥ kathamcid iti kenacīc prakāreṇa pārameśvarābhinnagurucaraṇāradhanena
 (2r/17)pārameśvaraghaṭītenaiva yathoktaṃ sambandho tīva durghaṭa iti āśadyeti ā sama
 (2r/18)ntāt paripūrṇarūpatayā sādāyitvā svātmopabhogayogyatāṃ paripūrṇāṃ nirargalāṃ
 (2r/19)gamāyitvā iyatā viditavedyatvena parārthe śāstrakaraṇe dhikāro darśito'nyathā

- (2r/20)tu pratāratāmātram eva syāt* paurvakālyena sāmanantaryamātram vivakṣitam anya
(2r/21)thāsādanatāratamyaprātau māyīyamalakalāsamskāraprakṣaye katham paropadeśaḥ śa
(2v/1)+++++viṣṇuviriñcādyās taduttīrṇā
(2v/2)+++++śatanmaheśātmānaḥ śuddhā api śrī
(2v/3)+++++ḍbhir īśvarībhūtāḥ / sa bhagavān anavacchi
(2v/4)+++++raḥ tasya { {??} }dāsyam iti anena tatpratyabhijñopapā
(2v/5)+++++ dīyate 'smai svāminā sarvaṃ yathābhilaṣitam i
(2v/6)+++++parameśvararūpasvātantryapātratoktā / janasyeti, yaḥ kaści
(2v/7)+++++viṣay{o}aḥ nātra kaścin niyama iti darśayati yasya yasya hī
(2v/8)+++++lam prathanasyaiva paramārthaphalavāt tasya ca pratibandhaka
(2v/9)+++++tibandhanīyatvāt* na hi prathitam aprathitam iti nyāyāt* tad uktam nehābhi
(2v/10)kramanāśo sti pratyavāyo na vidyate iti paramagurupādair api śivadrṣṭau / ekavāram pra
(2v/11)māṇena śāstrād vā guruvākyataḥ / jñāte śivatve sarvasthe pratipattiyā dṛḍhātmanā karaṇe
(2v/12)na nāsti kṛtyaṃ nāpi bhāvanayāpi vā / sakṛj jñāte suvarṇe kiṃ bhāvanākāraṇādina / sarva
(2v/13)dā pitṛmātrādityadārḍhyena satyateti / janasyety anavaratajanmamarāṇaparipī
(2v/14)ḍitasyety etena kṛpāspadatayopakaraṇīyatvam āha / apīśabdaḥ svātmanas tadabhinna
(2v/15)tām āviṣkurvan pūrṇatvena svātmani parārthasampattiyatiriktaprayojanāntarāvakāśam
parā
(2v/16)karoti / parārtham ca prayojanaṃ bhavaty eva tallakṣaṇayogāt na hy ayaṃ daivaśāpaḥ
svā
(2v/17)rtha eva prayojanaṃ na parārtha iti tasyāpy atallakṣaṇayogitve saty aprayojanāt* /
(2v/18)sampādyatvenābhisamhitam yan mukhyatayā tata eva kriyāsu prayojakaṃ tat prayo-
janam
(2v/19)ata eva bhedavāde pīśvarasya sṛṣṭyādikāraṇe parārtha eva prayojanam iti da
(2v/20)rśayituṃ nyāyanirmāṇavedhasā nirūpitam yam artham adhikṛtya puruṣaḥ pravartayate
(2v/21)tat prayojanam iti icchan iti icchāviṣayīkṛtasya phalasya pravṛtau hetutvaṃ śātrā da
(3r/1)rśayati icchāśaktiś cottarottaram ucchūnasvabhāvatayā kriyāśaktiparyantībhavati i
(3r/2)ti darśayiṣyāmaḥ / upaśabdaḥ samīpārthaḥ tena janasya parameśvaratādharṃsamī
(3r/3)patākaraṇam atra prayojanam / tata evāha samasteti parameśvaratālābhe hi
(3r/4)sarvā saṃpadas tanniṣṣyandamayyas sampannā eva rohaṇalābhe ratnasampada iva /
(3r/5)pramuṣitasvātmaparamārthasya hi kim anyena labdhena labdhatatparamārthasyāpi ta
(3r/6)danyat nāsti yad vāñchaniyam* / yad uktam granthakṛtaiva / bhaktīlakṣmīsamṛddhānām
(3r/7)kim anyad upayācitam* enayā vā daridrāṇām kim anyad upayācitam* i
(3r/8)tyevaṃ ṣaṣṭhīsamāsenā prayojanam uktam* / bahuvrīhiṇā tūpāyaḥ sūcyate / sama
(3r/9)stasya bhāvābhāvarūpasya bāhyābhyantarasya nīlasu{ {????} }khāder yā sampattiḥ si
(3r/10)ddhis tathātvaprakāśaḥ tasyāḥ samyag avāpti vimarśarūḍhiḥ saiva hetur yasyāṃ tatpra
(3r/11)tyabhijñāyām tathā hi sphuṭatarabhāsamanīlasukhādīpramānvīṣaṇadvāre
(3r/12)naiva pāramārthikapramātrīlābha ihopadiśyate yad āhānyatra / idam ity asya
(3r/13)vicchinnavimarśasya kṛtārthatā / yā svasvarūpe vīśrāntir vimarśaḥ so ham ity ayam

- (3r/14)iti // tathā prakāśasyātmaviśrāntir ahambhāvo hi kīrtitaḥ / uktā ca saiva viśrā
(3r/15)ntiḥ / sarvāpekṣānīrodhataḥ // svātantryam atha kartṛtvam mukhyam īśvaratāpi ca // i
(3r/16)yatā copāyenātidurghaṭatvāśānkā parākṛtā / tad ante nirūpayiṣyati / su
(3r/17)ghaṭa eṣa iti / tasya ca maheśvarasya pratyabhijñā pratīpam ābhimukhyena jñānam
(3r/18)prakāśaḥ pratyabhijñā / pratīpam iti svātmāvabhāso hi nābhūtapūrvo vicchi
(3r/19)nnaprakāśatvāt tasya tacchaktyaiva vicchinna iva kalpita iti vakṣyate / pratyabhijñā
(3r/20)ca bhātabhāsamānārūpānusandhānātmikā sa evāyaṃ caitra iti pratisandhānenā
(3r/21)bhimukhībhūte vastuni jñānam / loke pi ca tat putra evaṃguṇa evaṃrūpaka itye
(3v/1)vaṃ vāntato pi sāmānyātmanā vā jñānasya punar abhimukhībhāvav{i}<a>sare prati-
sandhi
(3v/2)prāṇitam eva jñānam pratyabhijñeti vyavahriyate nṛpatim prati pratyabhijñāto ya
(3v/3)m ityādau / ihāpi prasiddhapurāṇasiddhāntāgamānumānādibhir vidi
(3v/4)tapūrṇaśaktikasvabhāve īśvare svātmāny abhimukhībhūte tatpratisandhānena jñā
(3v/5)nam udeti nūnam sa eveśvaro ham iti tām enām upapādayāmi iti upapattih
(3v/6)sambhavaḥ tām sambhavantīm tatsamarthācaraṇena prayojakavyāpāreṇa sampādayā
(3v/7)mi tathā hi sambhavati tāvad asāv avicchinnaprakāśatvāt* / nirodhakābhimata
(3v/8)māyāśaktisamapasāraṇamātram eva na tatropapādanam* / pratyabhijñōpapattau
(3v/9)svaparavibhāgābhāve tadapekṣam kartrabhiprāyādy asambhāvyam iti parasmaipada
(3v/10)prayogaḥ itthaṃ cātra śloke yojanā maheśvarasya dāsyam samastasampallābha
(3v/11)hetuṃ kathaṃcid āsādyā janasyāpi kathaṃcit tatpratyabhijñām āsādyā prāpayo
(3v/12)pakāram samastasampallābhahetu{ {kathaṃcid āsādyā} }bhūtam maheśvaradāsyātma
(3v/13)kam icchaṃs tām eva samastasampathetukām tatpratyabhijñām upapādayāmi āsādye
(3v/14)ty āvṛtya yojane dvau ṇicau / iyati ca vyākhyāne vṛttikṛtā bhāro na kṛtas tātparya
(3v/15)vyākhyānāt* / yad uktaṃ / saṃvṛtasautranirdeśavivṛtimātravyāpārāyām iti / ī
(3v/16)kākāreṇāpi vṛttimātram vyākhyātam udyatena nedam sprṣtam* / asmākam sūtravyākhyā
(3v/17)na evodyama iti vibhajya vyākhyātam* / evaṃ sarvatra / evaṃ anena ślokenābhidhe
(3v/18)yam prayojanam* tatprayojanam tatprayojanam adhikārinirūpaṇam* / gurupa
(3v/19)rvakramaḥ sambandha iti darśitam* / tathā hi samastasampattilakṣaṇo yo
(3v/20)vyākhyāto rthaḥ pūrvaṃ puṇyapāpādaḥ saṃsāramūlakāraṇe hetuḥ sa eva pratyabhi
(3v/21)jñāyate 'nāyeti karaṇavyutpattiyā upāya iha lokottaramārgṃ prati nirṇīta ity ati
(4r/1)durghaṭakāritvalakṣaṇam aiśvaryaṃ* / mārgo nava iti śāstrānte nirūpayiṣyamāṇam sū
(4r/2)cayatā upāyaḥ pradārśīto 'bhidheyatvena / ata eva tathā hīty upakramapūrvaṃ ślokānta
(4r/3)ram bhaviṣyati / prayojanam ca pratyabhijñōpāyajñānam* tasya prayojanam pratyab-
hijñānam / tasyā
(4r/4)pi prayojanam samastasampallakṣaṇapāramaiśvaryaikarūpaṃ prathanam / tataḥ param tu
nāsty e
(4r/5)va tasyaiva paryantaphalatvād aṃśāṃśīkayāpi / yad uktaṃ mayaiva stotre / phalam kriyā
(4r/6)ṇām atha vā vidhīnam paryantatas tvanmayataita deva / phalepsavo ye punar atra teṣāṃ
mūdhā

- (4r/7)sthitiḥ syād anavasthayaiveti / etad vakṣyati / tad atra nidadhat padam iti pādadvayena /
 (4r/8)janasyety anenādhikārī darśitaḥ / yan nigamayisyati aniśam āviśann iti / katham
 (4r/9)cid iti guruparvakramaḥ / vakṣyati ca / mahāgurubhir ucyate sma śivadṛṣṭiśāstre i
 (4r/10)ti / evaṃ pratijñātavyasamastavastusaṅgrahaṇedaṃ vākyam uddeśarūpaṃ pratijñāpiṇḍā
 (4r/11)tmakaṃ / madhyagranthas tu hetvādinirūpakaḥ iti prakāṭitaḥ iti cāntyaśloko nigamana-
 grantha
 (4r/12)ity evaṃ pañcāvayavātmakaṃ idaṃ sarvaṃ śāstraṃ paravyutpattiphalam* / naiyāyika-
 kramasyaiva mā
 (4r/13)yāpade pāramārthikatvam iti granthakārābhiprāyaḥ kriyāsaṃbandhasāmānyeityādiṣū
 (4r/14)ddeśeṣu prakāṭibhaviṣyati iti tāvat samastasya granthasya tātparyam sujanaś ca
 laukikeśva
 (4r/15)raparicita īsvaraṣaye janam anujīviguṇopapannaṃ prakāśayati iyān arthaḥ sāmā
 (4r/16)nyena śeṣa śaṣṭhīsamāseṇa darśitaḥ tasya pratyabhijñeti / etacchlokārthakarṇanasamaye
 (4r/17)ca śiṣyāṇām etadartasaṅgrahaṇa krameṇa parameśvaratādātmyam evopajāyate
 tāvat /
 (4r/18)tathā hi janasyety ākarṇanāt vyaṃ te jananamaraṇapīḍitā aparyudastavṛddhayaś ca
 (4r/19)asmākam ayam upakāram icchan maheśvarasya dāsyam āsādyā samastasaṃpatsama-
 vāpti
 (4r/20)hetuṃ tatpratyabhijñām upapādayati / tataś ca tatpratyabhijñām evaṃbhūtāṃ vyaṃ
 prāptā eveti /
 (4r/21)ittham eva hy adhikāriṇi śāstrārthasya bimbapratibimbavat saṅkrāntiḥ loḍliṇādīnām
 (4v/1)viṣaye bhavātīti prathamapuruṣārthe uttamapuruṣārthe paryavasyati na tu tāṣṭhyenā
 (4v/2)dhikāryanadhikāriṇoḥ pratipattau viśeṣābhāvaprasaṅgāt* ārogyakāmāḥ śivaṃ se
 (4v/3)vantāṃ sevadhvam iti vā vākyārthasya sevāmahe ity evaṃrūpeṇādhikāriṇi dvi
 (4v/4)tīyakakṣyāsaṅkrāntau tṛtīyakakṣyāyām eva ca bhāvikoṭipatitām api puruṣā
 (4v/5)rthasampattim akālakalitasvarūpānupraveśena svātmīkṛtām abhimanyamāne tata e
 (4v/6)va vitatavitatasamvitsundaraparāmarśe pūrṇatābhimānapratilambhād anyasya tv
 anevaṃrū
 (4v/7)patvenaivānadhikāritā tāṣṭhyapraṇatiḥ tad āstām evāvāntaram etad atigahanaṃ ceti
 (4v/8)sthitam etat* etena ślokenesvarasāmmukhyavineyānām prayojanādipratipādanaṃ
 (4v/9)ca kriyate iti /

C

- (1v/1)om śrīsvasty astu śaṅkarāya namaḥ śrīgaṇādhipataye
 (1v/2)namaḥ om nirāśamsāt pūṇād aham iti purā bhā
 (1v/3)sayati yad dviśākhām āśaste tad anu ca vibhanktuṃ
 (1v/4)nijakalām* svarūpād unmeṣaprasaraṇanime
 (1v/5)ṣasthitijuṣas tad advaitaṃ vande paramaśivaśaktyā
 (1v/6)tma nikhilam* // śrītraiyambakasadvamśamadhyamu
 (1v/7)ktāmayasthiteḥ śrīsomānandanāthasya vijñāna

- (1v/8)pratibimbakam* anuttarānanyasākṣipumartho
(1v/9)pāyam abhyadhāt* īśvarapratyabhijñākhyam
(1v/10) yat sunirmalam* tatpraśiṣyaḥ karomy etāṃ tatsūtravi
(1v/11)vṛtiṃ laghum* buddhvābhinavagupta haṃ śrīmallakṣma
(1v/12)ṇaguptataḥ // vṛtyā tātparityam ṭikayā tadvicāraḥ
(1v/13)sūtreṣv eteṣu granthakāreṇa dr̥bdham* tasmāt sūtrārtham
(2r/1)mandabuddhīn pratītham samyag vyākhyāsyē pratyabhijñā
(2r/2)viviktyai // sarvatrālpamatau yad vā kutrāpi
(2r/3)sumahādhiyi na vānyatrāpi tu svātmany eṣā syā
(2r/4)d upakāriṇī // granthakāra parokṣātmadr̥ṣṭaśa
(2r/5)ktikām parameśvaratanmayatām paratra saṃcikramayi
(2r/6)ṣuḥ svatādātmyasamarpaṇapūrvam aviḥnena tatsa
(2r/7)mpattim manyamānaḥ parameśvarotkarṣaprahvatāparā
(2r/8)marśaśeṣatayā parameśvaratādātmyayogyatāpā[dā?]
(2r/9)nabuddhyā prayojanam āsūtrayati // iha parame
(2r/10)śvaram prati yeyam kāyavānmanasām tadekaviṣaya
(2r/11)tāniyojanālakṣaṇā // om kathaṃcid ā
(2r/12)sādyā maheśvarasya dāsyam janasyāpy upakāram iccha
(2v/1)n* samastasampadsamavāptihetuṃ tatpratyabhijñām u
(2v/2)papādayāmi / prahvatā sā namaskārasyārthaḥ
(2v/3)sā ca tathā kartum ucitā prāmāṇikasya bhavati
(2v/4)yadi sarvato namaskaraṇīyasyotkarṣam paśyet* anya
(2v/5)thā yuktim aparāmṛśato'paramārtharūpe pi namaskā
(2v/6)rodyatasya sām̐sarīkapaśujanamadyapātītvam eva
(2v/7)yathoktam na vindanti param devam vidyārāgeṇa rañji
(2v/8)tā iti / tāvati hi māyīyāśuddhavidyārāgaka
(2v/9)lāsaṃcāryamāṇasya paśutvam eva itarāpekṣayā
(2v/10)tu katipayādhvottīrnatayā samutkarṣo pi syāt* ta
(2v/11)d ukatam* kasya nāma karaṇair akṛtrimaiḥ paśyatastava
(2v/12)vibhūtim akṣatām* vibhramād avarato pi jāyate
(3r/1)tvām vyudasya varadastutispr̥heti śrīmadvidyādhi
(3r/2)patinā etac cāgamakāṇḍe nirūpayiṣyāmaḥ
(3r/3)tasmān nikhilotkarṣaparāmarśanam api tatra svī
(3r/4)kāryam* yady apy āyātadr̥dheśvaraśaktipāta
(3r/5)sya svayam eveyam iyatī paramaśivabhūmir abhye
(3r/6)ti hṛdayagocaram* na tv atra svātmīyaḥ puruṣa
(3r/7)kāraḥ ko pi nirvahati sarvasya tasya māyāma
(3r/8)yatvenāndhatamasaprakhyasyāmāyīyam śuddhaprakā
(3r/9)śam svapratidvandvinaṃ praty upāyatānupapatteḥ tathā

- (3r/10)pi tad eva tathāvidhaṃ rūpaṃ prakhyopākhyākrameṇa
 (3r/11)svātmaparāvabhāsaviṣayabhāvajigamayiṣa
 (3r/12)ya niḥśeṣotkarṣaviśeṣābhidhāyijayatya
 (3v/1)diśabdānuvedhena parāmarśanīyam iti namaskā
 (3v/2)re jayatyartha ākṣepyaḥ / jayapadodīraṇe pi tā
 (3v/3)dr̥śasamutkarṣātiśayaśālini svātmānam apra
 (3v/3)hvīkurvāṇasya taṭasthasya param anātmopakāri
 (3v/4)tvam iti samutkarṣaviśeṣākṣipta eva namaskā
 (3v/5)re vaśyam abhyantarīkāryaḥ ity anayā yuktyā jaya
 (3v/6)namaskāraikataraprakrame nyatarasyārthākṣiptatā
 (3v/7)vaśyam aṅgīkartavyā vandananamanasm[ā?]raṇapradhyā
 (3v/8)nāprabhṛtīnām api namaskārajayatarthamātrapa
 (3v/9)ramārthatvād iyam eva vartanī atra punar granthakṛ
 (3v/10)tā tādr̥kprakrama āśrito yatra dvayam apīdaṃ sva
 (3v/11)śabdaparāmṛṣtam eva etac ca padārthavyākhyānā
 (4r/1)vasara eva prakāṭībhaviṣyati svaśabdaparāmṛ
 (4r/2)ṣyaḥ sarvajana hitatvād yuktīyuktaḥ / sa hi sa
 (4r/3)rvasyaiva jhaṭiti hṛdayaṅgamaḥ arthākṣipta
 (4r/4)s tu katicid eva prati svapratibhōditavākta
 (4r/5)ttvā'vamarśā'sambhavāt vāktattvāvamarśāśūnyasya
 (4r/6)ca prakāśasyāprakāśakalpatvāt* etac cā
 (4r/7)gre sphuṭībhaviṣyati tad anena abhiprāyeṇa pra
 (4r/8)siddhajayanamaḥprabhṛtiśabdaśatyānāśle
 (4r/9)ṣeṇemām saraṇim anusarati sma granthakāraḥ /
 (4r/10)iha yad yat kiñcit sphurati <tat tad> vakṣyamāṇeśvararūpa
 (4r/11)svātmaprathāmātraṃ tatra tūpāyopeyabhāvaprabhṛtiḥ
 (4r/12)kāryakāraṇabhāvo pi yathāprakāśaṃ paramā
 (4v/1)rthabhūta eva prakāśa<māna>syānapahnavanīyatvāt*
 (4v/2)yad āha bhāṭṭadivākaravatso vivekāñjane /
 (4v/3)prakāśāś caiva bhāvānām ityādi na śāpoktyā vi
 (4v/4)līyate ityantam* tatra tu kāryakāraṇabhāve pi
 (4v/5)kvacit paripūrṇasvātantryalakṣaṇamāheśvāryānā
 (4v/6)ntarīya√<ka>tākroḍīkṛtānantaśakticakracumbitabhā
 (4v/7)vabhāvitaprathāntaravyavadhānaṃ cakāsti sa tu
 (4v/8)māyīyatvena vyavasthāpayiṣyate jaḍacetanā
 (4v/9)dyavāntarabhedaśatasambhinnaś cāsau tatkr̥tāś ca sa
 (4v/10)ṛvo yaṃ niṣpādyaniṣpādakabhāvajñāpyajñāpaka
 (4v/11)bhāvāvabhāso lokavyavahārarūpaḥ yatra tu śuddha
 (4v/12)svātmaprathātmakānuttaraśaktiśālinirgalasvātma

- (5r/1)prakāśa eva māyīyaprathāntaravyavadhānavandhyo
(5r/2)nibandhanam tatra tasyaiva bhagavataḥ kāraṇatvaṃ / e
(5r/3)ṣa cānugrahalakṣaṇo ntyaḥ pañcamah pārameśvaraḥ
(5r/4)kr̥tyaviśeṣaḥ parapuruṣārthaprāpakas tanniba
(5r/5)ndha√<na>tvāt paramārthamokṣasya anyatratyo hy apavargah
(5r/6)kutaścīn muktir na sarvata iti niḥ[śr?]yasābhāsa
(5r/7)iti <va>kṣyāmaḥ sa cāyaṃ dvitīyaḥ kāryakāraṇa
(5r/8)bhāvo laukikānvayavyatirekasiddhaprasiddha
(5r/9)kāryakāraṇabhāvavilakṣaṇatvāt* sphuṭena
(5r/10)rūpeṇāsañcetyamānaḥ kādācitkavastusadbhā
(5r/11)vāvabhāsonnīyamānaparamārtho 'tidurghaṭakā
(5r/12)ritvalakṣaṇaiśvavyavijr̥mbhābhāvitādbhutabhāvaḥ
(5v/1)prathamakoṭau saṃbhāvanāśūnyaḥ kālikākā
(5v/2)rasvaprakāśāvaraṇanirākaraṇamanorathaśata
(5v/3)duṣprāpa ityevamprakāra[???]mā dyotakanipāta
(5v/4)sahitena nirūpitaḥ // kathañcid iti // ke
(5v/5)nacit prakāreṇa parameśvarābhinnagurucaraṇasa
(5v/6)mārādhanaena parameśvaraghaṭitenaiva / yathokta
(5v/7)m* / sambandho tīva durghaṭa iti āsādyeti
(5v/8)ā samantāt paripūrṇarūpatayā sādaitvā svā
(5v/9)tmopabhogayogyatām nirargalām gamayitvā / iya
(5v/10)tā viditavedyatvena parārthe śāstrakaraṇe 'dhikā
(5v/11)ro darśitaḥ anyathā pratāratāmātram eva syā
(5v/12)t* paurvakālyena sāmanantaryam atra vivakṣitam*
(6r/1)anyathā tv āsādanatāratamyaprāptau māyīyama
(6r/2)lakaḥpasamskāraprakṣaye katham paropadeśaḥ
(6r/3)śakyakriyaḥ // sambhavanti hi māyāgarbhādhi
(6r/4)kāriṇo viṣṇuviriñcādyās taduttīrṇā api
(6r/5)mahāmāyādhikṛtāḥ śuddhāśuddhā mantratadīśa
(6r/6)tanmaheśātmānaḥ śuddhā api śrīsadāśivapra
(6r/7)bhṛtayas te tu yadīyaiśvavyavipruḍbhir īśvarībhū
(6r/8)tāḥ sa bhagavān anavacchinnaprakāśānandasvā
(6r/9)tantryaparamārtho maheśvaraḥ / tasya dāsyam ity a
(6r/10)nena tatpratyaabhijñōpapādanasya mahāphalatva
(6r/11)m āsūtrayati dīyate smai svāminā sarvaṃ yathā
(6r/12)bhilaṣitam iti dāsāḥ tasya bhāva ity anena
(6v/1)parameśvararūpasvātantryapātra√<tā> uktā / janasyeti /
(6v/2)yaḥ kaścij jāyamānas tasyetyanenādhikāri
(6v/3)ṣayo nātra kaścīn niyama iti darśayati yasya

(6v/4)yasya hīdaṃ svarūpaprathanaṃ tasya tasya mahāphalaṃ
 (6v/5)prathanasyaiva paramārthaphalatvāt* tasya ca prati
 (6v/6)bandhakasammatair apratibandhanīyatvāt* na hi
 (6v/7)prathitam aprathitam iti nyāyāt* / tad uktam* /
 (6v/8)nehābhikramanāśo sti pratyavāyo na vidyate sva
 (6v/9)lpam apy asya dharmasya trāyate mahato bhayād iti
 (6v/10)paramagurupādair api śivadr̥ṣṭau ekavāraṃ
 (6v/11)pramāṇena śāstrād vā guruvākyataḥ jñāte śiva
 (6v/12)tve sarvasthe pratipattyā dr̥dhātmanā karaṇena nā
 (7r/1)sti kṛtyaṃ kvāpi bhāvanayāpi vā sakṛj jñāte su
 (7r/2)varṇe kiṃ bhāvanākaraṇādinā sarvadā pi
 (7r/3)ṛmātrādītulyadār̥dhyena satyateti janasyety a
 (7r/4)navaratajananamaraṇaṃ <pari> pīḍitasyety anena kṛpā
 (7r/5)spadatayopakaraṇīyatvam āha apiśabdaḥ
 (7r/6)svātmanas tadabhinnatām āviṣkurvan pūrṇatvena svātma
 (7r/7)ni parārthasampattyatiriktaprayojanāntarāvakā
 (7r/8)śaṃ parākaroti parārthaś ca prajojanaṃ bhavaty eva
 (7r/9)tallakṣaṇayogāt* na hy ayam daivaśāpaḥ svārtha e
 (7r/10)va prajojanaṃ na parārtha iti tasyāpy atallakṣaṇa
 (7r/11)yogitve sati aprajojanatvāt* sampādyatvenā
 (7r/12)bhisaṃhitam yan mukhyatayā tata eva kriyāsu pra
 (7v/1)yojakam tat prajojanaṃ ata eva bhedavāde pi ī
 (7v/2)śvarasya sṛṣṭyādikaraṇe parārtha eva prajojanam*
 (7v/3)iti darśayitum nyāyanirmāṇavedhasā nirūpi
 (7v/4)taṃ yam artham adhikṛtya puruṣaḥ pravartate tat prajoja
 (7v/5)nam iti // icchann iti // icchāviṣayīkṛtasya
 (7v/6)phalasya pravṛttau hetutvam śatrā darśayati icchā
 (7v/7)śaktiś cottarottaram ucchūnasvabhāvatayā kriyāśa
 (7v/8)ktiparyantībhavatīti darśayīṣyāmaḥ / upaśabdaḥ
 (7v/9)samīpārthaḥ tena janasya parameśvaradharmasamī
 (7v/10)patākaraṇam atra phalaṃ tata evāha samasteti /
 (7v/11)parameśvaratālābhe hi samastāḥ sampadas tanni
 (7v/12)ṣṣyandamayyaḥ saṃpannā eva rohaṇalābhe ratnasa
 (8r/1)mpada iva pramuṣitasvātmaparamārthasya hi ki
 (8r/2)m anyena labdhena labdhatatparamārthasyāpi tadanya
 (8r/3)n nāsti yad vāñchanīyam* yad uktaṃ granthakṛtaiva
 (8r/4)bhaktīlakṣmīsamṛddhānāṃ kim anyad upayācita
 (8r/5)m* enayā vā daridrāṇāṃ kim anyad upayā
 (8r/6)citam* ityevaṃ ṣaṣṭhīsamāseṇa prajojanam ukta

- (8r/7)m* bahuvrīhiṇā tūpāyaḥ sūcyate samastasya
(8r/8)bhāvābhāvarūpasya bāhyābhyantarasya nīlasukhāde
(8r/9)r yā sampat* sampattiḥ siddhis tathātvaprakāśas ta
(8r/10)syaḥ samyag avāptiḥ <tathātvaprakāśa>vimarśarūḍhiḥ saiva hetu
(8r/11)r yasyām tatpratyabhijñāyām* tathā hi sphuṭatarabhā
(8r/12)samānanīlasukhādipramānveṣaṇadvāreṇaiva
(8v/1)pāramārthikapramāṭrlābha ihopadiśyate / yad ā
(8v/2)hānyatra idam ity asya vicchinnavimarśasya kṛtā
(8v/3)rthatā yā svasvarūpe viśrāntiḥ vimarśaḥ so ham i
(8v/4)ty ayam* iti tathā tatraiva / prakāśasyātmaviśrā
(8v/5)ntir ahambhāvo hi kīrtitaḥ uktā ca saiva viśrā
(8v/6)ntis sarvāpekṣānirodhataḥ svātantryam atha kartṛtvam mu
(8v/7)khyam īśvaratāpi ceti / iyatā copāye 'tidurgha
(8v/8)ṭatvāśaṅkā parākṛtā yad ante nirūpayiṣyati
(8v/9)sughaṭa eṣa mārgo nava iti tasya maheśvarasya pratyā
(8v/10)bhijñā pratīpam ātmābhimukhyena jñānam prakāśaḥ pra
(8v/11)tyabhijñā pratīpam iti svātmāvabhāso hi nā'bhūta
(8v/12)pūrvo 'vicchinnaprakāśatvāt tasya sa tu tacchaktyaiva vi
(9r/1)cchinna iva vikalpita iva lakṣyate iti vakṣyate
(9r/2)pratyabhijñā ca bhātabhāsamānarūpānusandhānātmi
(9r/3)kā sa evāyam caitra iti pratisandhānenābhimu
(9r/4)khe bhūte vastuni jñānam* loke pi etat putra evam
(9r/5)guṇa evamrūpaka ityevam vā antato pi sāmānyā
(9r/6)tmanā vā jñātasya punar abhimukhībhāvāvasare prati
(9r/7)sandhitaprāṇitam eva jñānam pratyabhijñeti vyavahri
(9r/8)yate / nrpatim prati pratyabhijñāpito yam ityādau
(9r/9)ihāpi prasiddhapurāṇasiddhāntā'gamā'numānā
(9r/10)dividitapūrṇaśaktisvabhāve īśvare satī svātma
(9r/11)ny abhimukhībhūte tatpratisandhānena jñānam udeti
(9r/12)nūnam sa eveśvaro ham iti tām enām upapādayāmī
(9v/1)ti upapattiḥ sambhavas tām sambhavantīm tatsamarthācaraṇe
(9v/2)na prayojakavyāpāreṇa sampādayāmi tathā hi sa
(9v/3)mbhavati tāvad asav avicchinnaprakāśatvāt* niro
(9v/4)dhikābhimatamāyāśaktisamapasāraṇamātram eva
(9v/5)tu tatropapādanam* pratyabhijñopapattau svaparavibhā
(9v/6)gābhāve tadapekṣam kartrabhiprāyādy asambhāvyam iti para
(9v/7)smaipadaprayogaḥ ittham cātra śloke yojanā maheśvara
(9v/8)sya dāsyam samastasampallābhahetum kathañcid āsādyā ja
(9v/9)nasyāpi kathañcit tatpratyabhijñām āsādyā prāpayya upa

- (9v/10)kāraṃ samastasampallābhahetubhūtaṃ maheśvaradāsyātma
(9v/11)kam icchaṃs tām eva samastasampatsamavāptihetukāṃ ta
(9v/12)tpratyabhijñāṃ upapādayāmi āsādyeti āvṛttiyo
(10r/1)jane dvau ṇicau iyati ca vyākhyāne vṛttikṛtā bha
(10r/2)ro na kṛtas tātparyavyākhyānāt* yad uktam* saṃvṛtasau
(10r/3)tranirdeśavivṛttimātravyāpārāyām iti / ṭikā
(10r/4)kāreṇāpi vṛttimātraṃ vyākhyātum udyatena nedamṃ spṛ
(10r/5)ṣtam* asmākaṃ tu sūtravyākhyāna evodyama iti vi
(10r/6)bhajya vyākhyātam* evaṃ sarvatra evam anena ślokenā
(10r/7)bhidheyamṃ prayojanaṃ tatprayojanaṃ tatprayojanam adhikā
(10r/8)rinirūpaṇamṃ guruparvakramaṃ sambandha iti darśitam*
(10r/9)tathā hi samastasampallakṣaṇo vyākhyāto yo rthaḥ pūrvaṃ
(10r/10)puṇyapāpādaṃ saṃsāramūlakāraṇe hetuḥ sa e
(10r/11)va pratyabhijñāyate nayeti karaṇavyutpattiyā upāyaḥ
(10r/12)iha lokottaramārgamṃ prati nirṇīta ity atidurghatakā
(10v/1)ritvalakṣaṇam aiśvaryaṃ mārgo nava iti śāstrānte nirūpa
(10v/2)yiśyamānaṃ sūcayatā upāyaḥ pradarsītaḥ abhi
(10v/3)dheyatvena ata eva tathā hīty upakramapūrvaṃ ślokā
(10v/4)ntaramṃ bhaviṣyati prayojanaṃ ca pratyabhijñopāyajñānaṃ
(10v/5)tasya prayojanaṃ pratyabhijñānaṃ tasyāpi prayojanaṃ sa
(10v/6)mastasampallakṣaṇapārameśvaryaika rūpapraathanamṃ tataḥ
(10v/7)paramṃ tu nāsty eva tasya sarvaparyantaphalatvād aṃśāṃśi
(10v/8)kayāpi yad uktamṃ mayaiva stotre / phalamṃ kriyāṇām atha
(10v/9)vā vidhīnām paryantatas tvanmayataiva deva phalepsavo ye
(10v/10)punar atra teṣāṃ mūdhāsthitiḥ syād anavasthayaiveti / e
(10v/11)tad vakṣyati tad atra nidadhat padamṃ iti pādadvayena ja
(10v/12)nasyety anenādhikārī darśitaḥ yan nigamayīṣyati
(11r/1)aniśam āviśann iti kathaṃcid iti anena gu
(11r/2)ruparvakramaḥ vakṣyati mahāgurubhir ucyate sma
(11r/3)śivadrṣṭiśāstre yathā iti evaṃ pratijñāta
(11r/4)vyasamastavastusaṅgrahēdamaṃ vākyam uddeśarūpaṃ
(11r/5)pratijñāpiṇḍātmakamṃ ca, madhyagranthas tu hetvādi
(11r/6)nirūpaka iti prakāṣita iti cāntyaśloko ni
(11r/7)gamanagrantha ity evaṃ pañcāvayavātmakam idamṃ śā
(11r/8)straṃ paravyutpattiphalam* naiyāyikakramasyaiva
(11r/9)māyāpade pāramārthikatvamṃ iti granthakārā
(11r/10)bhiprāyaḥ kriyāsambandhasāmānyetyādiṣūdde
(11r/11)śeṣu prakāṣitabhaviṣyati iti tāvad granthasya tātpa
(11r/12)ryam* sujanaś ca laukikeśvaraparicita īśvara

- (11v/1)viṣaye janam anujīvigūṇopapannaṃ prakāśayati
(11v/2)janaviṣaye cābhigāmikādiguṇagaṇasampanna
(11v/3)m īsvaram prakāśayati itīyān arthaḥ sāmānyena ṣaṣṭhī
(11v/4)samāsenā darśitaḥ tasya pratyabhijñeti etacchlokārthā
(11v/5)karṇanasamaye ca śiṣyāṇām etadarthasaṅkramaṇakra
(11v/6)meṇa parameśvaratādātmyam evopajāyate tāvat* ta
(11v/7)thā hi janasyety ākarṇanād vyaṃ te janamarāṇa
(11v/8)pīḍitā aparyudastavṛttayaś ca asmākam ayam upa
(11v/9)kāram icchan maheśvarasya dāsyam āsādyā samastasampa
(11v/10)tsamavāptihetum tatpratyabhijñām upapādayati tata
(11v/11)ś ca pratyabhijñām evambhūtām vyaṃ prāptā eveti ittham e
(11v/12)va hy adhikāriṇi śāstrārthasya bimbapratibimbava
(12r/1)t saṅkrāntir loḍlīnādīnām viṣayībhavatīti prathama
(12r/2)puruṣārtha uttamapuruṣārthe paryavasyati na tu tā
(12r/3)ṭasthyenādhikāryanadhikāriṇoḥ pratipattau vi
(12r/4)śeṣābhāvaprasaṅgāt* ārogyakāmāḥ śivām seva
(12r/5)ntām sevadhvam iti vā vākyārthasya sevāmahe ity evaṃ
(12r/6)rūpeṇādhikāriṇi dvitīyakakṣyāsāṅkrāntau tṛ
(12r/7)tīyakakṣyāyām eva bhāvikoṭipatitām api pu
(12r/8)ruṣārthasampattim akālakalitasvarūpānuprave
(12r/9)śena svātmīkṛtām abhimanyamāne tata eva
(12r/10)vitatasamvitsundaraparāmarśe pūrṇatābhimāna
(12r/11)pratīlambhād anyasya tv anevamrūpatvenaivādhikāri
(12r/12)tā tāsthyaprāṇeti tad āstām avāntaram etad ati
(12v/1)gahaṇam ceti sthitam etat* etena ślokeneśvarasāmmu
(12v/2)khyam vineyānām prayojanādipratipādanaṃ ca kriya
(12v/3)te iti // 1 // //

Ch

- (1v/1) oṃ svasti śrīgaṇeśāya namaḥ oṃ namaḥ śivāya // //
(1v/2) oṃ nirābhāsāt pūrṇād aham iti purā bhāsayati yad dviśā
(1v/3)khām āśaste tad anu ca vibha[ktu]ṃ nijakalām* svarūpā
(1v/4)d unmeṣaprasaraṇanimeṣasthitijuṣas tad advaitam vande parama
(1v/5)śivaśaktyātma nikhilam* // // śrītraiyambakasadvamśamadhyā
(1v/6)muktāmayasthiteḥ śrīsomānandanāthasya vijñānaprati
(1v/7)bimbakam* anuttarānanyasākṣipumarthopāyam* abhyadhāt
(1v/8)īsvarapratyabhijñākhyam yaḥ śāstram yat sunirmalam tatpraśiṣyaḥ
(1v/9)karomy etām tatsūtravivṛtiṃ laghum* // buddhvābhinavagupto haṃ
(1v/10)śrīmāllakṣmaṇaguptataḥ // vṛtyā tātparyam ṭikayā tadvi
(1v/11)cāraḥ sūtreṣv eteṣu granthakāreṇa dṛbdham* tasmāt sūtrā

- (1v/12)rthaṃ mandabuddhīn pratītham samyag vyākhyāsyē pratyabhijñāvivi
 (1v/13)ktyai sarvatrālpamatau yad vā kutrāpi sumahādhiyi na vānya
 (1v/14)trāpi tu svātmany eṣā syād upakāriṇī granthakāro 'paro
 (1v/15)kṣātmadrṣṭīśaktikām parameśvaratanmayatām paratra sañci
 (1v/16)kramayiṣuḥ svatādātmyasamarpaṇapūrvam avighnena
 (1v/17)tatsampattiṃ manyamānaḥ parameśvarotkarṣaprahvatāparāma
 (2r/1)rśaśeṣatayā parameśvaratādātmyayogyatāpādanabuddhyā
 (2r/2)prajojanam āsūtrayati // om kathamcid āsādyā ma
 (2r/3)heśvarasya dāsyam janasyāpy upakāram icchan* sama
 (2r/4)stasampatsamavāptihetum tatpratyabhijñām upapādayā
 (2r/5)mi 1 // iha parameśvaram prati yeyam kāyavānmanasām ta
 (2r/6)dekaviṣayatāniyojanālakṣaṇā prahvatā sā nama
 (2r/7)skārasyārthaḥ sā ca tathā kartum ucitā prāmāṇi
 (2r/8)kasya tadā bhavati yadi sarvato namaskaraṇīyasyotka
 (2r/9)rṣam paśyet* anyathā yuktim aparāmṛśato paramārtha
 (2r/10)rūpe pi namaskārodyatasya saṃsārikapaśujanamadhya
 (2r/11)pātītvam eva // yathoktam* // na vidanti param devam vi
 (2r/12)dyārāgeṇa rañjitā iti tāvati māyīyā'śuddha
 (2r/13)vidyārāgakalāsañcāryamāṇasya paśutvam eva ita
 (2r/14)rāpekṣayā tu katipayādhvottīrṇatayā samutkarṣo pi syā
 (2r/15)t* // tad ukatam* kasya nāma karaṇair akrītrimaḥ paśya
 (2r/16)tas tava vibhūtim akṣatām* vibhramād avarato pi jāyate
 (2r/17)tvām vyudasya varadastutispr̥heti // śrīmadvidyādhīpa
 (2r/18)tinā //
- (2v/1)etac cāgamakāṇḍe nirūpayiṣyāmaḥ tasmān nikhi
 (2v/2)lotkarṣaparāmarśanam api tatra svīkāryam* / yady apy ā
 (2v/3)yātadr̥dheśvaraśaktipātasya svayam eveyam iyatī
 (2v/4)paramaśivabhūmir abhyeti hṛdayagocaram* na tv atra svā
 (2v/5)tmīyaḥ puruṣakāraḥ ko pi nirvahati sarvasya tasya
 (2v/6)māyāmayatvenāndhatamasaprahvāsyāmāyīyam śuddha
 (2v/7)prakāśam svapratidvandvinaṃ praty upāyatānupapatteḥ
 (2v/8)tathāpi tad eva tathāvidham rūpaṃ prakhyopākhyākrameṇa
 (2v/9)svātmaparāvabhāsaviṣayabhāvajigamiṣyā niḥ
 (2v/10)śeṣotkarṣaviśeṣābhīdhāyijayatyādiśabdānu
 (2v/11)vedhena parāmarśanīyam iti namaskāre jayatyārtha
 (2v/12)ākṣepyaḥ jayapadodīraṇe pi tadr̥śasamutkarṣā
 (2v/13)tiśayaśālīni svātmanam aprahvīkurvāṇasya
 (2v/14)taṭasthasya param ātmanopakāritvam* iti samutkarṣa
 (2v/15)viśeṣākṣipta eva namaskāro vaśyam abhyantarīkāryaḥ

- (2v/16)ity anayā yuktyā jayanamaskāraikataraprakrame nyatarasyā
(2v/17)rthākṣiptatāvaśyam aṅgīkartavyā vandananamanasmarāṇa
(3r/1)pradhyanaprabhṛtīnām api namaskārajayatyarthamātrapara
(3r/2)mārthatvād iyam eva vartinī atrāyaṃ punar gra[nthakṛt]ā
(3r/3)tādṛkprakrama āśrito yatra dvayam apīdam svaśabdapa
(3r/4)rāmṛṣtam eva etac ca padārthavyākhyānāvasara eva
(3r/5)prakaṭībhaviṣyati svaśabdaparāmarśaś ca sarvaja
(3r/6)nahitatvād yuktiyuktaḥ sa hi sarvasya jhaṭīti hṛ
(3r/7)dayaṅgamaḥ arthākṣiptas tu katicid eva prati
(3r/8)svapratibhōditavāktatvāvamarśāsambhavāt* vāktatvā
(3r/9)vamarśāsūnyasya ca prakāśasyāprakāśakalpatvāt*
(3r/10)etac cāgre sphuṭībhaviṣyati tad anenābhīprāyeṇa
(3r/11)prasiddhajayanamaḥprabhṛtīśabdaśatyānāśleṣeṇe
(3r/12)mām saraṇim anusarati sma granthakāraḥ iha yad ya
(3r/14)t kiñci<t*> sphurati tat tad vakṣyamāṇeśvararūpasvātmaprathā
(3r/15)mātraṃ tatra tūpāyopeyabhāvaprabhṛtiḥ kāryakāraṇabhā
(3r/16)vo pi yathāprakāśaṃ paramārthabhūta eva prakāśasyāna
(3r/17)pahnavanīyatvāt* yad āha sma bhāṭṭādivākaravatso
(3r/18)vivekāñjane //
(3v/1)prakāśaś caiṣa bhāvānām ityādi na śāpoktyā vi
(3v/2)līyata ityantam* tatra tu kāryakāraṇabhāve pi kvaci
(3v/3)t paripūrṇasvāntryanlakṣaṇamāheśvāryanāntarīyakatākro
(3v/4)ḍīkṛtānantaśakticakracumbitabhāvabhāvitaprathānta
(3v/5)ravayavadhānaṃ cakāsti sa tu māyīyatvena vyavasthāpayi
(3v/6)ṣyate jadacetanādyavāntarabhedaśatasambhinnaś cāsau ta
(3v/7)tkṛtaś ca sarvo yaṃ niṣpādyaniṣpādakabhāvajñāpyajñāpa
(3v/8)kabhāvāvabhāso lokavyavahārarūpaḥ yatra tu śuddha
(3v/9)prathātmakānuttaraśaktiśālinirgalasvātmapra
(3v/10)kāśa eva māyīyaprathāntaravyavadhānavandhyo niba
(3v/11)ndhanam // tatra tasyaiva bhagavataḥ kāraṇatvam* / eṣa cā
(3v/12)nugrahalakṣaṇo ntyaḥ pañcamaḥ pārameśvaraḥ kṛtya
(3v/13)viśeṣaḥ parapuruṣārthaprāpakāḥ tannibandhanatvāt pa
(3v/14)ramārthamokṣasyā'nyatratyo hy apavargaḥ kutaścin mukti
(3v/15)r na sarvata iti niḥśreyasābhāsa iti vakṣyāmaḥ
(3v/16)sa cāyaṃ dvitīyaḥ kāryakāraṇabhāvo laukikānva
(4r/1)yavyatirekasiddhaprasiddhākāryakāraṇabhāvavila
(4r/2)kṣaṇatvāt* sphuṭena rūpeṇāsañcetyamānaḥ kādā
(4r/3)citkavastusadbhāvāvabhāsonnīyamānaparamārtho ti
(4r/4)tidurghaṭakāritvalakṣaṇaiśvaryaṅmbhābhāvitādbhu

- (4r/5)tabhāvaḥ prathamakoṭisaṃbhavanāśūnyaḥ kālīkā
(4r/6)kārasvaparakāśāvarenaṇanirākaraṇamanorathāśata
(4r/7)duṣprāpa ityevaṃprakāraḥ thamā dyotakanipātasahi
(4r/8)tena nirūpitaḥ kathañcid iti kenacic ca prakāre
(4r/9)ṇa parameśvarābhinnagurucaraṇasamārādhanaena para
(4r/10)meśvaraghaṭitenaiva yathoktaṃ saṃbandho tīva durghaṭa iti
(4r/11)āsādyeti / ā samantāt paripūrṇarūpatayā sādai
(4r/12)tvā svātmopabhogayogyatām nirargalām gamayitvā i
(4r/13)yatā viditavedyatvena parārthe śāstrakaraṇādhikā
(4r/14)ro darśitāḥ anyathā pratārakatāmātram eva syāt*
(4r/15)paurvakālyena sāmantaryam atra vivakṣitam* anyathā
(4r/16)tu āsādanatāratamyaprāptau māyīyamalakalāpa
(4v/1)saṃskāraprakṣaye kathaṃ paropadeśaḥ śa[kta]kriyaḥ saṃbha
(4v/2)vanti hi māyāgarbhādhikāriṇo viṣṇuviriñcā
(4v/3)dyāḥ taduttīrṇā api mahāmāyādhikṛtāḥ śuddhā
(4v/4)śuddhamantratadīśatanmaheśātmānaḥ śuddhā api śrīsadā
(4v/5)śivaprabhṛtayaḥ te tu tadīyaiśvavyavipruḍbhir īśvarībhūtāḥ
(4v/6)sa bhagavān anavacchinnaprakāśā<na>ndasvarūpaparamārthaḥ
(4v/7)maheśvaraḥ tasya dāsyam ity anena tatpratyabhijñōpapā
(4v/8)danasya mahā<pha>latvam āsūtrayati dīyate 'smāi svāmi
(4v/9)nā sarvaṃ yathābhilaṣitam iti dāsaḥ tasya bhāva
(4v/10)ity anena parameśvararūpasvātantryamātratoktā janasyeti
(4v/11)yaḥ kaściñ jāyamānas tasyetyanenādhikāriṇi
(4v/12)ṣayo nātra kaścin niyama iti darśayati yasya ya
(4v/13)sya hīdaṃ svarūpapraṭhanam tasya tasya mahāphalam pratha
(4v/14)nasyaiva paramārthaphalatvāt* tasya ca pratibandhakasa
(4v/15)mmatair apratibandhanīyatvāt* na hi prathitam aprathita
(4v/16)m iti nyāyāt* // tad uktaṃ nehābhikramanāśo sti
(5r/1)pratyavāyo na vidyate svalpam apy asya dharmasya trāyate maha
(5r/2)to bhayād iti / paramagurupādair api śivadṛṣṭau
(5r/3)ekavāram pramāṇena śāstrād vā guruvākyataḥ jñā
(5r/4)te śivatve sarvasthe pratipattyā dṛḍhātmanā karaṇena
(5r/5)nāsti kṛtyaṃ kvāpi bhāvanayāpi vā sakṛj jñāte
(5r/6)suvarṇe kiṃ bhāvanākaraṇādīnā sarvadā pitṛmā
(5r/7)trāditulyadārḍyeṇa sa<tya>teti janasyety anavarataja
(5r/8)nanamaraṇapīḍitasetye anena kṛpāspadatayopakara
(5r/9)ṇīyatvam āha apīśabdaḥ svātmanas tadabhinnatām ā
(5r/10)viṣkurvan pūrṇatvena svātmani parārthasampattyatiriktapra
(5r/11)yojanāntarāvakāśaṃ parākaroti parārthāś ca prayoja

- (5r/12)nam <bhavaty eva tallakṣaṇayogāt na hy ayam daivaśāpasvārtha prayojanam> na
parārtha iti tasyāpy atallakṣaṇayogitve saty apra
(5r/13)yojanatvāt* saṃpādyatvenābhisamhitam yan mukhyata
(5r/14)yā tata eva kriyāsu prayojakam tat prayojanam ata e
(5r/15)va bhedavāde pi īśvarasya sṛṣṭyādikaraṇe parārtha e
(5r/16)va prayojanam iti darśayitum nyāyanirmāṇavedhasā
(5r/17)nirūpitam*
(5v/1)yam artham adhikṛtya puruṣaḥ pravartate prayojanam iti //
(5v/2)iccha[nn] iti / icchāviśayīkṛtasya phalasya pravṛttau
(5v/3)hetutvam śatrā darśayati icchāśaktiś cottarottaram ucchūna
(5v/4)svabhāvatayā kriyāśaktiparyantībhavatīti darśayi
(5v/5)śyāmaḥ upaśabdaḥ samīpārthaḥ tena janasya parame
(5v/6)śvara[dharma]samīpatākaraṇam atra phalam tata evāha sa
(5v/7)masteti parame[śvara]tālābhe hi samastāḥ saṃpadas tanni
(5v/8)[śṣyandama]jyaḥ saṃpannā eva rohaṇalābhe ratnasampada iva
(5v/9)pramuṣitasvātmaparamārthasya hi kim anyena labdhena labdhata
(5v/10)tparamārthasyāpi tadanyan nāsti yad vāñcchanīyam* / yad uktam
(5v/11)granthakṛtaiva bhakti lakṣmīsamṛddhānām kim anyad upayā
(5v/12)citam* / enayā vā daridrāṇām kim anyad upayācitam i
(5v/13)ti / evam ṣaṣṭhīsamāsenā prayojanam uktam* bahuvrīhi
(5v/14)ṇā tūpāyāḥ sūcyate / samastasya bhāvābhāvarūpasya bāhyā
(5v/15)bhyantarasya nīlasukhāder yā sampat* sampattis siddhis tathā
(5v/16)[tva]prakāśaḥ tasyās samyag avāptir vimarśarūdhīḥ saiva he
(5v/17)tu[r ya]syām tatpratyabhijñāyām* tathā hi sphuṭatarabhāsamāna
(6r/1)nīlasukhādīpramānveṣaṇadvāreṇaiva paramārthikapra
(6r/2)mātrīlābha ihopadiśyate yad āhānyatra idam i[ty a]sya
(6r/3)vicchinnavimarśasya kṛtārthatā yā svasvarūpe viśrānti
(6r/4)r vimarśaḥ so ham ity ayam iti tathā tatraiva [prakāśasyā]
(6r/5)tmaviśrāntir ahambhāvo hi kīrtitaḥ uktā ca saiva vi
(6r/6)śrāntiḥ sarvāpekṣānirodhataḥ svātantryam atha kartṛ
(6r/7)tvaṃ mukhyam īśvaratāpi ceti / iyatā copāye tidu
(6r/8)rgḥaṭatvāśānkā parākṛtā yad ante nirūpayiṣyati /
(6r/9)sugḥaṭa eṣa mārgo nava iti tasya maheśvarasya pratyabhi
(6r/10)jñā pratīpam ātmābhimukhyena jñānam prakāśaḥ pratyabhijñā
(6r/11)pratīpam iti svātmāvabhāso hi nā'nanubhūtapūrvo vi
(6r/12)cchinna prakāśatvāt tasya sa tu tacchaktyaiva vicchinna iva
(6r/13)vikalpita iva lakṣyate iti vakṣyate pratyabhijñā ca
(6r/14)bhātabhāsamānarūpānusandhānātmikā sa evāyam cai
(6r/15)tra iti pratisandhānenābhimukhībhūte vastuni jñā

- (6r/16)nam loke py etat putra evaṃguṇa evaṃrūpaka i
(6r/17)tyevaṃ vā
(6v/1)a[ntat]o pi sāmā[nyātma]v<nā> vā jñātasya punar abhimukhībhāvā'va
(6v/2)sare pratisandhitaprāṇitam eva jñānaṃ pratyabhijñeti vyava
(6v/3)hriyate nṛpatim prati pratyabhijñāpito yam ityādau ihā
(6v/4)pi prasiddhapurāṇasiddhāntāgamānumānādividita
(6v/5)pūrṇaśaktisvabhāve īśvare sati svātmany abhimukhe bhūte ta
(6v/6)tpra[tisandh]ānena jñānam udeti nūnaṃ sa eva īśvaro ham iti
(6v/7)tām enām upapādayāmīti upapattiḥ sambhavaḥ tām sa
(6v/8)mbhavantīm tatsamarthācaraṇena prayojakavyāpāreṇa saṃpāda
(6v/9)yāmi / tathā hi sambhavati tāvad asāv avicchinna prakā
(6v/10)śatvāt* nirodha<katvena>kābhimatamāyāśaktisamapasāraṇa
(6v/11)mātram eva tu tatropapādanam* pratyabhijñopapattau svapara
(6v/12)vibhāgābhāve tadapekṣam kartrabhiprāyādy asambhāvyam i
(6v/13)ti parasmaipadaprayogaḥ ittham cātra śloke yojanā mahe
(6v/14)śvarasya dāsyam samastasampallābhahetum kathamcid āsādyā
(6v/15)janasyāpi kathañci<t ta>tpratyabhijñām āsādyā prāpayya
(6v/16)[upa]kāram samastasampallābhahetubhūtam maheśvara^<sya> dāsyā
(7r/1)tmakam icchaṃs tām eva samastasampatsamavāpti[??????]
(7r/2)tatpratyabhijñām upapādayāmi āsādyeti ā[??tti]
(7r/3)yojane dvau ṇicau iyati ca vyākhyāne [????kr]
(7r/4)tā bhāro na kṛtas tātparyavyākhyānāt* yad uktaṃ sam[??]
(7r/5)tasautranirdeśa[??]vṛttimātravyāpārayati [ṭikā]
(7r/6)kāreṇāpi vṛttimātram vyākhyātum uditena [??????m]
(7r/7)asmākaṃ tu sūtravyākhyāna evodyama iti vibha[??? vy]ā
(7r/8)khyātam* evaṃ sarvatra evam anena ślokenābhidheyam pra
(7r/9)yojanaṃ tatprayojanaṃ tatprayojanam adhikārinirūpaṇam
(7r/10)guruparvakramaḥ sambandha iti darśitam tathā hi sa
(7r/11)mastasaṃpallakṣaṇo vyākhyāto yo rthaḥ pūrvam puṇyapāpāda
(7r/12)saṃsāramūlakāraṇe hetuḥ sa eva pratyabhijñāyate naye
(7r/13)ti karaṇavyutpattyā upāyaḥ iha lokottaramārgam prati
(7r/14)nirṇīta ity atidurghaṭakāritvalakṣaṇam aiśvaryaṃ mā
(7r/15)rgo nava iti śāstrānte nirūpayiṣyamāṇam sūcayatā
(7r/16)upāyo darśitaḥ abhidheyatvena ata eva tathā hī[tyu]
(7v/1)pakramapūrvam ślokāntaram bhaviṣyati prayojanaṃ ca pratyabhi
(7v/2)jñopāyajñānam tasya prayojanaṃ pratyabhijñānam tasyāpi prayo
(7v/3)janaṃ [sama]stasaṃpallakṣaṇapāramaiśvaryaaprathanam tataḥ param
(7v/4)tu nāsty eva tasya sarvaparyantaphalatvād aṃśāśikayā
(7v/5)pi yad uktaṃ mayaiva stotre phalam kriyāṇām atha vā vidhī

- (7v/6)nām paryantatas tvanmayataiva deva phalepsavo ye punar atra te
 (7v/7)ṣāṃ mūḍhāsthitiḥ syād anavasthayai<va> i
 (7v/8)ti tad atra nidadhat padam iti pādadvayena janasyety anenā
 (7v/9)dhikārī darśitaḥ yan nigamayisyati anīsam āvi
 (7v/10)śann iti kathañcid ity anena guruparvakramaḥ vakṣyati
 (7v/11)mahāgurubhir ucyate s^<ma> śivadrṣṭīśāstre yathā iti /
 (7v/12)evaṃ pratijñātavyasamastavastusaṅgrahaṇenedaṃ vākyaṃ u
 (7v/13)ddeśārūpaṃ pratijñāpiṇḍātmakaṃ ca, madhyagranthas tu hetvādi
 (7v/14)nirūpakaḥ iti prakāṣita iti cāntyaśloko nigamana
 (7v/15)grantha ity evaṃ pañcāvayavātmakam idaṃ śāstraṃ paravyutpatti
 (7v/16)phalaṃ naiyāyikakramasyaiva māyāpade pāramārthikatva
 (8r/1)m iti granthakārābhīprāyaḥ kriyā[sambandhasāmā]
 (8r/2)nyetyādiṣūddeśeṣu prakāṣitibhaviṣyatīti tāv[ad g]rantha
 (8r/3)sya tātparyaṃ sujanaś ca laukikeśvaraparicita īśvara
 (8r/4)viṣaye janam anujīviguṇopapannaṃ prakāśayati
 (8r/5)janaviṣaye cābhigāmikādiguṇagaṇasa
 (8r/6)mpannam īśvaraṃ prakāśayatīti <i>yān arthaḥ sāmānyena
 (8r/7)ṣaṣṭhīsamāsenā darśitaḥ tasya pratyabhijñeti eta
 (8r/8)cchlokārthākarmaṇasamaye ca śiṣyānām etadarthasamkra
 (8r/9)maṇakrameṇa parameśvaratādātmyam evopajāyate tā
 (8r/10)vat* tathā hi janasyety ākarmaṇād vyaṃ te janana
 (8r/11)marāṇapīḍitā aparyudastavṛttayaś ca asmāka
 (8r/12)m ayam upakāram icchan maheśvara<sya> dāsam āsādyā sa
 (8r/13)mastasampatsamavāptihetuṃ tatpratibhijñām upapā
 (8r/14)dayati tataś ca tatpratibhijñām evaṃbhūtāṃ vyaṃ prāptā eve
 (8r/15)ti ittham eva hy adhikāriṇi śāstrārthasya bimbaprati
 (8r/16)bimvat saṅkrāntir loḍlīnādīnām viṣayībhavati iti
 (8v/1)iti prathamapuruṣārtha uttamapuruṣārthe paryavasyati /
 (8v/2)na {??}<tu> tāsthyenādhikāryānanadhikāriṇoḥ prattipattau
 (8v/3)viśeṣābhāvaprasaṅgāt* ārogyakāmāḥ śivāṃ se
 (8v/4)vantāṃ sevadhvam iti vā vākyaṛthasya sevāmaha ity evaṃrū
 (8v/5)peṇādhikāriṇi dvitīyakakṣyāsaṅkrāntau tṛtī
 (8v/6)yakakṣyāyām eva bhāvikoṭīpatitām api puru
 (8v/7)śārthasampattim akālakalitasvarūpānupraveśena
 (8v/8)svātmīkṛtām abhimanyamāne tata eva vitatasamvitsu
 (8v/9)ndaraparāmarśe pūrṇatābhīmānapratilambhāt* a
 (8v/10)nyasya tv anevaṃrūpatvenaivādhikāritā tāsthyaprāṇe
 (8v/11)ti tad āstām avāntaram etad iti gahanaṃ ceti sthi
 (8v/12)tam etat* etena ślokenēśvarasāmmukhyaṃ vineyānām pra

(8v/13)yojanādipratipādanaṃ ca kriyate iti 1 //

J

(1v/1)om̐ namo vighnahantre // om̐ namaḥ śivāya gurave // śrīrāmabhadrāya namaḥ om̐ nirā-
śamsāt pūrṇād aham i

(1v/2)ti purā bhāsayati yad dviśākhām āśāste tad anu ca vibhanktuṃ nijakalām* svarūpād
unmeṣaprasaraṇanimeṣa

(1v/3)sthitijuṣas tad advaitaṃ vande paramaśivaśaktyātma nikhilam* 1 śrītraiyambakasadvaiśā-
madhyamuktāmayasthi

(1v/4)teḥ śrīsomānandanāthasya vijñānapratibimbakam* 2 anuttarānanyasākṣipumarthopāyam
abhyadhāt* īśva

(1v/5)rapratyabhijñākhyam̐ yaḥ śāstraṃ yat sunirmalam* 3 tatpraśiṣyaḥ karomy etāṃ tatsūtra-
vivṛttiṃ laghum* buddhvābhi

(1v/6)navagupto haṃ śrīmallakṣmaṇaguptataḥ 4 vṛtṭyā tātparyam̐ tīkayā tadvicāraḥ sūtreṣv
eteṣu granthakāreṇa dr̥

(1v/7)bdham* tasmāt sūtrārthaṃ mandabuddhīn̐ pratīthaṃ samyag vyākhyāsyē pratyabhijñā-
viviktyai 5 sarvatrālpamatau yad vā

(1v/8)kutrāpi sumahādhiyi na vānyatrāpi tu svātmany eṣā syād upakāriṇī 6 granthakāro paro-
kṣātmadr̥ṣṭa

(2r/1)śaktikām̐ parameśvaratanmayatām̐ paratra sañcakramiṣuḥ svatādātmyasamarpaṇapūrvam
avighnena tatsampattiṃ manya

(2r/2)mānaḥ parameśvarotkarṣaprahvatāparāmarśaśeṣatayā parameśvaratādātmyayogyatāpāda-
nabuddhyā prayojanam̐ ā

(2r/3)sūtrayati // // kathañcid āsādyā maheśvarasya dāsyam̐ janasyāpy upakāram icchan* samas-
tasampatsamavā

(2r/4)ptihetuṃ tatpratyabhijñām̐ upapādayāmi // // iha parameśvaram̐ prati yeyam̐ kāyavānma-
nasām̐ tadekaviṣa

(2r/5)yatāniyojanālakṣaṇā prahvatā sā namaskārasyārthaḥ sā ca tathā kartum̐ ucitā
prāṇāmikasya bhavati

(2r/6)yadi sarvato namaskaraṇīyasyotkarṣam̐ paśyēt* anyathā yuktim̐ aparāmṛṣataḥ 'paramārtha-
rūpe pi namaskāro

(2r/7)dyatasya sām̐sārikapaśujanamadyapātītvam̐ eva yathoktaṃ na vidanti param̐ tattvaṃ
vidyārāgeṇa rañjitā iti

(2r/8)tāvati hi māyīyāśuddhavidyārāgakalāsañcāryamāṇasya paśutvam̐ eva itarāpekṣayā
^<tu> katipayā

(2v/1)dhvottīrṇatayā samutkarṣo pi syāt* tad ukataṃ kasya nāma karaṇair akṛtrimaiḥ paśyatas
tava vibhūtim̐ akṣatām*

(2v/2)vibhramād avarato pi jāyate tvām̐ vyudasya varadastutispr̥heti śrīmadvidyāpatinā / etac
cāgamakāṇḍe ni

- (2v/3)rūpayiṣyāmaḥ tasmān nikhilotkarṣaparāmarśanam api tatra svīkāryam* yady apy āyāta-
dṛḍheśvaraśaktipā
- (2v/4)tasya svayam eveyam iyatī paramaśivabhūmir abhyeti hṛdayagocaram* na tv atrātmīyaḥ
puruṣakāraḥ ko pi
- (2v/5)nirvahati sarvasya tasya māyāpadatvenāndhatamasaprakhyasyāmāyīyaṃ śuddha-
prakāśaṃ svapratidvandvinaṃ praty u
- (2v/6)pāyatānupapatteḥ tathāpi tad eva tathāvidhaṃ rūpaṃ prakhyopākhyākrameṇa svātma-
parāvabhāsaḥ viśayabhāvajī
- (2v/7)gam[i]a√<yi>ṣayā niḥśeṣotkarṣaviśeṣābhīdhāyijayatyādiśabdānuvedhena parāmarśa-
nīyam iti namaskā
- (2v/8)re jayatyārtha ākṣepyaḥ jayapadodīraṇe pi tādṛśisamutkarṣātiśayaśālīni svātmānam apra
(3r/1)hvīkurvānasya taṣasthasya param anātmopakāritvam iti samutkarṣaviśeṣākṣipta eva na-
maskāre va
- (3r/2)śyam abhyantarīkāryaḥ ity anayā yuktyā jayanamaskāraikataraprakrame nyatarasyārthā-
kṣiptatāvaśyam aṅgī
- (3r/3)kartavyā vandananamanasmarāṇapradhyānaprabhṛtīnām api namaskārajayatyarthamātra-
paramārthatvād iyam e
- (3r/4)va vartanī / atra punar granthakṛtā tādṛkprakrama āśritaḥ yatra dvayam apīdam √<sva-
śabdaparāmṛṣṭam eva etac ca padā[kta]<rtha>vyākhyānāvasara eva prakāṭibhaviṣyati> sva-
śabdaparāmarśaś ca sarvajana
- (3r/5)hitatvād yuktiyuktaḥ sa hi sarvasyaiva <jhaṭiti> hṛdayaṅgamaḥ arthākṣiptas tu katicid
eva prati svapratibhodi
- (3r/6)tavāktattvāvamarsā'sambhavād vāktattvāvamarsāśūnyasya ca prakāśasyāprakāśakalpatvāt*
etac cāgre sphu
- (3r/7)ṭibhaviṣyati tad anenābhiprāyeṇa prasiddhajayanamaḥprabhṛtiśabdaśatyānāśleṣeṇemām
saraṇī
- (3r/8)m anusarati sma granthakāraḥ / iha yad yat kiñcana sphurati tat tad vakṣyamāneśvararūpa-
prathāmātram tatra
- (3v/1)tūpāyopeyabhāvaprabhṛtikāryakāraṇabhāvo 'pi yathāprakāśaṃ paramārthabhūta eva
prakāśasyānapahnavanīya
- (3v/2)tvāt* / yad āha bhāṭṭadivākaravatso vivekāñjane prakāśaś caiṣa bhāvānām ityādi na
śāpoktyā vilīya
- (3v/3)te ityantam* tatra tu kāryakāraṇabhāve pi kvacit paripūrṇasvātantryalakṣaṇamāheśvarya-
nāntarīyakatā
- (3v/4)kroḍīkṛtānantaśakticakracumbitabhāvabhāvitaparthāntaravyavadhānaṃ cakāsti
sa [t{v}u] māyīyatvena vyavasthā
- (3v/5)payiṣyate jaḍacetanādyavāntarabhedaśatasambhinnaś cāsau tatkrītaś ca sarvo yaṃ niṣpā-
dyaniṣpādakabhā

(3v/6)vajñāpyajñāpakabhāvāvabhāso lokavyavahārarūpaḥ / yatra tu śuddhaprathātmakānuttara-
śaktiśāli[nī]ni

(3v/7)rargalasvātmaprakāśa eva māyīyaprathāntaravyavadhānavandhyo nibandhanaṃ tatra
tasyaiva bhagavataḥ kāraṇatvaṃ e

(3v/8)ṣa cānugrahalakṣaṇo 'ntyah pañcamaḥ pārameśvaraḥ kṛtyaviśeṣaḥ parapuruṣārtha-
prāpakas tanni

(4r/1)bandhanatvāt paramārthamokṣasya anyatratyo hy apavargaḥ kutaścīn muktir na sarvata
iti niḥśreyasābhāsa

(4r/2)iti vakṣyāmaḥ sa cāyaṃ dvitīyaḥ kāryakāraṇabhāvo laukikānvayavyatirekasiddha-
prasiddhakā

(4r/3)ryakāraṇabhāvavilakṣaṇatvāt sphuṭena rūpeṇāsamcetyamānaḥ kādācitkāvastusad-
bhāvāvabhā

(4r/4)sonnīyamānaparamārtho tidurghaṭakāritvalakṣaṇaiśvaryajrmbhābhāvitādbhutaḥbhāvaḥ
prathamakoṭisa

(4r/5)mbhāvanāśūnyaḥ kālikākārasvaprakāśāvaraṇanirākaraṇamanorathasataduṣprāpa
ityevaṃprakāraḥ

(4r/6)kadharmadyotakanipātasahitena thamā nirūpitaḥ kathañcid iti kenacic ca prakāreṇa
pa[ra]rameśva

(4r/7)rābhinnagurucaraṇasamārādhanaena parameśvaraghaṭitenaiva yathoktaṃ sambandho tīva
durghaṭa iti

(4r/8)āsādyeti ā samantatāt paripūrṇarūpatayā sādaitvā svātmopabhogayogyatām nirargalām
(4v/1)gamayitvā iyatā viditavedyatvena par[am]ārthaśāstrakarāṇe 'dhikāro darśitaḥ

∨<anyathā pratāratāmātram eva syāt* paurvakālyena sāmanantaryam atra vivakṣitam>
anyathā tv āsā

(4v/2)danatāratamyaprāptau māyīyamalakalāpasamaṅkāraprakṣaye kathaṃ paropadeśaḥ
śakyakriyaḥ sambha

(4v/3)vanti hi māyāgarbhādhikāriṇo viṣṇuviriñcādyās taduttīrṇā api mahāmāyādhikṛtāḥ
(4v/4)śuddhāśuddhā mantratadīśatanmaheśātmānaḥ śuddhā api śrīśadāśivaprabhṛtayas te tu
yadiyaiśvarya

(4v/5)vipruḍbhir īsvarībhūtāḥ sa bhagavān anavacchinnaprakāśānandasvātantryaparamārtho
maheśvaraḥ tasya dā

(4v/6)syam ity anena tatpratyabhijñopapādanasya mahāphalatvam āsūtrayati dīyate smai
svāminā sarvaṃ ya

(4v/7)thābhilaṣitam iti dāsaḥ tasya bhāva ity anena parameśvararūpasvātantryapātratoktā
janasyeti

(4v/8)yaḥ kaścij jāyamānas tasyety anenādhikāriṇiṣayo nātra kaścīn niyama iti darśayati yasya
(5r/1)yasya hīdaṃ svarūpaprathanaṃ tasya tasya mahāphalaṃ prathanasyaiva paramārtha-
phalatvāt* tasya ca pratibandhakasammatair apra

- (5r/2)tibandhanīyatvāt* na hi prathitam aprathitam iti nyāyāt* tad uktam nehātikramanāśo sti pratyavāyo na vidya
- (5r/3)te svalpam apy asya dharmasya trāyate mahato bhayāt* iti paramagurupādair api śivadr̥ṣṭau ekavāram pramāṇe
- (5r/4)na śāstrād vā guruvākyataḥ jñāte śivatve sarvasthe pratipattiyā dṛḍhātmanā karaṇena nāsti kṛtyam kvāpi bhā
- (5r/5)vanayāpi vā sakṛj jñāte suvarṇe kiṃ bhāvanākaraṇādina sarvadā pitṛmātrāditya-dārḍhyena satyate
- (5r/6)ti janasyety anavaratajananamaraṇapīḍitasyety anena kṛpāspadatayopakaraṇīyatvam āha apīśabdaḥ
- (5r/7)svātmanas tadabhinnatām āviṣkurvan pūrṇatvena svātmani parārthasampattiyatiriktapra-
yojanāntarāvakāśam parā
- (5r/8)karoti / parārthas ca prayojanam bhavaty eva tallakṣaṇayogāt* / na hy ayam daivaśāpaḥ svārtha eva prayojanam na parā
- (5v/1)rtha iti tasyāpi atallakṣaṇayogitve sati aprayojanatvāt sampādyatvenābhisamhitam yat mukhyatayā tata e
- (5v/2)va kriyāsu prayojakam ca tat prayojanam / ata eva bhedavāde pi īśvarasya sṛṣṭyādikaraṇe parārtha eva prayo
- (5v/3)janam* iti darśayitum nyāyanirmāṇavedhasā nirūpitaṃ yam artham adhikṛtya puruṣaḥ pravartate tat prayoja
- (5v/4)nam iti / icchann iti icchāviṣayīkṛtasya phalasya pravṛttau hetutvam śatrā darśayati / icchāśaktiś co
- (5v/5)ttarottaram ucchūnasvabhāvatayā kriyāśaktiparyantībhavatīti darśayiṣyāmaḥ upaśabdaḥ samīpārthaḥ te
- (5v/6)na janasya parameśvaradharmasamīpatākaraṇam atra phalam tata evāha samasteti / parameśvaratālābhe hi sa
- (5v/7)mastāḥ sampadas tanniṣṣyandamayyāḥ sampannā eva rohaṇalābhe ratnasampada iva pramuṣitasvātmapara
- (5v/8)mārthasya hi kim anyena labdhena / labdhatatparamārthasyāpi tadanyan nāsti yad vāñcchanīyam yad uktam gra
- (6r/1)nthakṛtaiva bhaktilakṣmīsamṛddhānām kim anyad upayācitam* anyā vā daridrāṇām kim anyad upa
- (6r/2)yācitam* ity evam ṣaṣṭhīsamāsenā prayojanam uktam, bahuvrīhiṇā tūpāyaḥ sūcyate / samastasya bhāvā
- (6r/3)bhāvarūpasya bāhyābhyantarasya nīlasukhāder yā smpat* sampattis siddhis tathātva-
prakāśaḥ tasyāḥ sa
- (6r/4)myag avāptir vimarśarūḍhiḥ saiva hetur yasyām tatpratyabhijñāyām tathā hi sphuṭatara-
bhāsamānanīlasukhā

- (6r/5)dipramānveṣaṇadvāreṇaiva / pāramārthikapramātrīlābha ihopadiśyate / yad āhānyatra / idam i
- (6r/6)ty asya vicchinnavimarśasya kṛtārthatā / yā svasvarūpe viśrāntir vimarśaḥ so ham ity ayam* iti tathā ta
- (6r/7)traiva / prakāśasyātmaviśrāntir ahambhāvo hi kīrtitaḥ uktā ca saiva viśrāntis sarvāpekṣā-virodhataḥ
- (6r/8)svātantryam atha kartṛtvaṃ mukhyam Īśvaratāpi ceti / iyatā copāye tidurghaṭatvāśānkā parākṛtā
- (6v/1)yad ante nirūpayiṣyati sughaṭa eṣa mārgo nava iti tasya maheśvarasya pratyabhijñā pratīpam ātmābhimukhyena
- (6v/2)jñānaṃ prakāśaḥ pratyabhijñā / pratīpam iti svātmāvabhāso hi nābhūtapūrvo vicchin-naprakāśatvāt tasya sa tu taccha
- (6v/3)ktyaiva vicchinna iva vikalpita iva lakṣyate iti vakṣyate pratyabhijñā ca bhātabhāsamāna-rūpānusandhā
- (6v/4)nātmikā sa eV<vā>yam caitra iti pratisandhānenābhimukhe bhūte vastuni jñānam* loke pi etat putra evaṃguṇa
- (6v/5)evaṃrūpakaḥ ityevaṃ vā // antato pi sāmānyātmanā vā jñātasya punar abhimukhī-bhāvāvasare pratisandhitaprā
- (6v/6)ṇitam eva jñānaṃ pratyabhijñēti vyavahriyate nṛpatiṃ prati pratyabhijñāpito yam ityādau ihāpi prasi
- (6v/7)ddhapurāṇasiddhāntāgamānumānādividitapūrṇaśaktisvabhāve Īśvare sati svātmany abhimukhī
- (6v/8)bhūte tatpratisandhānena jñānam udeti nūnaṃ sa eveśvaro ham iti tām enām upapādayāmi / upapattīḥ
- (7r/1)sambhavas tāṃ sambhavantīṃ tatsamarthācaraṇena prayojakavyāpāreṇa sampādayāmi tathā hi sambhavati
- (7r/2)tāvad asāv aV<vi>cchinna prakāśatvāt* nirodhakābhimatamāyāśaktisamapasāraṇa-mātram eva tu tatropapā
- (7r/3)danam* pratyabhijñōpapattau svaparavibhāgābhāve tadapekṣaṃ kartrābhiprāyādy asam-bhāvyaṃ iti parasmai
- (7r/4)padaprayogaḥ itthaṃ cātra śloke yojanā / maheśvarasya dāsyam samastasaṃpallābha-hetuṃ kathaṅcid āsā
- (7r/5)dya janasyāpi kathaṅcit tatpratyabhijñām āsādyā prāpayya upakāram samastasaṃpallābha-hetuṃ maheśvaradā
- (7r/6)syātmakam icchaṃs tām eva samastasaṃpatsamavāptihetukāṃ tatpratyabhijñām upapādayāmi / āsādyeti ā
- (7r/7)vṛttiyojane dvau ṇicau iyati ca vyākhyāne vṛttikṛtā bhāro na kṛtas tātparyavyākhyānāt yad uktam saṃ

(7r/8)vṛtasautranirdeśavivṛttimātravyāpārāyām iti ṭikākāreṇāpi vṛttimātram vyākhyātam udy-
atena

(7v/1)nedam sprṣtam* asmākaṃ tu sūtravyākhyāna evodyama iti vibhajya vyākhyātam* evaṃ
sarvatra // evaṃ anena ślo

(7v/2)kenābhidheyam prayojanam tatprayojanam tatprayojanam adhikārinirūpaṇam guru-
parvakramaḥ sambandha iti da

(7v/3)rśitam* tathā hi samastasampallakṣaṇo vyākhyāto yo rthaḥ pūrvam puṇyapāpāda-
saṃsāramūlakāraṇe

(7v/4)hetuḥ sa eva pratyabhijñāyate ' nayeti karaṇavyutpattiyā upāyaḥ iha lokottaramārgam prati
nirṇīta i

(7v/5)ti <ati>durghaṭakāritvalakṣaṇam aiśvaryaṃ mārgo nava iti śāstrānte nirūpayiṣyamāṇam
sūcayatā upāyaḥ

(7v/6)pradarśitaḥ abhidheyatvena / ata eva tathā hīty upakramapūrvam ślokāntaram bhaviṣyati /
prayojanam ca pratyabhi

(7v/7)jñopāyajñānam tasya prayojanam pratyabhijñānam tasyāpi prayojanam samasta-
sāmpallakṣaṇapāramaiśvaryaḥ

(7v/8)nam tataḥ param tu nāsty eva tasya sarvaparyantaphalatvād aṃśāṃśikayāpi yad uktaṃ
mayaiva stotre phalam kri

(8r/1)yānām atha vā vidhīnām paryantatas tvanmayataiva deva phalepsavo ye punar atra teṣāṃ
mūḍhāsthitiḥ syād a

(8r/2)navasthayaiveti etad vakṣyati tad atra nidadhat padam iti pādadvayena janasyety
anenādhikārī darśitaḥ

(8r/3)yan nigamayīṣyati anīsam āviśann iti kathañcid iti anena guruparvakramaḥ vakṣyati
mahāgu

(8r/4)rubhir ucyate sma śivadṛṣṭiśāstre yathā iti evaṃ prati{ya}jñātavyasamastavastusaṅgra-
heṇedaṃ vākyam u

(8r/5)ddeśarūpaṃ pratijñāpiṇḍātmakam ca madhyagranthas tu hetvādinirūpaka iti prakāṭita iti
cāntyaślo

(8r/6)ko nigamanagrantha ity evaṃ pañcāvayavātmakam idaṃ śāstram paravyutpattiphalam*
naiyāyikakramasyaiva

(8r/7)māyāpade pāramārthikatvam iti granthakārābhiprāyaḥ kriyāsambandhasāmānyetyādi-
śūddeśeṣu pra

(8r/8)kaṭībhaviṣyati tāvad granthasya tātparyam* sujanaś ca laukikeśvaraparicita īśvaraviṣaye
jana

(8v/1)m anujīviguṇopapannaṃ prakāśayati janaviṣaye cābhigāmikādiguṇagaṇasampannaṃ
īśvaraṃ pra

(8v/2)kāśayati itīyān arthaḥ sāmānyena √<śeṣa>ṣaṭhī{ {????} } √<samāse>na darśitaḥ tasya
pratyabhijñeti etacchlokārthākaraṇa

(8v/3)samaye ca śiṣyāṇām etadarthasaṅkramaṇakramaṇa parameśvaratādātmyam evopajāyate tāvāt tathā hi

(8v/4)janasyety ākarṇanād vyaṃ te {{na}} jananamaraṇapīḍitā aparyudastavṛttayaś ca asmākam ayam upakāra

(8v/5)m icchan maheśvarasya dāsyam āsādyā samastasampatsamavāptihetuṃ tatpratyaḥbhijñām upapādayati tataś ca

(8v/6)tatpratyaḥbhijñām evaṃbhūtāṃ vyaṃ prāptā eveti ittham eva hy adhikāriṇi śāstrārthasya bimbapratibimbava

(8v/7)t* saṅkrāntir loḍḍinādīnāṃ viṣayībhavati √<iti> prathamapuruṣārtha uttamapuruṣārthe paryavasyati na tu tā

(8v/8)ṭasthyenādhikāryānadhikāriṇoḥ pratipattau viśeṣābhāvaprasaṅgāt* ārogyakāmāḥ śivāṃ sevantāṃ

(9r/1)sev{{e}}adhvam iti √<vā> vākyārthasya sevāmahai ity evaṃrūpeṇādhikāriṇi dvitīyākakṣyāsaṅkrāntau ṭṭīya

(9r/2)kakṣyāyām eva bhāvikoṭipatitām api puruṣārthasampattim akālakalitasvarūpānu-praveśena

(9r/3)svātmīkṛtām abhimanyamāne tata eva vitata<vitata>saṃvitsundaraparāmarśe pūrṇatā-bhimānapratilambhā

(9r/4)d anyasya tv anevaṃrūpatvenaivānadhikāritā tāṭasthyaprāṇeti tadā'stām avāntaram etad atigahanam ce

(9r/5)ti sthitam etat etena ślokenaśvarasāmmukhyam vineyānām prayojanādipratipādanam ca kriyate

(9r/6)iti //1//

Jh

(1v/1)om vighnahantre namaḥ śivasvarūpāya gurave namo namaḥ śrīḥ

(1v/2)nirāśamsāt pūrṇād aham iti purā bhāsayati yad dviśākhām āśā

(1v/3)ste tad anu ca vibhaṅktuṃ nijakalām* svarūpād unmeṣaprasaraṇa

(1v/4)nimeṣasthitijuṣ{o}as tad advaitam √<vande> paramaśivaśaktyātma nikhila

(1v/5)m* 1 śrītraiyambakasadvamśamādhyaṃmuktāmāyasthiteḥ śrīsomā

(1v/6)nandanāthasya vijñānapratibimbakam* 2 anuttarānanyasākṣi

(1v/7)pumarthopāyam abhyadhāt* Īsvaraṇṇābhijñākhyam yaḥ śāstram yat suni

(1v/8)rmalam* 3 tat{śi}praśiṣyaḥ karomy etāṃ tatsūtravivṛttiṃ laghum*

(1v/9)buddhvābhinavagupto haṃ śrīmālakṣmaṇaguptataḥ 4 vṛtṭyā tātparyam ṭi

(1v/10)kayā tadvicārah sūtreṣv eteṣu granthakāreṇa dṛbdham* tasmāt sū

(1v/11)trārtham mandabuddhīn pratītham samyag vyākhyāsyē pratyabhijñāviviktyai 5

(1v/12)sarvatrālpamatau yad vā kutrāpi sumahādhiyi na vānyatrāpi tu

(1v/13)svātmany eṣā syād upakāriṇī 6 granthakāro parokṣātmadrṣṭaśa

(1v/14)ktikāṃ parameśvaratanmayatām paratra saṅcakramiṣuḥ svatādātmya

(1v/15)samarpaṇapūrvam avighnena tatsampattim manyamānaḥ parameśvarotka

- (1v/16)rṣaprahvatāparāmarśaśeṣatayā parameśvaratādātmyayogyatāpādana
(1v/17)buddhyā prayojanam āsūtrayati // // kathañcid āsādyā maheśva
(1v/18)rasya dāsyam janasyāpy upakāram icchan* // samastasampatsamavā
(1v/19)ptihetuṃ tatpratyaabhijñām upapādayāmi // // iha parameśva
(2r/1)raṃ prati yeyaṃ kāyavānmanasām tadekaviṣayatāniyojanālakṣa
(2r/2)ṇā prahvatā sā namaskārasyārthaḥ sā ca tathā kartum ucitā prāṇāmi
(2r/3)kasya bhavati yadi sarvato namaskaraṇīyasyotkarṣam paśyet anyathā
(2r/4)yuktim aparāmṛṣato 'paramārtharūpe pi namaskārodyatasya sām̐sāri
(2r/5)kapaśujanamadhyapātītvam eva / yathoktaṃ na vidanti paraṃ tattvaṃ vi
(2r/6)dyārāgeṇa rañjitā iti tāvati hi māyīyāsuddhavidyārāgaka
(2r/7)lāsañcāryamāṇasya paśutvam eva / itarāpekṣayā katipayādho
(2r/8)ttīrṇatayā samutkarṣo pi syāt tad ukataṃ kasya nāma karaṇair akr
(2r/9)trimaiḥ paśyatas tava vibhūtim akṣatām vibhramād avarato pi jāya
(2r/10)te tvam vyudasya varadastutispr̥heti śrīmadvidyāpatinā / etac cā
(2r/11)gamakāṇḍe nirūpayiṣyāmaḥ tasmān nikhilotkarṣaparāmarśanam a
(2r/12)pi √<tatra> svīkāryam yady apy āyātadṛḍheśvaraśaktipātasya svayam eve
(2r/13)yam iyatī paramaśivabhūmir abhyeti hṛdayagocaram na tv atrātmī
(2r/14)yaḥ puruṣakāraḥ ko pi nirvahati sarvasya tasya māyāpadatvenā
(2r/15)ndhatamasaprakhyasya' māyīyam śuddhaprakāśam svapratidvandvinaṃ praty u
(2r/16)pāyatānupapatteḥ tathāpi tad eva tathāvidhaṃ rūpaṃ prakhyopākhyākra
(2r/17)meṇa svātmaparāvabhāsaṣaṣaḥ bhāvajigamiṣayā niḥśeṣo
(2r/18)tkarṣaviśeṣābhīdhāyijayatyādiśabdānuvedhena parāmarśanīya
(2r/19)m iti namaskāre jayatyārtha ākṣepyāḥ jayapadodīraṇe pi tā
(2r/20)dr̥śīsamutkarṣātīśayaśālīni svātmānam aprahvīkurvāṇasya
(2v/1)tatasthasya param anātmopakāritvam iti samutkarṣaviśeṣākṣipta eva
(2v/2)namaskāre vaśyam abhyantarīkāryaḥ ity anayā yuktyā jayanamaskāraikatara
(2v/3)prakrame 'nyatarasyārthākṣiptatāvaśyam aṅgīkartavyā vandanamanasmarāṇa
(2v/4)pradhyānaprabhṛtīnām api namaskārajayatyarthamātraparamārthatvād iyam eva
(2v/5)vartanī / atrā<ya>ṃ punar granthakṛtā tādr̥kprakrama āśrito yatra dvayam apīdam
(2v/6)svaśabdaparāmṛṣtam eva etac ca padārthavyākhyānāvasare eva prakāṭībhavi
(2v/7)ṣyati svaśabdaparāmarśaś ca sarvajanaḥ hitatvād yuktiyuktaḥ sa hi sarva
(2v/8)śyaiva √<jhaṭīti> hṛdayaṅgamaḥ arthākṣiptas tu katicid eva prati svapra
(2v/9)bhoditavāktattvāvarāmarśāsambhavād vāktattvāvarāmarśāsūnyasya ca prakā
(2v/10)śasya' prakāśakalpatvāt* etac cāgre sphuṭībhaviṣyati tad anenābhiprā
(2v/11)yeṇa prasiddhajayanamaḥprabhṛtīśabdaśatyānāśleṣeṇemām saraṇī
(2v/12)m anusarati sma granthakāraḥ / iha yad yat kiñcana sphurati tat tad vakṣyamā
(2v/13)ṇeśvararūpaparthāmātram tatra tūpāyopeyabhāvaprabhṛtikāryakāraṇabhā
(2v/14)vo pi yathāprakāśam paramārthabhūta eva prakāśasyānapahnavanīyatvāt*
(2v/15)yad āha bhāttadivākaravatso vivekāñjane prakāśaś caiṣa bhāvānām i

- (2v/16)tyādi na śāpoktyā vilīyate ityantam* tatra tu kāryakāraṇabhāve pi
(2v/17)kvacit paripūrṇasvātantryalakṣaṇamāheśvāryanāntariyakatākroḍī
(2v/18)kṛtānantaśakticakracumbitabhāvabhāvitaprathāntaravyavadhānaṃ cakāsti
(2v/19)sa tu māyīyatvena vyavasthā[????]V<pa>yīṣyate jaḍacetanādyavāntarabhe
(2v/20)daśatasambhinnaś cāsau tatkr̥tāś ca sarvo yaṃ niṣpādyaniṣpādakabhā
(3r/1)vajñāpyajñāpakabhāvāvabhāso lokavyavahārarūpaḥ yatra tu śuddhapra
(3r/2)thā{ { ?ka } } tmakānuttaraśaktiśāliV<nī>nirargalāsvātmaprakāśa eva māyī
(3r/3)yaprathāntaravyavadhānavandhyo nibandhanaṃ tatra tasyaiva bhagavataḥ kāraṇatvaṃ
(3r/4)eṣa cānugrahalakṣaṇo 'ntyah pañcamaḥ pārameśvaraḥ kṛtyaviśeṣaḥ para
(3r/5)puruṣārthaprāpakas tannibandhanatvāt paramārthamokṣasya / anyatratyo hy apa
(3r/6)vargaḥ kutaścin muktir na sarvata iti niḥśreyasābhāsa iti vakṣyāmaḥ
(3r/7)sa cāyaṃ dvitīyaḥ kāryakāraṇabhāvo laukikānvayavyatirekasi
(3r/8)ddhaprasiddhakāryakāraṇabhāvavilakṣaṇatvāt sphuṭena rūpeṇāsaṃ
(3r/9)cetyamānaḥ kādācitkavastusadbhāvāvabhāsonnīyamānaparamārtho ti
(3r/10)durghaṭakāritvalakṣaṇaiśvāryajṛmbhābhāvitādbhutabhāvaḥ prathama
(3r/11)koṭisambhāvanāśūnyaḥ kālikākārasvaparakāśāvaraṇanirāka
(3r/12)raṇamanorathaśataduṣprāpa ityevamprakāra^<h> ka[dharma]V<thamā> dyotaka-
nipātasahi
(3r/13)tena { thamā } } nirūpitaḥ kathañcid iti kenacit ca prakāreṇa parame
(3r/14)śvarābhinnagurucaraṇasamārādhanaena parameśvaraghaṭitenaiva / yatho
(3r/15)ktaṃ sambandho tīva durghaṭa iti āsādyeti ā samantāt paripūrṇarūpa
(3r/16)tayā''sādayitvā svātmopabhogayogyatām nirargalām gamayi
(3r/17)tvā / iyatā viditavedyatvena par{ { am } }ārthe śāstrakaraṇe 'dhikāro darśi
(3r/18)taḥ anyathā pratāratāmātram eva syāt* paurvakālyena sāmāna
(3r/19)ntaryam atra vivakṣitam* anyathā tv āsādanatāratamyaprāptau māyī
(3r/20)yamalakalāpasamṣkāraprakṣaye kathaṃ paropadeśaḥ śakyakriyaḥ
(3r/21)sambhavanti hi māyāgarbhādhikāriṇo viṣṇuviriñcādyās taduttī
(3v/1)ṛṇā api mahāmāyādhikṛtāḥ śuddhāśuddhā mantratadīśatanmaheśātmā
(3v/2)naḥ / śuddhā api śrīsadāśivaprabhṛtayas te tu yadīyaiśvāryavipruḍbhi
(3v/3)r īśvarībhūtāḥ sa bhagavān anavacchinnaprakāśānandasvātantryaparamārtho
(3v/4)mahēśvaraḥ tasya dādyam ity anena tatpratyabhijñōpapādanasya mahāphalatvaṃ ā
(3v/5)sūtrayati dīyate smai svāminā sarvaṃ yathābhilaṣitam iti dāsaḥ
(3v/6)tasya bhāva ity anena parameśvararūpasvātantryapātratoktā / <janasyeti> yaḥ kaściñ
jā
(3v/7)yamānas tasyetyanenādhikāriṣayo nātra kaścin niyama iti darśayati
(3v/8)yasya yasya hīdaṃ svarūpaprathanaṃ tasya tasya mahāphalaṃ prathanasyaiva
paramārtha
(3v/9)phalatvāt* tasya ca pratibandhakasammatair apratibandhanīyatvāt* na hi
(3v/10)prathitam aprathitam iti nyāyāt* tad uktaṃ nehābhikramanāśo sti pratya

- (3v/11)vāyo na vidyate svalpam apy asya dharmasya trāyate mahato bhayād iti parama
(3v/12)gurupādair api śivadṛṣṭau ekavāram pramāṇena śāstrād vā guruvā
(3v/13)kyataḥ jñāte śivatve sarvasthe pratipattyā dṛḍhātmanā karaṇena nāsti kṛ
(3v/14)tyaṃ kvāpi bhāvanayāpi vā sakṛj jñāte suvarṇe kiṃ bhāvanākaraṇādi
(3v/15)nā sarvadā pitṛmātrādītulyadārḍhyena satyateti janasyety anavarataja
(3v/16)nanamaraṇapīditasyety anena kṛpā{ {spa} } ∨ <spa> datayopakaraṇīyatvam āha /
(3v/17)apiśabdaḥ svātmanas tadabhinnatām āviṣkurvan pūrṇatvena svātmani pa
(3v/18)rārthasampattyati riktaprayojanāntarāvakāśaṃ parākaroti / paramā
(3v/19)rthāś ca prajojanaṃ bhavaty eva tallakṣaṇayogāt* na hy ayaṃ daivaśāpaḥ svārtha
(3v/20)eva prajojanaṃ na parārtha iti / tasyāpy atallakṣaṇayogitve sati aprajoya
(3v/21)natvāt* / sampādyatvenābhisamhitam yat mukhyatayā tata eva kriyāsu
(4r/1)prajojakaṃ { {ca} } tat prajojanaṃ / ata eva bhedavāde pi īśvarasya srṣṭyādikara
(4r/2)ṇe parārtha eva prajojanaṃ* iti darśayitum nyāyanirmāṇavedhasā nirūpi
(4r/3)taṃ yam artham adhikṛtya puruṣaḥ pravartate tat prajojanaṃ iti / icchann iti i
(4r/4)cchāviṣayīkṛtasya phalasya pravṛttau hetutvaṃ śatrā darśayati / icchāśakti
(4r/5)ś cottarottaram ucchūnasvabhāvatayā kriyāśaktiparyantībhavatīti darśa
(4r/6)yiṣyāmaḥ / upaśabdaḥ samīpārthaḥ tena janasya parameśvara<dharma>samīpatā
(4r/7)karaṇam atra phalaṃ / tata evāha samasteti / parameśvaratālābhe hi sa
(4r/8)mastāḥ sampadas tanniṣṣyandamayyāḥ sampannā eva rohaṇalābhe ratnasampa
(4r/9)da iva pramuṣitasvā{ {rth} } tmaparamārthasya hi kim anyena labdhena / labdhatatpara
(4r/10)mārthasyāpi tadanyan nāsti yad vāñchanīyam* yad uktaṃ granthakṛtaiva bha
(4r/11)ktilakṣmīsamṛddhānām kim anyad upayācitam* {a} ∨ <e>nayā vā daridrāṇām
(4r/12)kim anyad upayācitam* ityevaṃ ṣaṣṭhīsamāsenā prajojanaṃ uktaṃ bahuvrī
(4r/13)hiṇā tūpāyaḥ sūcyate / samastasya bhāvābhāvarūpasya bāhyābhyantera
(4r/14)sya nīlasukhāder yā sampat* sampattis siddhis tathātvaprakāśaḥ ta
(4r/15)syāḥ samyag avāptir vimarśarūḍhiḥ saiva hetur yasyāṃ tatpratyaabhijñāyām /
(4r/16)tathā hi sphuṭatarabhāsamānanīlasukhādipramānveṣaṇadvāreṇaiva pā
(4r/17)ramārthikapramātrīlābha ihopadiśyate / yad āhānyatra idam ity a
(4r/18)sya vicchinnavimarśasya kṛtārthatā / yā svasvarūpe viśrāntir vimarśaḥ
(4r/19)so ham ity ayam iti tathā tatraiva / prakāśasyātmaviśrāntir aha
(4r/20)mbhāvo hi kīrtitaḥ ukta ca saiva viśrāntis sarvāpekṣānirodhataḥ
(4r/21)svātantryam atha kartṛtvaṃ mukhyam īśvaratāpi ceti / iyatā copāye 'ti
(4v/1)durghaṭatvāśānkā parākṛtā yad ante nirūpayiṣyati sughaṭa eṣa mārgo
(4v/2)nava iti tasya maheśvarasya pratyaabhijñā pratīpam ātmābhimukhyena jñānaṃ prakāśaḥ
(4v/3)pratyaabhijñā / pratīpam iti svātmāvabhāso hi nābhūtapūrvō 'vicchinna prakāśatvā
(4v/4)t tasya sa tu tacchaktyaiva vicchinna iva vikalpita iva lakṣyate iti vakṣya
(4v/5)te / pratyaabhijñā ca bhātabhāsamānarūpānusandhānātmikā sa cāyaṃ caitra i
(4v/6)ti pratisandhānenābhimukhe bhūte vastuni jñānaṃ* loke pi etat putra evaṃ
(4v/7)guṇa evaṃrūpakaḥ ityevaṃ vā / antato pi sāmānyātmanā jñātasya punar abhi

- (4v/8)mukhībhāvāvasare pratisandhitaprāṇitam eva jñānaṃ pratyā<bhi>jñeti vyavahriya
(4v/9)te nṛpatim prati pratyabhijñāpito yam ityādau ihāpi prasiddhapurāṇasi
(4v/10)ddhāntāgamānumānādividitapūrṇaśaktisvabhāve īśvare sati svātmany a
(4v/11)bhimukhībhūte tatpratisandhānena jñānaṃ udeti nūnaṃ sa eveśvaro ham iti
(4v/12)tām enām upapādayāmi / upapattiḥ sambhavas tām sambhavantīm tatsamarthāca
(4v/13)raṇena prayojakavyāpāreṇa sampādayāmi tathā hi sambhavati tāvad a
(4v/14)sāv avicchinnaprakāśatvāt* nirodhakābhimatamāyāśaktisamapasā
(4v/15)raṇamātram eva tu tatropapādanam / pratyabhijñōpapattau svaparavibhāgābhā
(4v/16)ve tadapekṣaṃ kartrā<bhi>[?]i prāyādyā'sambhāvvyam iti parasmaipadaprayogaḥ itthaṃ
(4v/17)cātra śloke yojanā / maheśvarasya dāsyam samastasampallābhahetuṃ kathañci
(4v/18)d āsādyā janasyāpi kathañcit tatpratyabhijñām āsādyā prāpayya upakāram
(4v/19)samastasampallābhahetuṃ maheśvaradāsyātmakam icchams tām eva samastasa
(4v/20)mpatsamavāptihetukām tatpratyabhijñām upapādayāmi / āsādyeti āvṛ
(4v/21)tiyojane dvau ṇicau iyati ca vyākhyāne vṛttikṛtā bharo na kṛtas tātparya
(5r/1)vyākhyānāt* yad uktaṃ samvṛtisaوترانirdeśavivṛttimātravyāpārā
(5r/2)yām iti tīkākāreṇāpi vṛttimātram vyākhyātum udyatena nedam spr
(5r/3)ṣtam* asmākaṃ tu sūtravyākhyāna evodyama iti vibhajya vyākhyātam
(5r/4)evam sarvatra evam anena ślokenābhidheyam prayojanaṃ tatprayojanaṃ tatpra
(5r/5)yojanam adhikārinirūpaṇam guruparvakramaḥ sambandha iti darśi
(5r/6)tam* tathā hi samastasampallakṣaṇo vyākhyāto yo rthaḥ pūrvam puṇya
(5r/7)pāpādaḥ saṃsāramūlakāraṇe hetuḥ sa eva pratyabhijñāyate 'naye
(5r/8)ti karaṇavyutpattiyā upāyaḥ iha lokottaramārgaṃ prati nirṇite i
(5r/9)ti durghaṭakāritvalakṣaṇam aiśvaryaṃ mārgo nava iti śāstrānte nirūpayi
(5r/10)ṣyamāṇam sūcayatā upāyaḥ pradarśitaḥ abhidheyatvena / ata eva
(5r/11)tathā hīty upakramapūrvam ślokāntaram bhaviṣyati / prayojanaṃ ca pratyabhijñō
(5r/12)pāyajñānaṃ tasya prayojanaṃ pratyabhijñānaṃ tasyāpi prayojanaṃ samastasa
(5r/13)mpallakṣaṇapāramaiśvaryaaprathanam tataḥ param tu nāsty eva / tasya sarvaparyanta
(5r/14)phalatvād aṃśāṃśikayāpi yad uktaṃ mayaiva stotre phalaṃ kriyāṇā
(5r/15)m atha vā vidhīnām paryantatas tvanmayataiva deva phalepsavo ye punar a
(5r/16)tra teṣāṃ mūdhāsthitiḥ syād anavasthayaiveti etad vakṣyati tad atra
(5r/17)nidadhat padam iti pādadvayena janasyety anenādhikārī darśitaḥ yan ni
(5r/18)gamayiṣyati anīśam āviśann iti kathañcid iti anena guru
(5r/19)parvakramaḥ vakṣyati mahāgurubhir ucyate sma śivadrṣṭiśāstre ya
(5r/20)thā iti evaṃ pratijñātavyasamastavastusaṅgrahēdaṃ vākyam udde
(5r/21)śarūpaṃ pratijñāpiṇḍātmakam ca madhyagranthas tu hetvādinirūpaka iti
(5v/1)prakaṭita iti cāntyaśloko nigamanagrantha ity evaṃ pañcāvayavātmaka
(5v/2)m idam śāstram paravyutpattiphalam* naiyāyikakramasyaiva māyāpade pā
(5v/3)ramārthikatvam iti granthakārābhīprāyaḥ kriyāsambandhasāmānyetyādi
(5v/4)śūddeśeṣu prakāṭibhaviṣyati tāvad granthasya tātparyam* sujanaś ca lauki

(5v/5)keśvaraparicita īśvaraviṣaye janam anujīviguṇopapannaṃ prakāśaya
(5v/6)ti janaviṣaye cābhigāmikādiguṇagaṇasampannaṃ īśvaraṃ prakāśaya
(5v/7)ti itīyān arthaḥ sāmānyena ṣaṣṭhīs{ā}amā{{sye}}∨<se>na darśitaḥ tasya pratyabhijñeti
(5v/8)etacchlokārthākaraṇanasamaye ca śiṣyāṇāṃ etadarthasaṅkramaṇakrameṇa
(5v/9)parameśvaratādātmyam evopajāyate tāvat* tathā hi janasyety ākaraṇāt vyaṃ
(5v/10)te {{??}} jananamaraṇapīḍitā aparyudastavṛttayaś ca asmākam ayam upakāra
(5v/11)m icchan maheśvara∨<sya >dāsyam āsādyā samastasampatsamavāptihetuṃ tatpratyabhi
(5v/12)jñāṃ upapādayati tataś ca tatpratyabhijñāṃ evaṃbhūtāṃ vyaṃ prāptā eveti i
(5v/13)ttham eva hy adhikāriṇi śāstrārthasya bimbapratibimbavat* saṅkrāntir lo
(5v/14)ḍlīnādīnāṃ viṣayībhavati prathamapuruṣārtha uttamapuruṣārthe paryavasya
(5v/15)ti na tu tātasthyenādhikāryanaadhikāriṇoḥ pratipattau viśeṣābhāvaprasa
(5v/16)ṅgāt* ārogyakāmāḥ śivāṃ sevantāṃ sev{e}adhvam iti ∨<vā> vākyaṛthasya sevāmahe
(5v/17)ity evaṃrūpeṇādhikāriṇi dviṭīyakakṣyāsaṅkrāntau ṭṛṭīyakakṣyāyā
(5v/18)m eva bhāvikoṭipatitāṃ api puruṣārthasampattim akālakalitasvarūpā
(5v/19)nupraveśena svātmīkṛtāṃ abhimanyamāne tata eva vitatasamvitsundaraparā
(5v/20)marśe pūrṇatābhīmānapratilambhād anyasya tv anevamrūpatvenaivānadhikāri
(5v/21)tā tātasthyaprāṇeti tadā'stām avāntaram etad atigahanam ceti sthitam etat*
(6r/1)etena ślokeneśvarasāṃmukhyaṃ vīneyānāṃ prayojana∨<di>pratipādanam ca kriyate iti
(6r/2)1//

Ñ

(1v/1)om namah śivāya // namo gaṇanāthāya
(1v/2)om nirāśamsād pūrṇād aham iti purā bhā
(1v/3)sayati yad dviśākhām āśāste tad anu ca
(1v/4)vibhaṅktuṃ nijakalām* svarūpād unme
(1v/5)ṣaprasaraṇanimesasthitijuṣas tad advai
(1v/6)taṃ vande paramaśivaśaktyātma nikhilam*
(1v/7)śrītraiyambakasadvamśamadhyamuktāmayaṣṭhi
(1v/8)teḥ // śrīsomānandanāthasya vijñānaprati
(1v/9)mbakam* anuttarānanyasākṣipumarthopā
(1v/10)yam abhyadhāt* / īśvarapratyabhijñākhyam yaḥ
(1v/11)śāstraṃ tat sunirmalam* / tatpraśiṣyaḥ ka
(1v/12)romy etāṃ tatsūtravivṛtiṃ laghum* buddhvābhi
(2r/1)navagupto haṃ śrīmallakṣmaṇaguptataḥ // vṛṭtyā
(2r/2)tātparyam ṭīkayā tadvicārah sūtreṣv eteṣu gra
(2r/3)nthakāreṇa ḍṛbdham* tasmāt sūtrārthaṃ mandabu
(2r/4)ddhīn pratītham samyag vyākhyāsyē pratyabhijñāvi
(2r/5)viktyai // sarvatrālpamatau yad vā kutrāpi su
(2r/6)mahādhiyi na vānyatrāpi tu svātmany eṣā
(2r/7)syād upakāriṇī granthakāro 'parokṣātma

- (2r/8)dr̥ṣṭaśaktikāṃ parameśvaratanmayatām √<paratra> sañci
 (2r/9)kramayiṣuḥ svatādātmyasamarpaṇapūrvam avi
 (2r/10)ghnena tatsa{sr̥ddhim} √<mpattiṃ> manyamānaḥ parameśvarotka
 (2r/11)r̥ṣaprahvatāparāmarśaśeṣatayā parameśvara
 (2r/12)tādātmyayogyatāpādanabuddhyā prayojanam ā
 (2r/13)sūtrayati //
 (2v/1)om̐ kathañcid āsādya maheśvarasya dāsyam̐ ja
 (2v/2)nasyāpy upakāram icchan* samastasampatsa
 (2v/3)mavāptihetuṃ tatpratyabhijñām upapādayā
 (2v/4)mi // iha parameśvaram̐ prati yeyam̐ kāyavā
 (2v/5)ñmanasām̐ tadekaviṣayatāniyojanala
 (2v/6)kṣaṇā prahvatā sā namaskāraśyārthaḥ sā ca ta
 (2v/7)thā kartum ucitā prāmāṇikasya bhavati ya
 (2v/8)di sarvato namaskaraṇīyasyotkarṣam̐ paśyed a
 (2v/9)nyathā yuktim aparāmṛśato 'paramārtharūpe pi
 (2v/10)namaskārodyatasya sāmsārikapaśujana
 (2v/11)madhyapātitvam eva yathoktam̐ na vindanti
 (2v/12)param̐ devam̐ vidyārāgeṇa rañjitā iti tāva
 (3r/1)ti hi māyīyāsuddhavidyārāgakalā
 (3r/2)sañcāryamāṇasya paśutvam evāsmadapekṣa
 (3r/3)yā itarāpekṣayā tu katipayādhvottīrṇa
 (3r/4)tayā samutkarṣo pi syāt* tad ukatam̐ kasya
 (3r/5)nāma karaṇair akṛtrimaiḥ paśyatas tava vibhū
 (3r/6)tim akṣatām* vibhramād avarato pi jāya
 (3r/7)te tvām̐ vyudasya varadastutisṛḥeti śrīma
 (3r/8)dvidyādhipatinā etac cāgamakāṇḍe
 (3r/9)nirūpayiṣyāmaḥ tasmān nikhilotkarṣa
 (3r/10)parāmarśanam̐ api tatra svīkāryam̐ yady apy āyā
 (3r/11)tadṛdheśvaraśaktipātasya svayam̐ eveyam̐ i
 (3r/12)yaṭī paramaśivabhūmir abhyeti hṛdayagoca
 (3v/1)ram̐ na tv atra svātmīyaḥ puruṣakāraḥ kaścin nirva
 (3v/2)hati sarvasya tasya māyāmayatvenāndhatamasa
 (3v/3)prakhyasyāmāyīyam̐ śuddhaprakāśam̐ svapratidva
 (3v/4)ndvinam̐ praty upāyatānupapatteḥ tathāpi tad e
 (3v/5)va tathāvidham̐ rūpam̐ prakhyopākhyākrameṇa svā
 (3v/6)tmaparāvabhāsaviṣayabhāvajigamayīṣa
 (3v/7)yā niḥśeṣotkarṣaviśeṣābhidhāyijaya
 (3v/8)tyādiśabdānuvedhena parāmarśinīyam̐ i
 (3v/9)ti namaskāre jayatyārtha ākṣepyāḥ jayapa

- (3v/10)dodīraṇe pi tādr̥śasamutkarṣātīśayaśā
(3v/11)lini svātmānam aprahvīkurvāṇasya taṭa
(3v/12)sthasya param anātmopakāritvam iti samutkarṣa
(4r/1)viśeṣākṣipta eva namaskāro vaśyam abhyanta
(4r/2)rikāryaḥ ity anayā yuktyā jayanamaskāraika
(4r/3)taraprakrame nyatarasyārthākṣiptatāvaśyam aṅgī
(4r/4)kartavyā vandananamanasmarāṇapradhyānapra
(4r/5)bhṛtīnām api namaskārajayatarthamātrapara
(4r/6)mārthatvād iyam eva vartinī atra punar gra
(4r/7)nthakṛtā tādr̥kprakrama āśrito yatra dvayam a
(4r/8)pīdam̄ svaśabdaparāmṛṣtam eva etac ca padā
(4r/9)rthavyākhyānāvasara eva prakāṭibhaviṣya
(4r/10)ti svaśabdaparāmarśāś ca sarvajanaḥita
(4r/11)tvād yuktiyuktaḥ sa hi sarvasyaiva jhaṭi
(4r/12)ti hṛdayaṅgamaḥ arthākṣiptas tu katicī
(4v/1)d eva prati svapratibhōditavāktattvāvamarśāsa
(4v/2)mbhavād vākta<ttvā>vamarśāśūnyasya ca prakāśasyāpra
(4v/3)kāśakalpatvāt* etac cāgre sphuṭībhaviṣya
(4v/4)ti / tad anenābhiprāyena prasiddhajayanamaḥ
(4v/5)prabhṛtiśabdaśatyānāśleṣeṇemām saraṇi
(4v/6)m anusarati sma granthakāraḥ iha yad yat kiṃca
(4v/7)na sphurati tat tad vakṣyamāṇeśvararūpasvā
(4v/8)tmaprathāmātram* tatra tūpāyopeyabhāvaprabhṛ
(4v/9)tiḥ kāryakāraṇabhāvo pi yathāprakāśam̄ pa
(4v/10)ramārthabhūta eva prakāśamānasyānapahnava
(4v/11)nīyatvāt* yathāha bhāṭṭadivākaravatso
(4v/12)vivekāñjane prakāśāś caiva bhāvānām̄ ^<ityādi> na śā
(5r/1)poktyā vilīyata ityantam̄ ya√<ta>tra tu kāryakāra
(5r/2)ṇabhāve pi kvacit paripūrṇasvātantryalakṣaṇa
(5r/3)māheśvāryanāntarīyakatākroḍīkṛtānanta
(5r/4)śakticakracumbitabhāvabhāvitaparthāntaravya
(5r/5)vadhānam̄ cakāsti sa tu māyīyatvena vyava
(5r/6)sthāpayiṣyate jaḍacetanādyavāntarabheda
(5r/7)śatasambhinnaś cāsau tatkr̥tāś ca sarvo yaṃ niṣpā
(5r/8)dyaniṣpādakabhāvajñāpyajñāpakabhāvā
(5r/9)vabhāso lokavyavahārarūpaḥ yatra tu śuddha
(5r/10)svātmaprathātmakānuttaraśaktiśālīnira
(5r/11)rgalasvātmaprakāśa eva māyīyaprathā
(5r/12)ntaravyavadhānavandhyo nibandhanam̄ tatra tasyaiva bha

- (5v/1)gavataḥ kāraṇatvam* eṣa cānugrahalakṣaṇo
 (5v/2)ntyah pañcamah pārameśvarakṛtyaviśeṣah parapu
 (5v/3)ruṣārthaprāpakah tannibandhanatvāt paramārthamo
 (5v/4)kṣasya anyatratyo hy apavargah kutaścīn muktir na
 (5v/5)sarvata iti niḥśreyasabhāsa iti vakṣyāmaḥ
 (5v/6)sa{ {ā} } cāyaṃ dvitīyah kāryakāraṇabhāvo lau
 (5v/7)kikānvayavyatirekasiddhaprasiddhakārya
 (5v/8)kāraṇabhāvavilakṣaṇatvāt sphuṭena rūpeṇā
 (5v/9)saṃcetyamānaḥ kādācītkavastusadbhāvāva
 (5v/10)bhāsonnīyamānaparamārtho tidurghatakā
 (5v/11)ritvalakṣaṇaiśvaryaḥrmbhābhāvitādbhutaḥ
 (5v/12)vaḥ prathamakoṭisambhāvanāsūnyaḥ kāli
 (6r/1)kākārasvapraḥkāśāvaraṇanirākaraṇama
 (6r/2)norathaśataduṣprāpa ityevaṃprakāras thamā dyota
 (6r/3)kanipātasahitena nirūpitaḥ kathaṃci
 (6r/4)d iti kenacic ca prakāreṇa pārameśvarābhi
 (6r/5)nnagurucaraṇārādhanalakṣaṇena pāmeśva
 (6r/6)raghaṭitenaiva yathoktaṃ sambandho tīva durgha
 (6r/7)ṭa iti āsādyeti ā samantāt paripūrṇ{ e }a
 (6r/8)rūpatayā sādāyitvā svātmopabhogayogyā
 (6r/9)tāṃ nirargalāṃ gamayitvā iyatā vidita
 (6r/10)vedyatvena parārthe śāstrakarāṇe dhikāro da
 (6r/11)rśitaḥ anyathā tu pratāratāmātram eva
 (6r/12)syāt* paurvakālyena sāmanantaryam atra vi
 (6v/1)vakṣitam* anyathā tv āsādanatāratamyaprāptau
 (6v/2)māyīyamalakalā[pa]saṃskāraprakṣaye pa
 (6v/3)ropadeśah śakyakriyah sambhavanti hi māyā
 (6v/4)garbhādhikāriṇo viṣṇuviriñcyādyās tadu
 (6v/5)ttirṇā api mahāmāyādhikṛtāḥ śuddhā
 (6v/6)śuddhamantratadīśatanmaheśātmānaḥ śuddhā a
 (6v/7)pi śrīsadāśivaprabhṛtayah te tu yadīyaiśva
 (6v/8)ryavipruḍbhir īśvarībhūtāḥ sa bhagavāv<n>navacchinna
 (6v/9)prakāśānandasvātantryaparamārtho maheśvaraḥ
 (6v/10)tasya dāsyam ity anena tatpratyaabhijñopapādana
 (6v/11)sya mahāphalatvam āsūtrayati dīyate smai
 (6v/12)svāminā sarvaṃ yathābhilaṣitam iti dāsaḥ
 (7r/1)tasya bhāva ity anena pārameśvararūpasvātantryapā
 (7r/2)tratoktā janasyeti yah kaścij jāyamānas ta
 (7r/3)syetyanenādhikāriṣayo nātra kaścīn ni

- (7r/4)yama iti darśayati yasya yasya hīdaṃ
(7r/5)svarūpaprathanam tasya tasya mahāphalam*
(7r/6)prathanasyaiva paramārthaphalatvāt* tasya ca pra
(7r/7)tibandhakasammatair apratibandhanīyatvāt*
(7r/8)na hi prathitam aprathitam iti nyāyāt
(7r/9)tad uktaṃ nehābhikramanāśo sti pratyavāyo na
(7r/10)vidyate svalpam apy asya dharmasya trāyate maha
(7r/11)to bhayāt* iti paramagurupādair api śi
(7r/12)vadr̥ṣṭau ekavāram pramāṇena śāstrād vā
(7v/1)guruvākyataḥ jñāte śivatve sarvasthe prati
(7v/2)pattyā dr̥dhātmanā karaṇena nāsti kṛtyam
(7v/3)kvāpi bhāvanayāpi vā sakṛj jñāte suva
(7v/4)r̥ṇe kiṃ bhāvanākaraṇādīnā sarvadā pi
(7v/5)ṭmātrādītulyadār̥dhyena satyateti jānasye
(7v/6)ty anavaratajananamaraṇapīditasyety anena kṛ
(7v/7)pāspadatayopakaraṇīyatvam āha a
(7v/8)piśabdaḥ svātmanaḥ tadabhinnaṭm āviṣku
(7v/9)rvan pūṙṇatvena svātmani parārthasampattyati
(7v/10)riktaprayojanāntarāvakāśam parākaro
(7v/11)ti parārthāś ca prajojanam bhavaty eva tallakṣa
(7v/12)ṇajogāt* na hy ayam daivaśāpaḥ svārtha e
(8r/1)va prajojanam na parārtha iti tasyāp<i> {y a}talla
(8r/2)kṣaṇāyogitve saty aprajojanatvāt* sampā
(8r/3)dyatvenābhisamhitam yan mukhyatayā tata e
(8r/4)va kriyāsu <pra>yojakam tat prajojanam ata e
(8r/5)va bhedavāde pi īśvarasya sṛṣṭyādikaraṇe
(8r/6)parārtha eva prajojanam iti darśayitum nyā
(8r/7)yanirmāṇavedhasā nirūpitam* yam a
(8r/8)rtham adhikṛtya puruṣaḥ pravartate tat prajojana
(8r/9)m iti icchann iti icchāviṣayīkṛtasya
(8r/10)phalasya pravṛttau hetutvam śatrā darśayati
(8r/11)icchāśaktiś cottarottaram ucchūnasvabhāvatayā
(8r/12)kriyāśaktiparyantībhaviṣyatīti darśa
(8v/1)yiṣyāmaḥ upaśabdaḥ samīpārthaḥ tena ja
(8v/2)nasya parameśvara<dharmasamīpatākaraṇam atra phalam
(8v/3)tata evāha samasteti parameśvaratālā
(8v/4)bhe hi samastās sampadas tanniṣyandabhūtā<mayyaḥ>
(8v/5)sampannā eva rohaṇalābhe ratnasampada
(8v/6)iva pramuṣitasvātmaparamārthasya hi ki

- (8v/7)m anyena labdhena labdhatatparamārthasyāpi ta
 (8v/8)danyan nāsti yad vāñccha{ā}nīyam* yad uktaṃ
 (8v/9)granthakṛtaiva bhaktīlakṣmīsamṛddhānām
 (8v/10)kim anyad upayācitam* enayā vā da
 (8v/11)ridrāṇām kim anyad upayācitam ity evaṃ ṣa
 (8v/12)ṣṭhīsamāsenā prayojanam uktaṃ bahuvrī
 (9r/1)hiṇā tūpāyaḥ sūcyate samastasya bhāvā
 (9r/2)bhāvarūpasya bāhyābhyantarasya nīlasukhā
 (9r/3)der yā sampat sampattiḥ siddhis tathātvapra
 (9r/4)kāśaḥ tasyāḥ samyag avāptir √<tathātvaprakāśa>vimarśarū
 (9r/5)dhīḥ saiva hetur yasyāṃ pratyabhijñāyām ta
 (9r/6)thā hi sphuṭatarabhāsamānanīlasu
 (9r/7)[??]ādīpramānveṣaṇadvāreṇaiva pāramā
 (9r/8)rthikapramātrīlabha ihopadiśyate yad ā
 (9r/9)hānyatra idam ity asya vicchinnavimarśa
 (9r/10)sya kṛtārthatā // yā svasvarūpe <viśrāntir vimarśaḥ so ham ity ayam iti tathā
 tatraiva prakāśasyātma>viśrāntir aha
 (9r/11)mbhāvo hi kīrtitaḥ uktā ca saiva viśrā
 (9r/12)ntiḥ sarvāpekṣānirodhataḥ svātantryam atha
 (9v/1)kartṛtvaṃ mukhyam īsvaratāpi ceti iyatā
 (9v/2)copāye √<nā>tidurghaṭatvāśānkā parākṛtā ya
 (9v/3)d ante nirūpayiṣyati sughaṭa e{ { va } } <ṣa>mārgo
 (9v/4)nava iti tasya maheśvarasya pratyabhijñā pra
 (9v/5)tīpam ātmābhīmukhyena jñānaṃ prakāśaḥ pra
 (9v/6)tyabhijñā pratīpam iti svātmāvabhāso hi
 (9v/7)nābhūtapūrvō vicchinnaprakāśatvāt tasya
 (9v/8)sa tu tacchaktyaiva vicchinna iva vikalpi
 (9v/9)ta iva lakṣyate iti vakṣyate pratyabhijñā ca
 (9v/10)bhātabhāsamānarūpānusandhā√<nā>tmikā sa √<e>vā
 (9v/11)yaṃ caitra iti pratisandhānenābhīmukhībhūte
 (9v/12)vastuni vijñānaṃ loke pi etat putra evaṃ
 (10r/1)guṇa evaṃrūpaka ityevaṃ vā antato pi /
 (10r/2)sāmānyātmanāvajñātasya punar abhīmukhī
 (10r/3)bhāvāvasare pratisandhitaprāṇitam eva
 (10r/4)jñānaṃ pratyabhijñēti vyavahriyate nṛpatim
 (10r/5)prati pratyabhijñāpito yam ityādāv ihā
 (10r/6)pi prasiddhapurāṇasiddhāntāgamānu
 (10r/7)gamanādi√<bhir> viditapūrṇaśaktisvabhāve
 (10r/8)īśvare sati svātmany abhīmukhībhūte tatpra

- (10r/9)tisandhānena jñānam udeti nūnaṃ sa e
(10r/10)veśvaro ham iti tām enām upapāda
(10r/11)yāmīti upapattiḥ <sambhavas tām> sambhavantīm tatsa
(10r/12)marthācaraṇena prayojakavyāpāreṇa
(10v/1)sampādayāmi tathā hi sambhavati tā
(10v/2)vad asāv avicchinnaprakāśatvāt* niro
(10v/3)dhakābhimatamāyāśaktisamapasāra
(10v/4)ṇamātram eva tu tatropapādanaṃ pratyabhijñō
(10v/5)papattau svaparavibhāgābhāve tadapekṣaṃ /
(10v/6)kartrabhiprāyādy asambhāvyam iti parasmai
(10v/7)padaprayogaḥ itthaṃ cātra śloke yojanā ma
(10v/8)heśvarasya dāsyam samastasampallābhahetuṃ
(10v/9)kathāñcid āsādyā janasyāpi kathaṃci
(10v/10)t tatpratyabhijñām āsādyā prāpayyopakāraṃ
(10v/11)samastasampallābhahetubhūtaṃ maheśvara
(10v/12)sya dāsyātmakam icchaṃs tām eva samastasa
(11r/1)mpatsamavāptihetukāṃ tatpratyabhijñām upa
(11r/2)pādayāmi āsādyeti āvṛttiyo
(11r/3)jane dvau ṇicau iyati ca vyākhyāne
(11r/4)vṛttikṛtā bhāro na kṛtas tātparyavyākhyānā
(11r/5)t* yad uktaṃ saṃvṛttasautranirdeśavivṛ
(11r/6)timātravyāpārāyām iti tīkākāre
(11r/7)ṇā√<pi> vṛttimātraṃ vyākhyātum udītena nedam
(11r/8)spṛṣṭaṃ asmākaṃ tu sūtravyākhyāna e
(11r/9)vodyama iti vibhajya vyākhyātam* evam
(11r/10)sarvatra evam anena ślokenābhidheyam pra
(11r/11)yojanaṃ √<tatprayojanaṃ> tatprayojanam adhikārinirūpa
(11r/12)ṇam* guruparvakramaḥ saṃbandha iti darśi
(11r/13)tam*
(11v/1)tathā hi samastasampallakṣaṇo vyākhyāto yo
(11v/2)rthaḥ pūrvam puṇyapāpādaṃ saṃsāramūlakāra
(11v/3)ṇe hetuḥ sa eva pratyabhijñāyate nayeti
(11v/4)karaṇavyutpattiyā upāya√<ḥ> iha lokottaram mā
(11v/5)rgaṃ prati nirṇīta iti durghaṭakāritva
(11v/6)lakṣaṇam aiśvaryaṃ sughaṭa eṣa mārgo nava
(11v/7)iti śāstrānte nirūpayiṣyamāṇaṃ sūca
(11v/8)yatā upāyaḥ pradarśitaḥ abhidheyatve
(11v/9)na ata eva tathā hīty upakramapūrvam ślokā
(11v/10)ntaraṃ bhaviṣyati prayojanaṃ ca pratyabhijñō

- (11v/11)pāyajñānaṃ tasya ca prayojanaṃ pratyabhijñā
(11v/12)naṃ tasyāpi prayojanaṃ samastasampalla
(12r/1)kṣaṇapāramaiśvaryaika√<rūpa>prathanam tataḥ param tu
(12r/2)nāsty eva tasya sarvaparyantaphalatvād aṃśam
(12r/3)śikayāpi yad uktaṃ mayaiva stotre pha
(12r/4)laṃ kriyāṇām atha vā vidhīnām paryanta
(12r/5)tas tvanmayataiva deva phalepsavo ye puna
(12r/6)r atra pūrṇās teṣāṃ sthitiḥ syād anavastha
(12r/7)yaiveti etad vakṣyati tad atra nidadhat pada
(12r/8)m iti pādadvayena janasyety anenādhikā
(12r/9)rī darśitaḥ yan nigamayīṣyati ani
(12r/10)śam āviśan siddhyatīti kathañcid ity a
(12r/11)nena guruparvakramaḥ vakṣyati ca mahāguru
(12r/12)bhīr ucyate sma śivadr̥ṣṭiśāstre yatheti /
(12v/1)evaṃ pratyajñātavyasamastavastusaṅgrahaṇe
(12v/2)nedam vākyam uddeśarūpaṃ pratijñāpiṇḍātma
(12v/3)kaṃ ca madhyagranthas tu hetvādinirūpaka i
(12v/4)ti prakāṭita iti cāntyaśloko nigamana
(12v/5)grantha ity evaṃ pañcāvayav{ {ne} }ātmakam idam śā
(12v/6)stram paravyutpattiphalam* naiyāyikakrama
(12v/7)syaiva māyāpade pāramārthikatvam iti gra
(12v/8)nthakārābhīprāyaḥ kriyāsambandhasāmā
(12v/9)nyetyādiśūddeśeṣu prakāṭibhaviṣyati i
(12v/10)ti tāvad granthasya samastasya tātparyam* su
(12v/11)janaś ca laukikeśvaraparicita īśvaravi
(12v/12)ṣaye janam anujīviguṇopapannaṃ prakā
(13r/1)śayati janaviṣaye cābhigāmikādi
(13r/2)guṇagaṇasampannaṃ īśvaram prakāśayati
(13r/3)tīyān arthaḥ sāmānyena śeṣaṣaṣṭhīsamā
(13r/4)sena darśitaḥ tasya pratyabhijñeti eta
(13r/5)c ca ślokārthākaraṇanasamaye ca śiṣyā
(13r/6)ṇām etadartasaṅkramaṇakrameṇa paramēśvara
(13r/7)tādātmyam evopajāyate tāvat* tathā hi ja
(13r/8)nasyety ākaraṇāt vyaṃ te jananamaraṇapī
(13r/9)ḍitā aparyudastavṛttayaś ca asmākam a
(13r/10)yam upakāram icchan kathañcin maheśvarasya
(13r/11)dāsyam āsādyā samastasampatsamavāpti
(13r/12)hetuṃ tatpratyabhijñām upapādayati tataś ca
(13v/1)tatpratyabhijñām evambhūtām vyaṃ prāptā eveti

(13v/2)ittham eva hy adhikāriṇi śāstrārthasya bimba
 (13v/3)pratibimbavat saṅkrāntiḥ lodlīnādīnām vi
 (13v/4)ṣayībhavatīti prathamapuruṣārtha uttamapu
 (13v/5)ruṣārthe paryavasyati na tu tātasthyenādhi
 (13v/6)kāryanadhikāriṇoḥ pratipattau viśeṣābhā
 (13v/7)vaprasaṅgāt* ārogyakāmāś śivām sevantām
 (13v/8)sevadhvam iti vā vākyārthasya sevāmahai i
 (13v/9)ty evaṃrūpeṇādihikāriṇi dvitīyakakṣyāsam
 (13v/10)krāntau tṛtīyakakṣyāyām eva bhāvikoṭipa
 (13v/11)titām api puruṣārthasampattim akālakali
 (13v/12)tasvarūpānupraveśanena svātmīkṛtām abhima
 (14r/1)nyamāne tata eva vitatavitatasamvitsunda
 (14r/2)raparāmarśe pūrṇatābhīmānapratilambhā
 (14r/3)d anyasya tv anevaṃrūpatvenaivānadhikāritā
 (14r/4)tāsthyaprāṇeti tad āstām avāntaram eta
 (14r/5)d atigahanaṃ ceti sthitam etat* ete{am}na ślo
 (14r/6)keneśvare sāmukhyaṃ vinīyānām prayoja
 (14r/7)nādipratipādanaṃ ca kriyate iti

T

(2r/1)ratra saṃcikramayiṣus svatādātmyasamarpaṇapūrvakam avighnena ta
 (2r/2)tsampattim manyamānaḥ parameśvarotkarṣaprahvatāparāmarśaśeṣatayā
 (2r/3) parameśvaratādātmyayogyatāpādanabuddhyā prayojanam āsūtrayati [ka]
 (2r/4)thaṃcid iti kathaṃcid āsādya maheśvarasya dāsyam janasyā
 (2r/5)py upakāram icchan* samastasampatsamavāptihetuṃ tatpratyaabhijñām u
 (2r/6)????????[iha parameśva]????????????
 (2r/7)dekaviṣayatāniyojanalakṣaṇā pra??????
 (2r/8)ca tathā kartum ucitā prāmāṇikasya bhavati / yadi sarvato namaskara
 (2r/9)ṇīyasyotkarṣam paśyed anyathā yuktim aparāmṛśato 'paramārthrūpe
 (2r/10)pi namaskārodyatasya sāṃsārikapaśujanamadhyapātitvam eva / yatho
 (2r/11)ktaṃ na vidanti param devam vi????????????
 (2r/12)vati hi māyīyāsuddhavidyārāgaka????????
 (2r/13)m evetarāpekṣayā tu katipayādhvottīrṇa????[syāt*] /
 (2r/14)tad ukatam / kasya nāma karaṇair akṛtrimaiḥ paśyatas tava?????
 (2v/1)vibhramād avarato pi jāyate tvām vyudasya varadastutisprṛheti śrīma
 (2v/2)dvidyādhipatinā / etac cāgamakāṇḍe nirūpayiṣyāmaḥ / tasmān ni
 (2v/3)khilotkarṣaparāmarśanam api tatra svīkāryam* / yady apy āyātadrḍh{ī}e
 (2v/4)śvaraśaktipātasya svay{ā}am aveyam iyatī paramaśivabhūmir abhyeti
 (2v/5)hṛdayagocaram* / na tv atra svātmīyaḥ puruṣakāraḥ ko pi nirvahati sa
 (2v/6)rvasya tasya māyāmayatvenāndhatamasa??????

- (2v/7)śaṃ svapratidvandvinaṃ praty upāyatānupapatteḥ / tathāpi tad eva tathāvidhaṃ
(2v/8)rūpaṃ prakhyopākhyākrameṇa svāmaparāvabhāsaviśayabhāvajigami
(2v/9)śayā niśśeṣotkarṣaviśeṣābhidhāyijayatyādiśabdānuvedhena parā
(2v/10)????m iti namaskāre jayatyārtha ākṣepyah / jayapadodīraṇe pi
(2v/11)????????ni svātmānam apra?????
(2v/12)????sya param √<??>tmo{no}pakāritvam iti samutkarṣaviśeṣākṣipta eva
(2v/13)namaskāro vaśyam abhyantarīkārya ity anayā yuktyā jayanamaskāraikatara
(2v/14)prakrame 'nyatarasyārthākṣiptatā avaśyam aṅgīkartavyā / vandananamanasmarāṇa
(3r/1)pradhyānaprabhṛtīnām api namaskārajayatyarthamātraparamārthatvād iya
(3r/2)m eva vartanī / ayaṃ punar granthakṛtā tādrkprakrama āśritao yatra dvayam a
(3r/3)p{i}√<īdam> svaśabdaparāmṛṣṭam eva / etac ca padārthavyākhyānāvasare prakāṭibha
(3r/4)viśyati / svaśabdaparāmarśāś ca sarvajanahitatvād yuktivyuktas sa hi
(3r/5)sarvasyaiva jhaṭiti hṛdayaṅgamaḥ / arthākṣiptas tu katicid eva prati
(3r/6)svapratibhoditavāktattvāvamarśāsambhavāt* / [vāktattvāvamarśāśūnyasya]
(3r/7)ca prakāśasyāprakāśakalpatvā{t / e}√<d e>tac cāgre sphuṭibhaviśyati ta
(3r/8)d anenābhiprāyeṇa prasiddhajayanamahprabhṛtiśabdaśatyānāśleṣeṇe
(3r/9)māṃ saraṇim anusarati sma granthakārah / iha yad yat kiñcit sphurati va
(3r/10)????neśvararūpasvātmāpra?????
(3r/11)kāryakāraṇabhāvo pi yathāprakāśaṃ paramārthabhūta eva / prakāśamāna
(3r/12)syānapahnavanīyatvāt* yad āha bhāttadivākaraśrīvatso vivekāñjane /
(3r/13)prakāśāś caīṣa bhāvānām ityādi na śāpoktyā vilīyate ityantam* / tatra
(3r/14)tu kāryakāraṇabhāve kvacit paripūrṇasvātantryalakṣaṇamāh[e]śvāryanāntarī
(3v/1)yakatākroḍīkṛtānantaśakticakracumbitabhāvabhāvitapathāntaravyavadhā
(3v/2)naṃ cakāsti / sa tu māyīyatvena{ā} √<vya>vasthāpayiśyate / jaḍacetanādyavānta
(3v/3)rabhedaśatasambhinnaś cāsau tatkrtaś ca sarvo yaṃ niṣpādyaniṣpādakabhāva
(3v/4)jñāpyajñāpakabhāvāvabhāso lokavyavahārarūpaḥ yatra tu śuddhasvapathātma
(3v/5)kānuttaraśaktiśāli{ī}nirargalasvātmāprakāśa eva māyīyapathāntaravyava
(3v/6)dhānavandhyo nibandhanaṃ tatra tasyaiva bhagavataḥ kāraṇatvam eṣa cānugraha-
lakṣaṇo ntya
(3v/7)h pañcamaḥ pārameśvaraḥ kṛtyaviśeṣaḥ parapuruṣārthaprāpakas tannibandhana
(3v/8)tvāt paramārthamokṣasya anyatratyo hy apavargaḥ kutaścin muktir na sarvata iti
(3v/9)niśśreyasābhā{va}√<sa> iti vakṣyāmaḥ / sa cāyaṃ dvitīyaḥ kāryakāraṇabhāvo lauki
(3v/10)kānvayavyatirekasiddha√<prasiddha>kāryakāraṇabhāvavilakṣaṇatvāt sphuṭena
rūpeṇācetya
(3v/11)mānaḥ [kādācitkavastusadbhā????mānaparamārtho tidur]ghaṭakā
(3v/12)ritvalakṣaṇaiśvāryavijṛmbhābhāvitādbhutabhāvaḥ prathamakoṭisambhāvanā
(3v/13)sūnyaḥ kālikākārasvaparakāśāvaraṇanirākaraṇamanorathāśatadu
(3v/14)śprāpa ityevamprakāra{h ka}thamā dyotakanipātasahitena nirūpitaḥ /
(4r/1)kathāñcid iti / kenacic ca prakāreṇa parameśvarābhinnagurucara

- (4r/2)ṇasamārādhanaena parameśvaraghaṭitenaiva // yathoktaṃ sambandho tīva du
(4r/3)rghaṭa iti / āsādyeti / ā samantāt paripūrṇarūpatayā sā√<da> {dha}
(4r/4)yitvā / svātmopabhogayogyatām nirargalām gamayitvā / iyatā vidita
(4r/5)vedyatvena parārthe śāstrakarāṇe dhikāro darśito nyathā tu pratāratāmā
(4r/6)tram eva syāt / paurvakālyena sāmanantaryam atra viva??????
(4r/7)tv āsādanātāratamyaprāptau māyīyamalakalāsamskāra√<pra>kṣaye katham
(4r/8)paropadeśāś śakyakriyaḥ sambhavanti hi māyāgarbhādhikāriṇo vi
(4r/9)ṣṇuviriñcyādyās taduttīrṇā api mahāmāyādhikṛtās śuddhāśuddhā
(4r/10) [????adīśatanmaheśātmānaḥ]????????
(4r/11)????[yadīyaiśvarya viprūḍbhir īśvarī]????????
(4r/12)śānandasvāntriyaparamārtho maheśvaras tasya dāsyam ity anena tatpratyaabhijñō
(4r/13)papādanasya mahāphalatvam āsūtrayati / dīyate smai svāminā sarvaṃ
(4r/14)yathābhilaṣitam iti dāsas tasya bhāva ity anena parameśvararūpasvā
(4v/1)tantriyapātratoktā / ++++++ janasyeti / yaḥ kaściñ jāya
(4v/2)mānas tasyetyanenādhikāriṇiṣayo nātra kaścin niyama iti darśa
(4v/3)yati yasya yasya hīdaṃ svarūpapathanam tasya tasya mahāphalam* pra
(4v/4)thanasyaiva paramārthaphalatvāt tasya ca pratibandhakasa{ā}mmatair apratiba
(4v/5)ndhanīyatvān na hi prathitam aprathitam iti nyāyād iti / tad uktaṃ nehābhikramanāśo sti
pratyaavāyo na vidyate iti / paramagurupādair a
(4v/6)pi śivadṛṣṭau / ekavāram pramāṇena śāstrād vā guruvākyataḥ jñāte śi
(4v/7)vatve sarvasthe pratipattiyā dṛḍhātmanā / karāṇe√<na> nāsti kṛtyam kvāpi bhāvana
(4v/8)yāpi vā / sakṛj jñāte suvarṇe kiṃ bhāvanākaraṇādīnā / sarvadā piṭṛ
(4v/9)mātrādītulyadārḍhyena satyateti / janasyety anavaratajanmamarāṇapa
(4v/10)ripīḍitasyetyanena kṛpāspadatayopakaraṇīyatvam āha api
(4v/11)śabdāsvātmanas tadabhinnatām āviṣkurvan pūrṇatvena svātmani parārthasa
(4v/12)mpattiyatiriktaprayojanāntarāvakāśam parākaroti / parārtha{m}ś ca prayoja
(4v/13)naṃ bhavaty eva tallakṣaṇayogāt* na tv a√<hya>yam daivaśāpas svārtha eva prayoja
(5r/1)nam* / na parārtha iti tasyāpy atallakṣaṇayogitve saty{e} 'prayojana<tv>āt
(5r/2)sampādyatvenābhisamhitam yan mukhyatayā tata eva kriyāsu prayoja
(5r/3)kaṃ tat prayojanam* / ata eva bhedavāde pīśvarasya sṛṣṭyādikarāṇe
(5r/4)parārtha eva prayojanam iti darśayitum nyāyanirmāṇavedhasā ni
(5r/5)rūpitam / yam artham adhikṛtya √<puruṣaḥ >pravartate tat prayojanam iti iccha
(5r/6)nn iti / icchāviśayīkṛtasya ?????????
(5r/7)ti / icchāśaktiś cottarottaram samucchūnasvabhāvatayā kriyāśaktipa
(5r/8)ryantībhavatīti darśayiṣyāmāḥ upaśabdā samīpārthaḥ / tena jana
(5r/9)sya parameśvaradharmasamīpatākaraṇam atra phalam* tata evāha / sa
(5r/10)masteti / parameśvaratālābhe hi sarvās sampadas t{i}anniṣṣyandamayya
(5r/11)????????????
(5r/12)ramārthasya hi kim anyena <labdhena> / labdhātm{ā} aparamārthasyāpi tadanyan nāsti /

- (5r/13)yad vāñcchanīyam / yad uktaṃ / granthakṛtaiva / bhaktilakṣmīsamṛddhā
(5r/14)nāṃ ki??nyad upayācitam* / enayā vā daridrāṇāṃ kim anyad upayā
(5v/1)citam ity evaṃ ṣaṣṭhīsamāsenā prajojanam uktaṃ* bahuvrīhiṇā tūpā
(5v/2)yas sūcyate / samastasya bhāvābhāvarūpasya bāhyābhyantarasya nīlasukhā
(5v/3)der yā sampat sampattis siddhis tathātvaprakāśas tasyās samyag avāptiḥ
(5v/4)vimarśarūḍhiḥ saiva hetur yasyāṃ tatpratyabhijñāyām / tathā hi sphuṭatarabhā
(5v/5)samānanīlasukhādīpramānveṣaṇadvāreṇaiva pāramārthikapramā
(5v/6)ṭṭlābha ihopadiśyate / yad āhānyatra / idam ity asya vicchinnavima
(5v/7)rśasya kṛtārthatā / yā svasvarūpe viśrānti^<ḥ> vimarśas so ham ity aya
(5v/8)m iti / tathā <???va> prakāśasyātmaviśrāntir ahaṃbhāvo hi kīrtitaḥ / ukta
(5v/9)ca saiva viśrāntis sarvāpekṣānirodhataḥ / svātantryam atha kartṛtvam mukhya
(5v/10)m Īśvaratāpi ceti / iyatā copāye tidurghaṭatvāśāṅkā parākṛtā /
(5v/11)yad ante nirūpayiṣyati / sughaṭa eṣa √<mārgo nava> iti tasya maheśvarasya pra
(5v/12)tyabhijñā / pratīpam ātmābhīmukhyena jñānaṃ prakāśaḥ pratyabhijñā / pratī
(5v/13)pam iti svātmāvabhāso hi nābhūtapūrvō vicchinna prakāśatvāt tasya /
(5v/14)sa tu tacchaktyaiva vicchinna iva vikalpita iva lakṣyate iti va
(6r/1)kṣyate / pratyabhijñā ca bhātabhāsamānarūpānusandhānātmikā / sa e
(6r/2)vāyaṃ caitra iti pratisandhānenābhīmukhībhūte vastuni jñānam* / lo
(6r/3)ke py etat putra evaṃguṇa evaṃrūpaka ityevaṃ vā'ntato pi / sāmānyātma
(6r/4)nā vā jñātasya / punar abhīmukhībhāvāvasare / pratisandhiprāṇita
(6r/5)m eva jñānaṃ pratyabhijñēti vyavahriyate / [nṛpatim pratyabhijñā]pito ya
(6r/6)m ityādau / ihāpi prasiddhapurāṇasiddhāntāgamānumānādivi
(6r/7)ditapūrṇaśaktikasvabhāve Īśvare sati / svātmany abhīmukhībhūte / ta
(6r/8)tpatisandhānena jñānam udeti / nūnaṃ sa eveśvaro ham iti / tām enām u
(6r/9)papādayāmīti / upapattis sambhavaḥ tām sambhavantiṃ tatsamarthā
(6r/10)caraṇena prajojakavyāpāreṇa sampādayāmi / tathā hi / sambhavati
(6r/11)tāvad asāv avicchinna prakāśatvāt* / nirodh{i}akābhimatamāyāśakti
(6r/12)samapasāraṇamātram eva tu tatropapādanam* / pratyabhijñōpapattau
(6r/13)svaparavibhāgābhāve / tadapekṣakam kartra{ā}bhīprāyādy asambhāvyaṃ iti
(6r/14)parasmaipadaprayogaḥ itthaṃ cātra śloke {pra}yojanā / maheśvarasya dāsyam
(6v/1)samastasampallābhahetum kathāṃcid āsādyā / janasyāpi kathāṃci
(6v/2)t tatpratyabhijñām āsādyā prāpāyopakāram samastasampallābhahetubhū
(6v/3)taṃ / maheśvarasya dāsyātmakam icchāṃs tām eva samastasampatsamavā
(6v/4)ptihetukāṃ tatpratyabhijñām upapādayāmi / āsādyety āvṛttiyoja
(6v/5)ne dvau ṇicau / iyati ca vyākhyāne vṛttikṛtā bhāro na kṛtas tātparyavyā
(6v/6)khyānāt* / yad uktaṃ samvṛtasautranirdeśavivṛtimātravyāpārāyā
(6v/7)m iti / ṭīkāreṇāpi vṛttimātram vyākhyātum udyatena ne√<da>ṃ sprṣtam*
(6v/8)asmākam √<tu> sūtravyākhyāna evodyama iti vibhajya vyākhyātam* / evaṃ

- (6v/9)sarvatra / evam anena ślokenābhidheyam prayojanam tatprayojanam <tatprayojana{m}>m adhikā
- (6v/10)rīnirūpaṇam guruparvakramah sambandha iti darśitam* / tathā hi sa
- (6v/11)mastasampallakṣaṇo yo vyākhyāto rthah pūrvam puṇyapāpādaḥ saṃsāramū
- (6v/12)lakāraṇe hetuḥ sa eva pratyabhijñāyate 'nāyeti karaṇavyutpattiyā
- (6v/13)upāya iha lokottaram mārgam prati {nī}∨<nirñī>ta ity atidurghatakāritvam aiśva
- (6v/14)ryam mārgo nava iti śāstrānte nirūpayiṣyamāṇam sūcayatā upāyah pra
- (7r/1)darśito bhidheyatvena / ata eva / tathāhi ity upakramapūrvakam ślo
- (7r/2)kāntaram bhaviṣyati / prayojanam ca / pratyabhijñāpāyājñānam / tasya pra
- (7r/3)yojanam pratyabhijñānam / tasyāpi samastasampallakṣaṇam p∨<a>rasamaiśva
- (7r/4)ryaikarūpapathanam / tataḥ param tu nāsty eva / tasyaiva ∨<sarva>paryanta{pa} ∨<pha>latvād aṃśam
- (7r/5)śikayāpi / yad uktam / mayaiva stote / phalam kriyāṇām atha vā vi
- (7r/6)dhīnām paryantatas tvanmayataiva deva / phalepsavo ye punar atra teṣām /
- (7r/7)mūdhāsthitis syād anavasthayaiveti / etad vakṣyati / tad atra nidadha
- (7r/8)t padam iti pādadvayena / janasyety anenādhikārī darśitaḥ yan ni
- (7r/9)gamayiṣyati / anīsam āviśann iti / kathañcid ity anena guru
- (7r/10)??????? mahāgurubhir ucyate sma śivadr̥ṣṭiś[ā]
- (7r/11)stre iti / evam pratyabhijñātavayasamastavastusaṅgrahēdam vākya
- (7r/12)m uddeśarūpaṇam pratijñāpiṇḍātmakam ca / madhyagranthas tu hetvādini
- (7r/13)rūpaka^<ḥ //> iti prakāṭita iti cāntyaśloko nigamanagrantha ity evam
- (7r/14)pañcāvayavātmaka??????????? naiyāyi
- (7v/1)kakramasyaiva māyāpade pāramārthikatvam iti / granthakārābhiprā
- (7v/2)yaḥ kriyāsambandhasāmānyetyādiṣūddeśeṣu prakāṭibhaviṣyati /
- (7v/3)iti tāvat samastasya granthasya tātparyam* / sujanaś ca laukikeśva
- (7v/4)raparicita īśvaraviṣaye janam anujīviguṇopapannaṇam prakā
- (7v/5)śayati / janaviṣaye cābhigāmikādiguṇagaṇasampannam ī
- (7v/6)śvaram prakāśayati ∨<itī>{i}yān arthas sāmānyena śeṣaśaṣṭhīsamāsenā
- (7v/7)darśitas tasya pratyabhijñeti / etacchlokārthākarmaṇasamaye ca śiṣyā
- (7v/8)ṇām etadarthasaṅkramaṇakrameṇa parameśvaratādātmyam evopajāya
- (7v/9)te / tāvat tathā hi janasyety ākarmaṇād vyaṇam / te jananamaraṇapīḍi
- (7v/10)tā aparyudastavṛttayaś ca / asmākam upakāram ayam icchan katham
- (7v/11)c????????????????????????????????????
- (7v/12)bhijñām upapāday{āmi}∨<ati> / tataś ca tatpratyabhijñām evambhūtām vyaṇam prāptā
- (7v/13)eveti / ittham eva hy adhikārīṇi śāstrārthasya bimbapratibimbava
- (7v/14)t [?]aṅ[?]āntiḥ loḍlīnādīnām viṣaṇ[?]iti prathamapuruṣārtha
- (8r/1)uttamapuruṣārtham paryavasyati / na tu tāṭasthyenādhikāryanadhikā
- (8r/2)riṇoḥ pratipattau viśeṣābhāvaprasaṅgāt ārogyakāmāś śivām se

(8r/3)vantāṃ sev{e}adhvam iti vā vākyārthasya sevāmahe ity evaṃrūpeṇādhikāriṇi
 (8r/4)dvitīyakakṣyāsaṅkrāntau tṛtīyakakṣyāyāṃ eva bhāvikoṭipatitā
 (8r/5)m api puruṣārthasampattim akālakalitasvarūpānupraveśena svā
 (8r/6)tmīkṛtām abhimanyamāne / tata eva vitatavitatasamvits[u]ndarapa
 (8r/7)rāmarse pūrṇatābhīmānapratilambhāt* / anyasya tv aneva[m]rūpatv[e]n[ai]
 (8r/8)vā' { ? } dhikāritā tāsthyaprāṇeti / tad āstām avāntaram etad ati
 (8r/9)gahanam ceti sthitam etat* etena ślokenesvarasāmmukhyam vine
 (8r/10)yānām prayojanādipratipādanaṃ ca kriyate iti /

Th

(1v/1)śrīgurave śivāyom namaḥ // śrīgaṇanāthāya namaḥ // namaḥ sarasvatyai //
 (1v/2)om nirāśamsāt pūrṇād aham iti purā bhāsayati yad dviśākhām āśā
 (1v/3)ste tad anu ca vibhaṅktum nijakalām* / svarūpād unmeṣaprasaraṇanime
 (1v/4)ṣasthitijuṣas tad advaitam vande paramaśivaśaktyātma nikhilam* // //
 (1v/5)śrītraiyambakasadvāṃśamādhyaṃmuktāmāyasthiteḥ // śrīsomānandanāthasya vijñā
 (1v/6)napratibimbakam* // anuttarānanyasākṣipumarthopāyam abhyadhāt* //
 (1v/7)īśvarapratibhijñākhyam yaś śāstram yat sunirmalam* // tatpraśiṣyaḥ karo
 (1v/8)my etām tatsūtravivṛtiṃ laghum* // buddhvābhinavagupto haṃ śrīmallakṣmaṇagu
 (1v/9)ptataḥ // vṛttyā tātparyam tīkayā tadvicāraḥ sūtreṣv eteṣu granthakāreṇa
 (1v/10)drṣtam* tasmāt sūtrārtham sūkṣmabuddhīn pratītham samyag vyākhyāsyē pratyabhijñā
 (1v/11)viviktyai // // sarvatrālpamatau yad vā kutrāpi sumahādhiyi //
 (1v/12)na vānyatrāpi tu svātmāny eṣā syād upakāriṇī // granthakāro 'paro
 (1v/13)kṣātmadrṣṭaśaktikām parameśvaratanmayatām paratra saṃcikramayīṣus svatādā
 (1v/14)tmyasamarpaṇapūrvakam* / aviḥnena tatsampattim manyamānaḥ / parameśvarotka
 (1v/15)rṣaprahvatāparāmarśaśeṣatayā parameśvaratādātmyayogyatāpādanabuddhyā
 (1v/16)prayojanam āsūtrayati // // kathaṃcid āsādyā maheśvarasya dāsyam
 (1v/17)janasyāpy upakāram icchan* // samastasampatsamavāptihetum tatpratyabhi
 (1v/18)jñām upapādayāmi // iha maheśvaram prati yeyam kāyavānmanasām tadeka
 (1v/19)viṣayatāniyojanākṣaṇā prahvatā sā namaskārasyārthaḥ // sā ca ta
 (1v/20)thā kartum ucitā prāmāṇikasya bhavati // yadi sarvato namaskaraṇī
 (1v/21)yasyotkarṣam paśyet anyathā yuktim aparāmrṣato paramārtharūpe pi namaskārodyata
 (1v/22)sya sāṃsārikapaśujanamādhyaṃpātītvam eva / yathoktam* // na vidanti param de
 (1v/23)vaṃ vidyārāgeṇa rañjitā iti / tāvati hi māyīyāsuddhavidyārāgaka
 (1v/24)lāsañcāryamāṇasya paśutvam evetarāpekṣayā tu katipayādhvottīrṇatayā
 (2r/1)samutkarṣo pi syāt* / yad ukatam* // kasya nāma karaṇair akrtrimaiḥ paśyata
 (2r/2)stava vibhūtim akṣatām* // vibhramād avarato pi jāyate tvam vyudasya varada
 (2r/3)stutisprhā // iti śrīmadvidyādhīpatinā // etac cāgamakāṇḍe nirū
 (2r/4)payiṣyāmaḥ // tasmān nikhilotkarṣaparāmarśanam api tatra svīkāryam /
 (2r/5)yady apy āyātadrḍheśvaraśaktipātasya svayam eveyam iyatī parama
 (2r/6)śivabhūmir abhyeti hṛdayagocaram* // na tv atra svātmīyaḥ puruṣakā

- (2r/7)raḥ ko pi nirvahati / sarvasya tasya māmāmayatvenāndhatamasaprakhyā
(2r/8)syāmāyīyaṃ śuddhaprakāśaṃ svapratidvandvinaṃ praty upāyatānupapatte
(2r/9)s tathāpi tad eva tathāvidhaṃ rūpaṃ prakhyopākhyākrameṇa svātmaparāvabhā
(2r/10)saviṣayabhāvajigamiṣayā niḥśeṣotkarṣaviṣeṣābhidhāyi
(2r/10)jayatyādisabdānuvedhena parāmarśanīyam iti / namaskāre jayatyārtha
(2r/11)ākṣepyaḥ // jayapadodīraṇe pi tādrśisamutkarṣātīśāyi
(2r/12)ni svātmānam aprahvīkurvāṇasya taṭasthasya param anātmopakāritva
(2r/13)m iti samutkarṣaviṣeṣākṣipta eva namaskāre vaśyam abhyantarīkā
(2r/14)rya ity anayā yuktyā jayanamaskāraikataraprakrame nyatarasyārthākṣipta
(2r/15)tāvaśyam aṅgīkartavyā / vandananaṃmaṇasmarāṇapradhyānaprabhṛtīnām a
(2r/16)pi namaskārajayatyārthamātraparamārthatvād iyam eva vartanī / ayam
(2r/17)punar granthakṛtā tādrkprakrama āśrito yatra dvayam apīdam svaśabdaparāmṛ
(2r/18)ṣṭam eva / etac ca padārthavyākhyānāvasara eva prakatībhaviṣyati /
(2r/19)svaśabdaparāmarśaś ca sarvajanaḥhitatvād yuktīyuktaḥ / sa hi sarvasyaiva
(2r/20)jhaṭīti hṛdayaṅgamaḥ // arthākṣiptas tu katicid eva prati sva
(2r/21)pratibodhitavā[??????marśāsambha]vāt vāktattvāvamarśāsūnyasya ca
(2r/22)prakāśasyāprakāśa[k?l??????] sphuṭībhaviṣyati // ta
(2v/1)d anenābhiprāyeṇa prasiddhajayanamaḥprabhṛtīśabdaśatyānāśleṣeṇmām sa
(2v/2)raṇim anusmarati sma granthakāraḥ / iha yad yat kiñcana sphurati tat tad va
(2v/3)kṣyamāṇeśvararūpaprathāmātram* / tatra tv upāyopeyabhāvaprabhṛtiḥ kā
(2v/4)ryakāraṇabhāvo pi yathāprakāśaṃ paramārthabhūta eva prakāśamā
(2v/5)nasyānapahnavanīyatvād yathāha bhāttadivākaravatso vivekāñjane //
(2v/6)prakāśaś caiṣa bhāvānām ityādi na śāpoktyā vilīyata ityantam*
(2v/7)tatra tu kāryakāraṇabhāve kvacit paripūrṇasvātantryalakṣaṇamāhe
(2v/8)śvāryanāntarīyakatā abhinatā / tasyāṃ madhye kṛtānantaśakticakraṃ /
(2v/9)kroḍīkṛtānantaśakticakracumbitabhāvabhāvitapraṭhāntaravyavadhānaṃ ca
(2v/10)kāsti / sa tu māmīyatvenāvasthāpayiṣyate / jaḍacetanādyavāntara
(2v/11)bhedaśatasambhinnaś cāsau / tatkrtaś ca sarvoyaṃ niṣpādyaniṣpādakabhā
(2v/12)vajñāpyajñāpakabhāvāvabhāso lokavyavahārarūpaḥ // yatra tu śuddhasva
(2v/13)prathātmakānuttaraśaktīśālinirgalasvātmaprakāśa eva
(2v/14)māmīyapraṭhāntaravyavadhānavandhyo nibandhanam / tatra tasyaiva bhagavataḥ
(2v/15)kāraṇatvam* / eṣa cānugrahalakṣaṇo ntyaḥ pañcamaḥ pārameśvaraḥ
(2v/16)krtyaviṣeṣaḥ parapuruṣārthaprāpakāḥ / tannibandhanatvāt paramārthamo
(2v/17)kṣasya / anyatratyo hy apavargaḥ kutaścin muktir na sarvata iti niśśreya
(2v/18)sābhāsa iti vakṣyāmaḥ // sa cāyaṃ dvitīyaḥ kāryakāraṇabhā
(2v/19)vo laukikānvayavyatirekasiddhaḥ // prasiddhakāryakāraṇabhāva
(2v/20)vilakṣaṇatvāt sphuṭena rūpeṇāsaṃcetyamānaḥ kādācitkavastusadbhā
(2v/21)vāvabhāsonnīyamānaparamārtho tidurghatakarīvalakṣaṇaiśvārya
(2v/22)vijṛmbhābhāvitādbhūtabhāvaḥ / prathamakoṭīsambhāvanāśūnyaḥ

- (2v/23)kālikākārasva {pra} prakāśāvaraṇanirākaraṇamanorathasātaduṣprā
 (3r/1)pa ityevamprakāradharmodyotakanipātasahitena nirūpitaḥ / ka
 (3r/2)thaṃcid iti kenacic ca prakāreṇa parameśvarābhinnagurucaraṇasamā
 (3r/3)rādhanena parameśvaraghaṭitenaiva / yathoktam / sambandho tīva durghaṭa iti /
 (3r/4)āsādyeti / ā samantāt paripūrṇarūpatayā sādaitvā
 (3r/5)svātmopabhogyayogyatām nirargalām gamayitvā / iyatā viditavedya
 (3r/6)tvena paramārthe śāstrakarāṇe dhikāro darśito nyathā tu pratāratā
 (3r/7)mātram eva syāt / paurvakālena sāmanantaryam atra vivakṣitam* /
 (3r/8)anyathā tv āsādanatāratamyaprāptau māyīyamalakalāsamskāra
 (3r/9)prakṣaye katham paropadeśaḥ śakyakriyaḥ // sambhavanti hi māyāga
 (3r/10)rbhādhikāriṇo viṣṇuviriñcādyās taduttīrṇā api mahāmā
 (3r/11)yādhikṛtāḥ śuddhāśuddhā mantratadīśatanmaheśātmānaḥ / śuddhā
 (3r/12)api / śrīmadśāśivaprabhṛtayaḥ / te tu yadīyaiśvavyavipruḍbhi
 (3r/13)r īśvarībhūtās sa bhagavān anavacchinnaprakāśānandasvātantryaparamā
 (3r/14)rtho maheśvaras tasya dāsyam ity anena tatpratyabhijñōpapādanasya mahā
 (3r/15)phalatvam āsūtrayati / diyate smai svāminā sarvaṃ yathābhilaṣita
 (3r/16)m iti dāsas tasya bhāva ity anena parameśvararūpasvātantryapātratoktā /
 (3r/17)janasyeti yaḥ kaścit jāyamānas tasyety anenādhikāriṇiṣayo
 (3r/18)nātra kaścīn niyama iti darśayati // yasya yasya hīdaṃ svarūpapathanam
 (3r/19)tasya tasya mahāphalam* / prathanasyaiva paramārthaphalatvāt tasya ca
 (3r/20)pratibandhakasammatair apratibandhanīyatvāt* // na hi prathitam aprathi
 (3r/21)tam iti nyāyāt* tad uktaṃ // nehātikramanāśo sti pratyavāyo
 (3r/22)na vidyate // svalpam apy asya dharmasya trāyate mahato bhayāt* // iti /
 (3r/23) paramagurupādair api śivadrṣṭau // ekavāram pramāṇena śāstrā
 (3r/24)d vā guruvākyaṭaḥ // jñāte śivatve sarvasthe pratipattiyā dṛḍhātmanā //
 (3v/1)karaṇena nāsti kṛtyam kvāpi bhāvanayāpi vā / sakṛj jñāte suvarṇe kiṃ bhā
 (3v/2)vanākaraṇādīnā // sarvadā piṭmātrādityadārḍhyena satyateti //
 (3v/3)janasyety anavaratajananamaraṇaparipīḍitasyety anena kṛpāspadata
 (3v/4)yopakaraṇīyatvam āha // apīśabdaḥ svātmanas tadabhinnatām āviṣku
 (3v/5)rvan pūrṇatvena svātmani parārthasampatyatiriktaprayojanāntarāvakā
 (3v/6)śam parākaroti // parārthāś ca prayojanam bhavaty eva tallakṣaṇayogāt
 (3v/7)na hy ayaṃ daivaśāpaḥ svārtha eva prayojanam na parārtha iti / tasyāpy atallakṣa
 (3v/8)ṇayogitve saty aprayojanatvāt* / sampādyatvenābhisamhitam yat mukhyatayā
 (3v/9)tata eva kriyāsu prayojakam tat prayojanam* ata eva bhedavāde
 (3v/10)pi īśvarasya sṛṣṭyādikaraṇe parārtha eva prayojanam* iti tad
 (3v/11)darśayituṃ nyāyanirmāṇavedhasā nirūpitam / yam artham adhikṛtya pravarta
 (3v/12)te tat prayojanam iti / icchann iti icchāviṣayīkṛtasya phalasya
 (3v/13)pravṛttau hetutvam śatrā darśayati // icchāśaktiś cottarottaram ucchūna
 (3v/14)svabhāvatayā kriyāśaktiparyantībhavati iti darśayīṣyāmaḥ //

- (3v/15)upaśabdaḥ samīpārthas tena janasya parameśvaradharmasamīpatākara
(3v/16)ṇam atra phalam* // tata evāha samasteti / parameśvaratā
(3v/17)lābhe hi sarvās sampadas tanniḥṣyandamayyas saṃpannā eva ro
(3v/18)haṇalābhe ratnasampada iva / pramuṣitasvātmaparamārthasya hi
(3v/19)kim anyena labdhatatparamārthasyāpi tadanyan nāsti yad vāñcchanīyam* /
(3v/20)yad uktam* // granthakṛtaiva // bhaktilakṣmīsamṛddhānām kim anya
(3v/21)d upayācitam* // enayā vā daridrāṇām kim anyad upayā
(3v/22)citam* // ity evaṃ ṣaṣṭhīsamāsenā prayojanam uktam bahuvrīhi
(3v/23)ṇā tv upāyas sūcyate // samastasya bhāvābhāvarūpasya bāhyābhyantara
(3v/24)sya nīlasukhāder yā sampat saṃpattis siddhis tathātvaprakāśaḥ
(4r/1)āsyās samya avāptir vimarśarūḍhis sā eva hetur yasyām tatpratyabhijñā
(4r/2)yām tathā hi sphuṭatarabhāsamānanīlasukhādipramānveṣaṇadvā
(4r/3)reṇaiva / pāramārthikapramāṭṛlābha ihopadiśyate / yad āha anyatra
(4r/4)idam ity asya vicchinnavimarśasya kṛtārthatā yā svasvarūpe viśrānti
(4r/5)r vimarśaḥ so ham ity ayam iti tathā / prakāśasyātmaviśrāntir ahambhā
(4r/6)vo hi kīrtitaḥ // uktā ca saiva viśrāntiḥ sarvāpekṣānirodhataḥ //
(4r/7)svātantryam atha kartṛtvaṃ mukhyam īśvaratāpi ceti / iyatā copāye
(4r/8)tidurghaṭatvāśāṅkā parākṛtā // yad ante nirūpayiṣyati /sughaṭa
(4r/9)eṣa mārgo nava iti / tasya maheśvarasya pratyabhijñā pratīpam ātmā
(4r/10)bhimukhyena jñānam prakāśaḥ pratyabhijñā / pratīpam iti svātmāvabhāso
(4r/11)hi nābhūtapūrvo vicchinnavat tasya sa tu tacchaktyaiva vicchinna iva
(4r/12)vikalpita iva lakṣyate iti lakṣyate / pratyabhijñā ca bhātabhāsamā
(4r/13)narūpānusandhānātmikā sa evāyaṃ caitra iti pratisandhānenābhi
(4r/14)mukhībhūte vastuni jñānam / loke pi etat putra evaṃguṇarūpaka itye
(4r/15)vaṃ vā antato pi sāmānyātmanā vā jñātasya punar abhimukhībhā
(4r/16)vāvasare pratisandhiprāṇitam eva jñānam pratyabhijñeti vyavahriyate //
(4r/17)nrpatim prati pratyabhijñāteyam ityādau / ihāpi prasiddhapurāṇa
(4r/18)siddhāntāgamānumānādividitapūrṇaśaktikasvabhāva īśvare
(4r/19)sati svātmany abhimukhībhūte tatpratisandhānena jñānam udeti nūnam sa
(4r/20)e īśvaro ham iti / tām enām upapādayāmīti / upapattis sambhavaḥ
(4r/21)tām sambhavantīm tatsamarthācaraṇena prayojakavyāpāreṇa saṃpā
(4r/22)dayāmi / tathā hi sambhavati tāvad asāv avicchinnaprakāśatvāt*
(4r/23)nirodhikāvimatamāyāśaktisamapasāraṇamātram eva tu tatropapādanam* //
(4v/1)pratyabhijñopapattau svaparavibhāgābhāve tadapekṣam kartrabhiprāyādi
(4v/2)asambhāvyaṃ iti parasmaipadaprayogaḥ // itthaṃ cātra śloke yoja
(4v/3)nā maheśvarasya dāsyam samastasampallābhahetuṃ kathaṃcit āsādyā
(4v/4)janasyāpi kathaṃcit tatpratyabhijñām āsādyā prāpayyopakāram
(4v/5)samastasampallābhahetubhūtam maheśvaradāsyātmakam icchams tā
(4v/6)m eva samastasampatsamavāptihetukam tatpratyabhijñām upapāda

- (4v/7)yāmi / āsādyetyādi vṛttiyojane dvau ṇicau iyati ca vyā
(4v/8)khyāne vṛttikṛtā bharo na kṛtas tātparityavyākhyānāt* / yad uktam* /
(4v/9)saṃvṛtasautranirdeśavivṛtimātram vyāpārayāmīti ṭikākā
(4v/10)renāpi vṛttimātram vyākhyātum udyatena nedam sprṣtam* asmākam
(4v/11)tu sūtravyākhyāna evodyama iti vibhajya vyākhyātam* / evaṃ sarva
(4v/12)tra / evam anena ślokenābhidheyam prayojanam tatprayojanam tatprayo
(4v/13)janam adhikārinirūpaṇam guruparvakramaḥ sambandha iti darśita
(4v/14)m* // tathā hi samastasampallakṣaṇo yo vyākhyāto rthaḥ pūrvaṃ pu
(4v/15)ṇyapāpādaḥ saṃsāramūlakāraṇe hetus sa eva pratyabhijñāyate
(4v/16)nayeti kāraṇavyutpattyā upāya iha lokottaram mārgam prati nirṇī
(4v/17)ta ity atidurghaṭakāritvam aiśvaryam mārgo nava iti śāstrānte ni
(4v/18)rūpayiṣyamāṇam sūcayatā upāyaḥ pradarśito bhidheyatvena //
(4v/19)ata eva tathā hīty upakramapūrvakam ślokāntaram bhaviṣyati / prayo
(4v/20)janam ca pratyabhijñopāyajñānam tasya prayojanam pratyabhijñānam //
(4v/21)tasyāpi samastasampallakṣaṇapāramaiśvaryaikarūpapathanam* //
(5r/1)tataḥ param tu nāsty eva tasyaiva sarvaparyantaphalatvād aṃśāṃśikayāpi / yad u
(5r/2)ktam* / mayaiva stotre // phalam kriyāṇām atha vā vidhīnām paryanta
(5r/3)tas tvanmayataiva deva / phalepsavo ye punar atra teṣāṃ mūdhāsthitiḥ syā
(5r/4)d anavasthayaiveti / etad vakṣyati / tad atra nidadhat padam iti pādadvaye
(5r/5)na / janasyety anenādhikārī darśito yan nigamayīṣyati / aniśa
(5r/6)m āviśann iti / kathamcid ity anena guruparvakramo vakṣyati / mahā
(5r/7)gurubhir ucyate sma śivadrṣṭiśāstre iti evaṃ pratyabhijñāvyam*
(5r/8)samastavastusaṅgrahenedam vākyam uddeśarūpaṃ pratijñāpiṇḍātmakam ca
(5r/9)madhyagranthas tu hetvādinirūpaka iti prakāṭita iti cāntyaḥ ślo
(5r/10)ko nigamanagrantha ity evaṃ paṃcāvayavātmakam idam sarvaśāstram paravyu
(5r/11)tpattiphalam / naiyāyikakramasyaiva māyāpade pāramārthikatvam i
(5r/12)ti granthakārābhiprāyaḥ / kriyāsambandhasāmānyetyādiśūdde
(5r/13)śeṣu prakāṭibhaviṣyati iti tāvat samastasya granthasya tātparityam* //
(5r/14)sujanaś ca laukikeśvaraparicita īśvaraviṣaye janam anujīvi
(5r/15)guṇopapannaṃ prakāśayati janaviṣaye cābhigāmikādigu
(5r/16)ṇagaṇasampannam īśvaram prakāśayati itīyān arthas sāmānye
(5r/17)na śeṣaśaṣṭhīsamāseṇa darśitas tasya pratyabhijñeti / etacchlokārthā
(5r/18)karṇanasamaye ca śiṣyāṇām etadarthāsaṅkramaṇe parameśvaratā
(5r/19)dātmyam evopajāyate / tāvat / tathā hi janasyety ākarṇanād vyaṃ te ja
(5r/20)nanamaraṇapīḍitā aparyudastavṛttayaś cāsmākam upakāra
(5r/21)m ayam icchan kathamcit maheśvarasya dāsyam āsādyā samastasampatsa
(5v/1)mavāptihetuṃ tatpratyabhijñāṃ upapādayati tataś ca tatpratyabhijñāṃ evaṃbhū
(5v/2)tāṃ vyaṃ prāptā eveti ittham eva hy adhikāriṇi śāstrārthasya bimba
(5v/3)pratibimbavat saṅkrāntir loḍhīnādīnām viṣaye bhavatīti prathamapurūṣā

- (5v/4)rthaḥ // uttamapuruṣārthe paryavasyati / na tu tāṭasthyenādhikāryanadhi
(5v/5)kāriṇoḥ pratipattau viśeṣābhāvaprasaṃgāt* // ārogyakāmāḥ
(5v/6)śivāṃ sevantāṃ sevadhvam iti vā vākyārthasya sevāmahe ity evaṃrūpe
(5v/7)ñādhikāriṇi dvitīyakakṣyāsaṅkrāntau tṛtīyakakṣyāyām eva
(5v/8) bhāvikoṭipatitām api puruṣārthasampattim akālakalitasvarū
(5v/9)pānupraveśena svātmīkṛtām abhimanyamāne tata eva vitatasamvi
(5v/10)tsundaraparāmarśe pūrṇatābhimānapratilambhād anyasya tv anevaṃrūpatve
(5v/11)naivānādhikāritā tāṭasthyaprāṇā iti / tad āstām avāntaram e
(5v/12)tad atigahanam ceti sthitam etena ślokeneśvarasāmmukhyaṃ vineyānām
(5v/13)prayojanādipratipādanaṃ ca kriyata iti // //

0 ĪPK 帰敬偈の導入

著者〔ウトパラデーヴァ先生〕は、〔自らの著作が、「私はそれに他ならない」という〕最高主宰神との同一性〔の認識〕に対する能力を〔人々に〕もたらす手段であることを理解して、〔第三七番目の原理である〕最高主宰神が〔すべての原理から〕卓越していることに対する拝礼 (prahvatā) を反省的に意識することの従属要素 (śeṣa) として、〔論書制作の〕目的を書く。〔著者ウトパラデーヴァ先生は、〕自己において〔あらゆる至福の獲得に対する〕能力が直接的に経験される所の最高主宰神との同一性 (tanmayatā) を¹他の人々に対して伝達しようと欲し、自らの〔最高主宰神との〕同一性を〔自らに〕まず授けて、〔人々に〕障害のないその〔同一性の〕成就があるようにと望んでいる。

ĪPK 帰敬偈

「あらゆる至福の獲得の根拠である大主宰神への隷属を何らかの方法〔すなわち恩寵、あるいは師への帰依〕で、完全に獲得した直後に、〔自身だけでなく〕人々にも何らかの方法〔すなわち恩寵、あるいは師への帰依〕で、その〔あらゆるものの実現〕の再認識を完全に獲得せしめて、あらゆる至福の獲得の根拠である〔最高主宰神の属性への〕近接をもたらすこと (upakāra) を望むから、あらゆる〔青や楽等〕の実現の獲得を根拠とするその〔大主宰神の〕再認識を私は可能にする」

1 ĪPK1.1.0 が敬礼 (namaskāra) であることの確立

1.1 敬礼と卓越の反省

この〔体系〕において、最高主宰神に対する身体、言葉、そして心のこの拝礼 (prahvatā) とは、かの

¹aparokṣātmani dṛṣṭaśaktikām という読みに従えば、「直接的に経験される自己において、能力が経験される所の〔最高主宰神との同一性〕」という意味になる。一方、パースカラの解釈によれば、aparokṣa は副詞として解釈され「自己において能力が直接的に経験される所の〔最高主宰神との同一性〕」という意味になる。Bh I p. 18: aparokṣam svasaṃvedanasiddham yathā bhavati tathā, ātmani dṛṣṭā śaktiḥ samastasampatsamavāptim prati sāmārthyam yasyāḥ / (‘aparokṣam’ 「直接的に」すなわち自明であるように。自己において ‘śakti’ 「能力」すなわちあらゆる至福の獲得に対する能力が経験される〔最高主宰神との同一性〕)

〔最高主宰神〕だけを対象とすることを促すことを特徴としている。その〔拝礼〕が敬礼 (namaskāra) の〔直接的な〕意味である。そして、それ〔拝礼〕は権威あるもの (prāmānika) ²にとっては以下の時になすことが相応しい。もしあらゆる〔精神的非精神的な〕ものよりも敬礼対象が卓越していることを経験しうるならば。もしそう〔敬礼対象の卓越を経験〕しないなら、〔敬礼をなすという形の〕実践 (yukti) を反省的に意識せずに、究極的真理を本質としないものであるにもかかわらず³、敬礼しようとしているものは、まさに輪廻している家畜 (paśu) の様な人々の間に落ちるものに他ならない⁴。例えば、次のように述べられている。

「〔しかしヴィシュヌ教のものなどは誰であっても、〕<限定された知> (vidyā) や<執着> (rāga) ⁵によって染められているから、〔一切知者であり知を具えた〕最高の神を獲得しない」⁶

なぜなら、その限りの段階において⁷、マーヤーの産物である<不浄なる知> (aśuddhavidyā) を原

²prāṇāmikasya を採用すれば、「敬礼するものにとって」となる。

³パースカラカクンタによれば、「究極的真理ではないにもかかわらず」という意味である。Bh I p.19: aparamārthe parameśvaravyatirikte jalabudbudaprāye devatāviśeṣe (‘aparamārthe’ 「究極的真理ではないもの」すなわち最高主宰神とは別のほとんど水泡に等しい特定の神格)

⁴sāmsārikajanamadyapātītvam という読みを採用すれば、「輪廻している人々の間に落ちるもの」という意味である。Bh I p.19: sāmsāriko yo janaḥ dhanādīlobhena rājātau namaskārodyataḥ, tanmadhyapātītvam tanmadhyagatītvam, tatsamānāyogakṣematvam, tatsadrśatvam iti yāvat / (‘sāmsārikajana’ 「輪廻している人々」すなわち富などをむさぼることによって王などに対して敬礼しようとするもの。‘tanmadhyapātītvam’ 「その間に落ちること」すなわちその〔輪廻している人々の〕間に属すること。彼らと特質を同じくすること、要するに、彼らに似ていること)

⁵<限定された知> (vidyā) と<執着> (rāga) は、三六原理のうち、第八番目と第九番目の原理である。これらは、限定されていないものに制限を与えるものであり、他に第七番目の<限定された能力> (kalā)、第十番目の<被限定性> (niyati)、第十一番目の<時間> (kāla) がある。これら五つの原理に、その原因である第六番目の<マーヤー> (māyā) を加えて、六重の覆い (kañcuka) と呼ばれる。シヴァ教とヴィシュヌ教の伝統における覆い (kañcuka) については Torella[1998] を参照せよ。

⁶この韻文は、典拠不明であるが、クシェーमारージャの『プラティアビジュニャーフリダヤ』(Pratyabhijñāhṛdaya) にも引用されている。PHṛ p.19: yathoktam ‘vaiṣṇavādyās tu ye kecid vidyārāgeṇa rañjitāḥ / na vidanti paraṃ devaṃ sarvajñam jñānaśālinam //’ iti /

⁷Bh I p.20: tadāśritam padam tāvat / (‘tāvat’ すなわちその〔マーヤー〕に依拠する段階)

因として＜執着＞（rāga）という部分を根拠として彷徨っているの、まさに＜家畜＞に他ならないからである⁸。しかし、他のもの〔仏教徒などや世間の人々〕を考慮すれば、いくつかの〔原理の段階という〕＜道＞（adhvan）を越えている点では卓越もあるだろう。そのことは、聖ヴィドゥヤーディパティ（Vidyāhipati）⁹によって〔次のように〕述べられた。

「もし彼が生来の内的外的器官を通じてあなたの遍満する＜力＞を見ているとするならば、一体誰に、あなたを捨てて恩恵を与える〔自身が望む特定の神格〕に対して称賛を期待することが、たとえ低次〔の段階〕に起こる混乱に基づいてさえも¹⁰、生じえようか」

そして、この〔最高原理の超越性〕¹¹を、アーガマカンドラで私たちは検討するでしょう¹²。それゆえ、一切からの卓越に対する反省的意識も¹³、その〔敬礼〕において承認されるべきである。

⁸paśutvam evāsmadapekṣayā itarāpekṣayā tu という読みを採用すれば、「我々を考慮すれば〔まさに＜家畜＞に他ならない〕」となり、再認識派とそれ以外のものの違いが強調される。

⁹ヴィドゥヤーディパティはシヴァ教の学匠である。彼の著作についてはよく知られていないが、彼の著作の一部は、アビナヴァグプタの『タントラローカ』（Tantrāloka）、さらにそれに対するジャヤラタの注釈、そしてサドゥヨージュヨーティ（Sadyojyoti）の『モクシャカーリカー』（Mokṣakārikā）に対するラーマカントラの注釈において言及されている。See TĀ8.439: laghunidhipatividyāhipaśambhūrdhvāntaṃ savirabhadrapati / ekādaśabhirbāhye brahmāṇḍaṃ pañcabhis tathāntarikaiḥ //, TĀ14.9cd: śrīvidyāhipatiś cāha mānastotre tad īdṛśam //, TĀV on TĀ1.201: śrīvidyāhipatir ādarāt /, TĀV on TĀ9.173: guruḥ śrīvidyāhipatiḥ mānastutau pramāṇastotre //, commentary on MK67, 68: yad āha vidyāhipatiḥ 'svatantraḥ śaktipāto 'sau śaiṣaḥ paśuvimokṣakṛt / sāpekṣatve hi tasya syād aśaktaḥ parameśvaraḥ // iti /

¹⁰Bh I p.21: apy avarataḥ bhedapadaśthatvenādhara-darśanaśthāt (「avarataḥ」『低次の〔混乱〕』に基づいてさえも、すなわち差異の段階にあるものとしてより劣る見解に位置する〔混乱〕に基づいてさえも)

¹¹Bh I p.21: etat tattvabhūmikānurodhena sthitam uttīrāvādi / (「etat」『これ』すなわち原理の段階に従って確立される超越性など)

¹²アーガマ章では、第一日課において認識対象の段階として三六原理が語られ、第二日課において認識主体の段階が論じられる。

¹³敬礼には、最高原理に対する拝礼だけでなく、最高原理の卓越性に対する反省的意識も含意されている。

1.2 敬礼と卓越の反省の相互含意

確かに、強力な主宰神の＜能力の降下＞を得たものにとっては、今問題になっているこのかぎりの〔あらゆる原理が自己に内在している〕＜最高シヴァ＞の段階が心の対象に到達するが¹⁴、この〔最高主宰神の卓越の現出〕に対するどんな自己自身の人的努力（puruṣakāra）も決して実を結ばない。なぜならあらゆるその〔人的努力〕は、マーヤーに他ならないがゆえにすべて闇に他ならない知をもたらすものであるから、マーヤーから生じたものではなく〔人的努力〕自身の敵である清浄な光照に対して〔知らしめる〕手段にはならないからである。しかしながら、そのような〔卓越という美質を持つ〕他ならぬ〔すでに述べた〕その〔最高主宰神の〕本質が、あらゆるものからの卓越の特性を表示する‘jayati’『勝利あれ』などの言葉の浸透を通じて¹⁵、知（prakhyā）と言葉（upākhyā）という仕方では反省的に意識されるべきである。〔知と言葉という仕方とは、知によっては〕自己自身において顕現を対象としようと欲し、〔＜言葉＞によっては〕他者において顕現を対象としようと欲する仕方である。したがって、敬礼において‘jayati’の意味が含意されるべきである。

いくら‘jaya’『勝利』という語を発しても、そのようなはかな卓越に満ちているものに対して、自分を拝礼させようとしないう〔敬礼に対して〕無関心なものは、この上なく自らに利益を与えない。したがって、まさに卓越の特性によって含意される敬礼が、必然的に補足されるべきである。したがって、以上の道理を通じて、‘jaya’『勝利』と‘namaskāra’『敬礼』のいずれか一方が導入されたときには、他方が意味的に含意されるということが必然的に認められるべきである。

¹⁴パースカラカントラによれば、心の対象とは、自己認識によって認識されるべきものという状態を指す。Bh I p.21: hrdayagocaram svasamvedanavedyatām (「hrdayagocara」『心の対象』すなわち自己認識によって認識されるべきものという状態)

¹⁵要するに、言葉が心にまで浸透し、心の中で発話するという形で反省的に意識することである。Bh I p.22: tasya yo 'nuvedhaḥ vyāptiḥ tena, mānasikataduccāraparāmarśadvāreṇeti yāvat / (「要するに、その〔‘jayati’などの語の〕浸透、その〔浸透〕を通じて心の中のその〔‘jayati’などの語の〕発声による反省的意識を通じて」)

1.3 ĪPK1.1.0における敬礼の二要素を示す二つの語の使用

「称賛」(vandana)、「敬礼」(namana)、「念想」(smaraṇa)、「熟慮」(pradhyāna)なども、「敬礼」(namaskāra)と「勝利あれ」(jayati)という[二つの]意味のみを究極の意味とするから、まさにこの[道理]がある。しかし、ここでは著者[ウトパラデーヴァ]はここに見られる(ayam)ような方法に依拠している。[その方法とは]今問題になっている二つともがそれ自身を表示する語によってまさに反省的に意識されるような方法である。そして、このことをまさに語の意味の説明の時に[著者は]明らかにするであろう¹⁶。

そして、自らを表示する語(svaśabda)による[‘jaya’と‘namaskāra’の意味の]反省的意識は、どんな人にとっても有益であることから、道理にかなっている。実にその[自らを表示する語による‘jaya’と‘namaskāra’の意味の反省的意識]はたどころに(jhaṭiti)、まさにどんな人にも理解される(hṛdayaṅgama)。しかし、意味的に含意された[‘jaya’と‘namaskāra’の意味の反省的意識]は、特定の人にとってのみ[理解される]。なぜなら、自らのひらめき(pratibhā)から生じる<言葉>という原理を対象とする反省的意識が[どんな人にとっても]ありえるとは限らないから。そして、<言葉>という原理を対象とする<反省的意識>を欠く<光照>は非光照にも等しいからである。そして、このことを[著者ウトパラデーヴァ先生は]後に明らかにするでしょう¹⁷。したがって、この[どんな人にも理

¹⁶卓越性については、‘maheśvara’「大主宰神」という語の説明のときに明らかにされ、敬礼については、‘dāśya’「隷属」という語の説明の時に明らかにされる。Bh I p.23: tatra hi maheśvarapadavyākhyayā sarotkr̥ṣṭatvaṃ prakāṭibhaviṣyati / sarvotkr̥ṣṭāyā abhāve hi īśvaratvam api vaktum ayogyam eva, kā kathā maheśvaratvasya / dāśapadavyākhyayā tu prahvatā / na hi svātmānam aprahvīkurvāṇāya varāṭikāmam api ko ‘pi dadāti / kā kathā sarvadānasya / (「実に、そのうち、‘maheśvara’という語の説明によって、一切に卓越することを明らかにするであろう。なぜなら、一切に卓越することがなければ、主宰神性も語ることはまったくできない。大主宰神性についてはいうまでもない。一方、‘dāśa’という語の説明によって、拝礼[が明らかにされるであろう]。なぜなら、自分自身を拝礼させないものに、誰も些細なものすら与えない。一切を与えることについてはいうまでもない))

¹⁷ĪPK1.5.11において述べられている。ĪPK1.5.11: svabhāvam avabhāsasya vimarśaṃ vidur anyathā / prakāśo ‘rthoparakto ‘pi sphaṭikādijadopamaḥ // (「現出の本質を反省的意識と人々と呼ぶ。その[反省的意識]がなければ、光照は対象によって染められたとしても、水晶などの非精神的なものと同様になってしまう))

解されること]を意図して、よく知られた‘jaya’や‘namas’などの語の<掛けことば>(śayyānāśleṣa)によって著者[ウトパラデーヴァ先生]はこの[自らを表示する語による‘jaya’と‘namaskāra’の意味の反省的意識という]方法にしたがった。

2 帰敬偈に使用されている語の解明

2.1 kathaṃcit

この[世界]に現出しているどのようなものも、これから述べられる主宰神を本質とする自己のアートマンという光照(prathā)に他ならない。一方、その[ような現出する性向をもつもの]うち、手段目的関係をはじめとする因果関係も、光照の限りにおいて(yathāprakāśam)まさに究極的实在に他ならない。なぜなら、光照は否定されえないからである。バツタディヴァーカーラの息子(Baṭṭadivākaravatsa)¹⁸は『ヴィヴェーカーンジャナ』(Vivekāñjana)において[次のように]述べる。[その韻文は]

「そして諸存在のこの光照は」

に始まり、

「呪いの言明(śāpokty)によって消失しない」
に終わる。

2.1.1 世俗的な因果関係

しかし、それら[あらゆる因果関係]のうち、特定の[世俗的な]因果関係においても、別の光照による隠蔽が現出する。[その別の光照は]無限のシャクティ

¹⁸バツタディヴァーカーラの息子(Baṭṭadivākaravatsa)は、『シヴァスートラ』(Śivasūtra)に対する注釈の一つ『シヴァスートラヴァールティカ』(Śivasūtravārtika)を著したバースカラ(Bhāskara)である。『シヴァスートラヴァールティカ』で、バースカラは父であるディヴァーカーラに言及しており、さらに『シヴァスートラヴァールティカ』のコロフォンに自らがディヴァーカーラの息子であることを述べている。See ŚSVār p.3: daivākarir bhāskaro ‘ham antevāsiganeritaḥ / yasmād āgamavibhramśād bhānter bhramitabuddhayaḥ //, ŚSVār p.28: iti śrīmadbhaṭṭadivākarātmajaśrīmadācāryabhaṭṭabhāskara viracite śivasūtravārtike sāmānyacitprakāśasvarūpanirūpaṇākhyāḥ prathamāḥ prakāśaḥ //

ディヴァーカーラの息子であるバースカラには他に『ヴィヴェーカーンジャナ』(Vivekāñjana)と『カクシュヤーストートラ』(Kakṣyāstotra)がある。彼が活躍した年代については、Dyczkowski[1992: 29-30]によれば、ウトパラデーヴァとアビナヴァグプタの間、975年から1000年頃ではないかと考えられている。

の<輪>(śakticakra)と結びついた(cumbita)¹⁹諸存在によって顕現せしめられる。[その無限のシャクティの<輪>は]完全にして<自主性>を特徴とする<大主宰神性>と不可離なものとして[シヴァ自身に]内包されている(kroḍīkṛta)²⁰。しかし、その[特定の世俗的な因果関係]は、マーヤー(māyā)に基づく[結果]として[まさにこの論書で後に]確立されるだろう²¹。そして、その[世俗的な因果関係]は精神的なものと非精神的なものなどの二次的な違いによって無数に分類される。そして、実現関係(niṣpādyaniṣpādakabhāva)と所知能知関係(jñāpyajñāpakabhāva)として顕現し、世間的な日常活動を本質とするこの今問題になっているすべての[世俗的な因果関係]はその[マーヤー]に基づく。

2.1.2 非世俗的な因果関係

しかしながら、ある[因果関係]において、清浄な光を本質とする[<自主性>という]無上の能力を有し²²、妨げのない自己のアートマンに他ならない光照こそが原因であり、[その光照が]マーヤーに基づく別の[清浄ではない]光による障害を欠いている場合、その[因果関係]において、まさにその[自己のアートマンを本質とする光照]に他ならない尊者シヴァが原因である²³。そして、この[自己のアートマンに他ならない光照]は、恩寵と呼ばれる。[恩寵は]主宰神の特定の機能の内、最後の第五番目のものであり、[解脱という]人々の最高の目的に到達せしめるものである。なぜなら、究極的な解脱はその[恩寵]を原因とするからである。実に他[の仏教徒の確定見解など]において

¹⁹文字通りには「シャクティの輪によって軽く触れられた[諸存在]、という意味である。Bh I p.25: tena cumbitāḥ sprṣṭāḥ, sārabhāvena sthitvā vyāptā iti yāvat (「その[シャクティの集合]によって‘cumbita’「軽く触れられた」すなわち結びついた[諸存在]。要するに、精髓(sāra)として存立して遍充されたもの[諸存在]」)

²⁰Bh I p.25: kroḍīkṛtam tena svātantryaśaktyaiva yukta ity āñjaso vidihīti tantrālokanayena svāntahkṛtam / (「‘kroḍīkṛtam’「内包されている」すなわち『それゆえ、まさに自主性という能力と結びつく、という言明は正しい』という『タントラローカ』の見解によって、[シヴァ]自身に内在化している[シャクティの<輪>]」)

²¹このことは行為章第四日課において論じられる。

²²śuddhasvātmārūpaprathā-を採用すれば、「清浄にして自己のアートマンに他ならない光」となるが、本稿で利用している写本には支持されない。

²³Bh I p. 26: kāryatvan tu arthād dāsyāsādanasyaiva jñeyam / (「一方、間接的に、まさに隷属を獲得せしめることこそが結果であると理解されるべきである」)

述べられる最終的な至福(apavarga)は、ある特定の[マーヤーなどが真実であるということ]からの解脱であって、一切からの[解脱]ではない。したがって、「[他で述べられる最終的な至福は]疑似的な至福(niḥśreyasābhāsa)である」と我々は述べるだろう²⁴。

そして今問題になっているその[恩寵]は、二番目の[世俗的ではない]因果関係である。[その恩寵は]世間の肯定的随伴(anvaya)と否定的随伴(vyatireka)を通じて確立されるよく知られている因果関係と異なるから、明瞭な形で理解されないが、ある特定の時に起こる[究極的な解脱という]事象の存在の顕現によって導出されている究極的真理である²⁵。

2.1.3 第一解釈：非世俗的な方法

[その恩寵は]とても不可能なこと事を生み出すことを特徴とする<主宰神性>の顕れによって不可思議性(adbhutabhāva)がもたらされるものである。[その恩寵は]自照することに対する覆いを取り除こうという幾百の願望によっても獲得しがたい。[その覆いは、これが]始点なのではないかと考えられない暗雲をもたらしものである²⁶。このような種類の[恩寵]が、[第一カーリカー中の]‘katham’[という不変化詞]によって、標示者である不変化詞(dyotakanipāta)[である‘cid’という語]を伴って‘kathamcit’と示された。

²⁴このことは、第三章の第二日課で詳述される。

²⁵-vastusadbhāvonneyaparamārthahを採用すれば「[究極的な解脱という]事象の存在に基づいて導出されるべき究極的真理」となるが、本稿で利用している写本には支持されない。

²⁶パースカラカクタに従い、prathamakoṭisambhāvanāśūnyaḥ kālikā-を複合語として解釈し prathamakoṭisambhāvanāśūnyakālikā-という読みを採用した。この解釈によれば、‘prathamakoṭisambhāvanāśūnya’「[これが]始点ではないかと考えられないもの」つまり始まりがないものは自照することに対する覆いである。Bh I p.27: prathamakoṭisambhāvanāśūnyam anādi, kālikākāram meghamālāvadākārayuktam, yat svaprakāśāvaraṇam ātmaprakāśāvaraṇabhūtā māyāśaktiḥ ... (「‘prathamakoṭisambhāvanāśūnya’「始点ではないかと考えられないもの」すなわち始まりがない[覆い]。‘kālikākāra’「暗雲をもたらしもの」すなわち雲の塊のような形を具えた[覆い]。‘svaprakāśāvaraṇa’「自照することに対する覆い」すなわち自己を照らすことに対する覆いであるマーヤー能力)一方、‘prathamakoṭisambhāvanāśūnyaḥ」を採用すれば、始まりがないものは恩寵になる。

2.1.4 第二解釈：世俗的な方法

そして、ある何らかの方法で、すなわち、最高主宰神と異なる師への帰依(gurucaraṇasamārādhana)によってである。[その帰依は] 最高主宰神によって生み出されたものに他ならない。例えば、次のように述べられている。

「[偉大なる師と帰依心を具えている弟子との]²⁷関係はとても獲得しがたい」

2.2 āsādyā

[カーリカー中の] ‘āsādyā’ 「獲得した直後に」という[語]の ‘ā’ は「あらゆる点で」(ā=samantāt) すなわち、完全なものとして (paripūrṇarūpatayā) [という意味である]。sādayitvā とは、自己自身を享受できる妨げなき状態にして [という意味である]。この限りの [‘āsādyā’ という語] を通じて、知られるべきものを知っているものとして、他の人々のために、論書制作に対する [自らの] 資格が示された。もしそうでは [なく論書制作に対する資格が] ないならば、まさに [他の人々を] 騙すことだけ [に依拠して論書を作るということ] が見いだされるだろう。[‘āsādyā’ という語の示す] 前時性によって、[隷属の獲得と再認識に関する論書の説明との間の]²⁸無介在性が、ここ [第一カーリカー] では意図されている。しかしながら、もしそうでは [なく隷属の獲得と再認識に関する論書の説明との間に介在しないことが] ないならば、[隷属の] 獲得に基づく [その後の] 推移の到達点があるとき、一群のマーヤーに基づく汚れ (māyīyamala)²⁹の潜勢力 (saṃskāra) が停止するから、どうして他人への教示をなしえようか³⁰。

²⁷Bh I p.28: sambandhaḥ mahāguror bhaktikalitasya śiṣyasya ca / (‘sambandha’ 「関係」すなわち偉大なる師と帰依心を具えている弟子の [関係]) Vyākhyā から完全な形の韻文を回収することができる。Vyākhyā p.43: bhogecchāvinivṛtasya mokṣamārgaikakāṅkṣiṇaḥ / śiṣyasyeti śeṣaḥ / guroḥ ca suprabuddasya sambandho ’tīva durghataḥ / (「享受に対して意欲することを止め解脱の道のみを望む [弟子] と、完全に目覚めた師との関係はとても得難い。[解脱の道のみを望む] 弟子と、と補われる。)

²⁸Bh I p.28: sāmanantaryam dāsyāsādanapratyabhijñāśāstropapādanayor madhye vyavahānarāhityam / (‘sāmanantaryā’ 「無介在性」すなわち隷属の獲得と再認識に関する論書の説明の間に障害物を欠くこと)

²⁹三種の汚れ (mala) の一つである。他には、行為に基づく汚れ (kārmamala)、個我に基づく汚れ (āṇavamala) がある。

³⁰主宰神の隷属を得たものは生前解脱する。しかし隷属の獲得の後の推移の到達点、すなわち最高原理に帰滅

2.3 maheśvara

実に、[<非清浄>である] マーヤーに満ちた [段階] には<ヴィシュヌ> (Viṣṇu)、<ヴィリンチャ> (Viriñca) などの支配者 (adhikārin) が存在する。さらに<マントラ> (Mantra)、その [マントラの] 主 [すなわち、<マントレーシャ> (Mantreśa)], そしてその [マントラの] 偉大なる主 [すなわち、<マントラマヘーシャ> (Mantramaheśa)] を本質とする者たちが存在する。[それらは] その [マーヤー] を越え (uttīrṇa) ているとしても、大いなるマーヤー (mahāmāyā) [すなわち<清浄なる知>]³¹によって支配されており、<清浄>かつ<非清浄>である。さらに、<清浄>である聖<永遠のシヴァ>などが存在する。しかしながら、それら [<ヴィシュヌ>

した状態にまで至れば、もはや身体を存続させる潜勢力がなく、無身解脱の状態にあるので他人は存在せず、他人に教示することもできない。

パースカラカントは ‘saṃskāraprakṣaye’ という読みを筆記者の誤記として言及しているが、これはミスプリントであろう。賢者たちの心には ‘saṃskāraprakṣaye’ という読みがあるが、それを筆記者が誤って ‘saṃskāraprakṣaye’ と筆写したと考え、パースカラカントは賢者たちが思い描いていた読みに従っているのである。KSTS の刊本に与えられている異読 ‘saṃskāraprakṣaye’ は、パースカラカントが見ていたテキストの読みを支持する。Bh I p.28–29: yady api dehaśthitīm tāvat saṃskārasya sthitir yuktaivānyathā tatpātāpātāt, tathāpi śiṣyabodhanārtham evam uktam / saṃskāranāśe tu videhamuktisamayabhāvinī na paras tiṣṭhāti, nāpi tasya karaṇīye upadeśe śaktiḥ / saṃskāram tāvat tu jīvanmukteḥ bheda-galane ’pi paro ’pi tiṣṭhāti, karaṇīye tadupadeśe śaktir apīti saṃskārapadaparapadaśakyapadānām grahaṇam / saṃskāraprakṣaye (em.: saṃskāraprakṣaye I) iti tu lekhakakṛto ’papāṭha eva / yeṣāṃ mahāpaṇḍitānām buddhāv ayam eva pāṭhaḥ praśastatayā sphurati tebhyo nama evety alam / (「確かに、身体の存続する限り、潜勢力の存続はまったく合理的である。なぜなら、もしそうでないならば、その [身体] が減んでも [潜勢力は] 減ばないことになるからである。しかしながら、弟子たちの理解のために、以上のように述べられた。しかし、無身解脱時に起こる潜勢力の減においては、[教示されるべき] 他者は存立しない。さらにその [他者] に対してなされるべき教示の能力も [存立し] ない。しかし、潜勢力がある限り、生前解脱しているものものは、差異が減しているとしても、他者もまた存立する。なされるべきその [他者] に対する教示の能力もまた [存立する]。したがって、「潜勢力」(saṃskāra) 「他者」(para) 「能力」(śakya) という語が言及されている。しかし、「潜勢力が減しないとき」(saṃskāraprakṣaye) という読みは筆記者がした誤読に他ならない。ある偉大なる賢者たちの知にまさにこの [‘saṃskāraprakṣaye’ という] 読みが最高のものとして現出している。彼らに私はまさに帰依するのである。以上、冗長なのでもうやめる。)

³¹Bh I p. 29: mahāmāyā śuddhavidyā / (「大いなるマーヤーとは<清浄なる知>である」)

など]が、あるものの主宰神性 (aiśvarya) のかけらによって主宰神となる場合、その尊者が大主宰神である。[その大主宰神は] 限定されない光照という歓喜である自主性を究極的真理とするものである。

2.4 dāśya

かの [大主宰神] への 'dāśya' 「隷属」というこの語によって、その [大主宰神の] 再認識を可能ならしめること (upapādāna) には実りが多いことを [ウトパラデーヴァ先生は] 書く。「従者 (dāśa)」とは、望んだように一切が主 (svāmin) によって与えられる受益者、という意味である。[隷属 (dāśya) とは] その [従者の] 状態である。この ['dāśya' という語] によって最高主宰神の本質である自主性の受容者であることが述べられた³²。

2.5 janasya

'janasya' 「人々に」という [語] は、およそ生きていっているようなものにも、という意味である。したがって、この ['janasya' という語] によって、有資格者を対象とする制限がここ [の体系] には全くない、ということ [ウトパラデーヴァ先生は] 示している。なぜなら、この [自己のアートマンが大主宰神に他ならないという] 本質の現れを持つどんな [バラモンやシュードラなど] にも、大いなる果報があるからである。[本質の] 現れこそが究極の果報であるから。また、その [自己のアートマンが大主宰神に他ならないという本質の現れ] は、妨害物とみなされるものによって阻害されえないからである。なぜなら現れたものが未だ現れていないことはないから、という道理に基づく。

そのことは [次のように] 述べられている。

「ここにおいて、[このダルマは] 開始すれば減することはない。反対 [の結果が生じる] こともない。このダルマはわずかとはいえども大きな恐怖から守る」(BhG2.41)³³

³²Bh I p.29: pārameśvarasvātantryasyaiva sarvatvād iti bhāvaḥ / (「最高主宰神に属する<自主性>こそが一切であるから、という意である」)

³³バースカラカントは、atikramanāśahの読みを採っているが、アピナヴァグブタの『バガヴァッドギター』に対する注釈に基づいて、'atikramanāśah'を採用した。Bh I p.31: abhikramanāśah ārambhanāśah /, BhGA2.41: neheti / iha asyām buddhau atikrameṇa aparādheta pramādena nāśo na bhavati, pramādasyābhāvāt / yathā ca parimitena śrīkhaṇḍakaṇena jvālayāmano 'pi

最高の師 [ソーマナンダ先生] によっても、『シヴァドリシュティ』(Śivadr̥ṣṭi) において [次のように] 述べられている。

「正しい認識手段 (pramāṇa) によって、論書に基づいて、あるいは師の文に基づいて、確固たる心を持つ人が知によって一切に存在するシヴァ性をひとたび理解すれば、[座禅行為や難行という] 行為も [反省的意識という] 修習も決して役に立たない。ひとたび金が知られたならば、修習や行為などが真実に対して何の役に立とう。[その修習や行為などは] 常にその確かさが両親に似ている³⁴」(ŚD7.5-6, 7.82cd)

[カーリカー中の] 「人々に」(janasya) という [語] は、常に生と死によって悩まされているもの、という意味である。したがって、この ['janasya' という語] によって、思いやりを受けるものとして、[人々が] 扶助されるべきものであることを [ウトパラデーヴァ先生は] 述べる。

2.6 api

[カーリカー中の] 'api' 「も」という語は、[ウトパラデーヴァ先生] 自身が彼ら [扶助されるべき人々] と同一であることを明示して、[ウトパラデーヴァ先生が] 完全であるがゆえに、[ウトパラデーヴァ先生] 自身において他人の利益という至福とは異なる別の目的の余地を否定する。そして、他人の利益が目的としてまきにある。なぜなら、[目的は] その [他人の利益] という特徴と結びつくからである。実に、目的は自分の利益に他ならず、他人の利益ではない、というこのような神の呪いはない。その [自分の利益] さえも、その [他者の利益] という特徴と結びつかないならば、目的ではないことになるから。実現対象として志向され、主要なものとして、まさにそれから行為へ促すもの、それが目的 (prayojana) である。まさにこのことから、二元論においても、主宰神の創造などの機能において、他者の利益こそが目的である、ということを示した

tailakaṭāhaḥ sadyaḥ sītūbhavati, evaṃ anayā svalpayāpi yogabuddhyā mahābhayaṃ śaṃsārarūpaṃ vinaśyati //

³⁴Bh I p.32: kīrṣṇena karaṇādīnā / sarvadā sarvakālam, pitṛmātrādibhiḥ tulyam sadṛśam dārḍhyam dṛḍhatā yasmimś tādr̥ṣṇa, sevitenety arthaḥ / (「【問】どのような行為などによってか。【答え】常に (sarvadā=sarvakālam) ['pitṛmātrādītulyadārḍhya' は Loc. Bv で] そこにある堅固さが両親に 'tulya' すなわち似ている [行為など、という意味である]。遂行される [行為など]、という意味である」)

めに、ニヤーヤの創始時における創造者 [アクシャパーダ] によって [次のように] 確定されている。

「ある利益 (artha) に向かって人々は活動を起こす。それが目的 (prayojana) である」(NS1.1.24)

2.7 icchan

‘icchan’ 「望むから」というように、意欲の対象とされた [扶助という] 結果が活動に対する根拠であることを [現在分詞接辞] Śatrによって示している。そして、意欲能力は、あとになればなるほど (uttarottaram)、それ自体が増大したものとして行為能力を終局とする、ということを示すだろう³⁵。

2.8 upakāra

[‘upakāra’ の] ‘upa’ という語は近接を意味している。それゆえ、ここでは、人々に最高主宰神の [＜遍満性＞などの] 属性 (dharma) への近接性をもたらすことが [‘upakāra’ という] 結果である。

2.9 samastasampatsamavāptihetu

2.9.1 属格限定複合語の解釈

まさにそのことから、[ウトパラデーヴァは] ‘samasta’ と述べる。なぜなら、ちょうどローハナ山 (Rohaṇa)³⁶ を獲得すれば、宝石という至福 [が獲得される] ように、最高主宰神の属性を獲得すれば、その [最高主宰神の属性の] 流出からなるあらゆる [＜遍満性＞などの] 至福がまさに獲得される。自己のアートマンに他ならない究極的真理が奪い取られたものにとって、他の [微小化などの八つの主宰神性などの]³⁷ 獲得物は何の役にも立たない³⁸。その [自己

³⁵ このことは、行為章第一日課において述べられている。

³⁶ セイロン島にある宝石を生み出すと考えられている伝説の山。

³⁷ 八つの主宰神性には、微小化 (aṇiman)、軽量化 (laghiman) 巨大化 (mahiman) 獲得 (prāpti) 如意 (prākāmya) 統制 (īśitva) 支配 (vaśitva) 随意性 (kāmvāsayitva) がある。See SvTU10.1072cd-73.

³⁸ Bh I p.33: na hi pramuṣitaratnajātasya varāṅikāyām sprhā drśyate iti bhāvah / (「なぜなら、一群の宝石が奪い取られたものに些細なものに対する願望が起こることが見られるということはない、という意である」) 奪い取られた究極的真理を望むのであって、それ以外の微小化などの主宰神性は必要ないということである。

のアートマン] に他ならない究極的真理を獲得したものにとっても、他に望まれるべきものは存在しない³⁹。[次のように] 同じ著者 [ウトパラデーヴァ] によって述べられている。

「帰依という幸福に満ちたものが、どうして他のものを望もうか。あるいは、この [帰依] に乏しいものが、どうして他のものを望もうか」⁴⁰ (ŚSĀ20.11)

以上のように、[‘samastasampatsamavāpteh hetuḥ’ と分析される] 属格限定複合語 (Gen. Tp.) によって、[あらゆる至福の獲得という] 目的が述べられた⁴¹。

2.9.2 所有複合語の解釈

しかし、所有複合語 (Loc.Bv.) によって [再認識の] 手段が示唆される⁴²。[‘samastasampatsamavāpti-hetu’

³⁹ 究極的真理を獲得したものも、すでに究極的真理を獲得しているの、もはや他のものは望まれるに値しないものである。

⁴⁰ vṛtti on ŚSĀ20.11: kim anyad iti / prāptavyasya prāptatvāt nāsty eva anyad yācitavyam / kim anyad iti / paramārthasyānāsādanāt kim anyenāsāraprāyēṇety arthaḥ // (‘kim anyat’ について [述べる]。獲得されるべきものが既に獲得されているから、他に望まれるべきものはまさに存在しない。‘kim anyat’ について [述べる]。究極的真理が獲得されていないから、他のほとんど価値のないものに何の用があろう、という意味である。)

⁴¹ ‘samastasampatsamavāpti-hetu’ という複合語を属格限定複合語で解釈することによって、カーリカーを語順通りに読めば、「あらゆる至福の獲得の根拠であるその [大主宰神] の再認識 (samastasampatsamavāptihetuḥ tatpratyabhijñām) となる。この場合、再認識に基づいてあらゆる至福の獲得 (samastasampatsamavāpti) があり、至福獲得が目的となる。

バースカラカンタによれば、属格限定複合語で解釈することによって、この複合語はカーリカー中の「隷属 (dāśya) と「近接をもたらすこと」(upakāra) の限定詞となる。つまり、「あらゆる至福の獲得の根拠である隷属」「あらゆる至福の獲得の根拠である近接をもたらすこと」となる。Bh I p.34: etena dāśyopakārapadāyora viśeṣanatvam asya padasyoktam / (「これによってこの [複合] 語が、[カーリカー中の] ‘dāśya’ と ‘upakāra’ の二つの語の限定詞であることが述べられた) このことは、アビナヴァグプタが以下に提示する構文解釈から明らかである。IPV I p.38-39: itthaṃ ca atra śloke yojanā, maheśvarasya dāśyaṃ samastasampallābhahetuḥ kathamcit āśādyā, janasyāpi kathamcit tatpratyabhijñām āśādyā prāpayya, upakāraṃ samastasampallābhahetubhūtaṃ maheśvaradāśyātmakam icchan, tām eva samastasampatsamavāptihetukām tatpratyabhijñām upapādayāmi /

⁴² 当該の複合語を所有複合語で解釈すれば、「その根拠があらゆるものの実現の獲得であるその [大主宰神] の再認識」となる。したがって、大主宰神の再認識はあらゆるものの実現の獲得 (samastasampatsamavāpti) に基

は、Loc.Bv. で] その[最高主宰神の再認識] に対する根拠があらゆるものの実現の獲得に他ならないその最高主宰神の再認識[、という意味である]。‘samasta’「あらゆるもの」とは、存在と非存在を本質とする外的な青や内的な楽等である。‘sampat’「実現」とは、実現 (sāmpatti=siddhi) であり、そのような[青や楽等]としての光照である。[‘samavāpti’「獲得」とは、]完全に‘avāpti’「獲得すること」であり、反省的意識に昇ることである。すなわち、この[体系]において、より明瞭に現出している青や楽等の認識を[根拠は何かと]⁴³まさに探求することを通じて、究極の認識主体が獲得されることが教示される。

[ウトパラデーヴァは] 他[の著作]で[次のように]述べる。

「『これ』というように、この限定的なものに関する反省的意識は、充足しており、[最高の認識主体]自身に休らう。今問題になっているその[自身に休息すること]が、「私」という反省的意識である」⁴⁴ (APS15)

づくことになり、あらゆるものの実現の獲得が再認識という目的の手段となる。当該の複合語を解釈するとき、‘samastasampatsamavāpti’の意味が相互に異なることは注意されなければならない。

⁴³Bh I p.34: sphuṭataram bhāsamānāḥ ye nīlasukhādayas teṣāṃ pramāyāḥ anveṣaṇena kiṃmūlā iti vicāraṇena, bāhyapramāvicāre hi kriyamāṇe tanmūlabhūtasya parapramātuḥ prāptir ayatnam siddhyati ghaṭānveṣaṇeneva mṛda iti bhāvaḥ / (「より明瞭に現出している青や楽等、それらの認識の‘anveṣaṇa’「探求」すなわち『認識の] 根源は何なのか』という考察を通じて。なぜなら外的事象の認識の考察がなされれば、その[外的事象の認識の] 根源である最高の認識主体の獲得は容易に確立される。壺を探求すれば粘土が[根源であると確立されるように]という意である」)

⁴⁴この解釈は、バースカラカンタに従っている。Bh I p.35: so 'ham iti vimarśaḥ parāhantāparāmarśaḥ bhavati / saḥ kaḥ / yedam ity asya vicchinnavimarśasya nīlasukhādiviṣayāyāḥ pramāyāḥ / kṛtārthatā kṛtakāryatārūpā / svasvarūpe parapramātari / viśrāntiḥ layaḥ bhavati / pramātā hi nīlasukhādi svātmani layīkaroty eva, anyathā trṭpyayogāt, trṭptir eva ca pramāyāḥ pramātari viśrāntiḥ, sa eva ca parapramātrīlābhaḥ / na caitac chrutvā nīlasukhādivivaśair api paramātmaprāptiyabhimānāḥ kāryaḥ, bāhyāntarabhāvavirakteṣv aham ity ātmaparāmarśaikaniṣṭheṣu dehashtithiṃ tāvat avaśyakartavye vyavahāre 'pi te ātmaniṣṭhā eva yathā syuḥ ityevam artham asyopadeśasya sthitatvāt / nīlasukhādivivaśatvāvivaśatvayoḥ svamana eva sāksīkāryam, anyathā svavañcakatvāpatter ity alam / (「so 'ham iti vimarśaḥ」それが『私』という反省的意識である」すなわち最高の私という反省的意識がある。【問】それは何か。【答】「これ」というように、この‘vicchinnavimarśa’「限定的なもの」の反省的意識は」すな

さらに、まさにその[著作]において[次のように]述べられている]。

「実に、『私』という意識 (ahambhāva) は、[青や楽等の] 光照が自己に休らうことである、と述べられた。そして、まさにその[休息]は、すべてのものに対する期待が減するゆえに、自主的なものであり、行為主体性であり、主要

わち青や楽などを対象とする認識は、‘kṛtārthatā’「充足している」すなわち目的がすでに果たされていることを本質としている。‘svasvarūpe’「自己自身に」すなわち最高の認識主体に、‘viśrānti’「休息」すなわち帰滅する。なぜなら、認識主体は、青や楽などを自分自身にまさに帰滅させる。もしそうではないならば、[認識主体に]満足がありえないからである。そして認識が認識主体に休らうことが満足に他ならない。そしてまさにその[認識主体が認識対象に休らうこと]が、最高の認識主体の獲得である。そして、この[最高の認識主体の獲得]を学習した後に、青や楽などの影響下にないとしても、最高我を獲得したという思い込みをすべきではない。なぜなら、外界や内界の存在に執着しない「私」という自己の反省的意識にのみ依拠するものに対して、身体が存続する限り日常活動が必ずなされなければならないとしても、彼ら[外界や内界の存在に執着しないものたち]は、まさに自身に依拠するように、というこのような目的でこの教示がなされるからである。[自分の心が] 青や楽などの影響下にあろうとあるまいと、まさに自分の心こそが直証されるべきである。さもなければ、自分自身を欺くことになるから。以上、冗長なものであってもよい」)

ハラバッタシャーストリに従えば、次のように解釈される。「『これ』というように限定的なものとして反省的に意識されるこの[非精神的なもの]は、[意識]自身に休らい、充足している。これが『私はあれである』という反省的意識である」APS15: idam iti vicchinnavimarśasya jaḍasya yā saṃvitsvarūpaviśrāntilakṣaṇā kṛtārthatā so 'yam aham eva tattadbhāvavaicitryātmanā prakāṣe iti caitanyaprakāśatādātmyād ahampratyavamarśātmā jīvitasthānīyo, yadāśrayāj jaḍam api vastu vimraṣṭsvabhāvapramātraikyād ahambhāvaviśrānter ajaḍatvam āyāti / ajaḍāś ca vastutaḥ parapramātrekasvabhāvā ity advaito 'jadapramātrbhava eva sarvataḥ pāripūryena vijrmbhate iti tātparyam / (「『これ』というように限定されたものとして反省的に意識されるこの非精神的なものには、意識という本質に休らうことを特徴とする充足性がある。当該のその[充足性]は、まさに私が様々な存在の多様性を本質とするものとして光照している、という[反省的意識の] ことである。精神性と光照の同一性に基いて、『私』という反省的意識という本質は、生命に比せられる。その[『私』という反省的意識]を抛り所とするから、事物は非精神的なものであるとしても、精神的なものとなる。なぜなら、反省的意識主体を本質とする認識主体との同一性に基いて、『私』という反省的意識に休らうことから。そして精神的なものは究極的には最高の認識主体だけを本質とする。従って、不二なるものであり、精神的な認識主体の性質こそが、全面的に完全なものとして遍満している。以上が意図されている」)

なく主宰神性>でもある、と言われている」⁴⁵
(APS22cd-23)

そして、この限り [のあらゆるものの実現の獲得が再認識の根拠であると語ること] によって [再認識の] 手段に関して、とても得難いのではないかという懸念は退けられる。[この著作の] 終わりで [ウトパラデーヴァは次のように] 確定するだろう。

「この新しい容易な道」⁴⁶ (ĪPK4.16)

2.10 tadpratyabhijñā

[カーリカー中の 'tadpratyabhijñā' は、属格限定複合語であり] 'tad' 「それ」とは大主宰神であり、その [大主宰神の] 再認識 [という意味である]。['pratyabhijñā' という語は語源的に次のように説明される。] [過去の自己自身の認識とは] 反対の (prati=pratīpa) [認識] であり、自己自身が現前しているもの (abhi=ābhimukhya) としての認識 (jñā=jñāna) である。[その認識が] 再認識である。[認識とは] 光照である。[再認識は] 反対の [認識] と呼ばれる。実に [過去の認識とは反対の認識にお

⁴⁵ APSV22-23: prāṇādaḥ parimitapramātrāspade jaḍe svātmamātraspurattātmanah parāmarśasya nirodhān naiva vastuvyavasthā tasyāḥ saṁvinnīṣṭhatvāt yato yā saṁvidāḥ svātmamātraviśrāntīḥ sa eva pūrṇāhantāvimarśasvabhāvo 'hambhāvo 'rthavyavasthāpako gīyate / saiva viśvabhāvānām paryantapratīṣṭhābhūmikātvād viśrāntīḥ, viśvaprasaraṇe svavyatiriktasāmagrīnirapekṣatvāt svātantryam, tad eva kartṛtvam mukhyam aiśvaryam apy āgameśūdghoṣyate //23// (「プレーナなどの限定的な認識主体の段階では、非精神的なものには、自己自身のみ現出することを本質とする反省的意識が減しているから、事物の確定は全くない。その [事物の確定] は認識に依拠するからである。なぜなら、認識が自己自身のみ休らうこと、それこそが、遍満した『私』性の反省的意識を本質とする『私』という意識 (ahambhāva) であり、対象を確定せしめるものと呼ばれるからである。まさにその [『私』という意識] こそが休息である。なぜなら、世界の諸存在は最終的な存立の段階にあるからである。世界が展開するとき、自己とは異なる原因集合を期待しないから、自主的なものである。その [自主性] こそが、行為主体性であり、主要な主宰神性でもある、とアーガマにおいて述べられている」)

⁴⁶ ĪPK4.16: iti prakāṭito mayā sughaṭa eṣa mārgo navo mahāgurubhir ucyate sma śivadrṣṭīśāstre yathā / tad atra nidāḍhat padaḥ bhuvanakartṛtām ātmano vibhāvya śivatāmāyīm anīśam āviśan sidhyati // (「以上のように、偉大な師が『シヴァドリシュティ』という論書で述べられた通りに、この新しい容易な道が私によって明らかにされた。したがって、この [認識対象の段階] を足場として、自己が世界の創造主であるシヴァに他ならないことを確信して、絶えず [シヴァと] 一体化するならば、彼は成就する」)

ける] 自身のアートマンの顕現は、以前に経験されていなかったものではない。なぜなら、その [自己自身の顕現] は不断の光照であるから。しかし、その [自己自身の顕現] は、まさにその [主宰神のマーヤー] 能力によって、あたかも限定されているかのように見える、すなわちあたかも概念的に構想されたものであるかのように見える。このことは後に述べられるだろう⁴⁷。

そして、再認識とは、[以前に] 現出したものと [今] 現に現出しているものとの統合 (anusandhāna) を本質とする。[再認識は] 「このチャイトラはあの [チャイトラ] と同じである」という再統合 (pratisandhāna) による、眼前にある事物に関する認識である⁴⁸。

世間においても、「このものの息子、あるいはこの様な性質のもの、あるいはこの様な姿形をしているもの」というような特殊な形で (antatas) [認識されたものであっても]、あるいはむしろ、「これは何者かである」という] 一般的に認識されたものであっても、[今] 再び眼前にあらわれたとき、

⁴⁷ このことは、唯一の認識主体が能力として自主性を有することが詳説される認識章第八日課で述べられる。

⁴⁸ 'anusandhāna' と 'pratisandhāna' という両語について、ウトパラデーヴァは後者を ĪPK において一度だけ使用し (ĪPK1.5.19)、自注においてそれを前者で言い換えている。このことは両語の同義性を示唆する。アビナヴァグプタは 'pratyabhijñā' 「再認識」という語を注釈する中で、'pratyabhijñā' の 'prati' という部分をまず 'pratīpa' 「反対」の意味で解釈し、次に 'anusandhāna' 「統合」の意味で解釈している。この二つの意味に従った解釈を提示した後で 'pratisandhāna' という語を用いることによって、両方の意味を含ませようという意図があったことが伺える。これによって、マーヤーに覆われた段階では異なるものとしてみなされるアートマンと主宰神を、反対に同一なものとして「再統合」するというニュアンスが込められていると考えられる。

'anusandhāna' についてアビナヴァグプタは、「一体性を反省的に意識すること」(miśratāvimarśa) と換言しており (ĪPV2.3.3: ... anusandhānena miśratāvimarśena...), 「統合」という訳語をあてた。パースカラカントはこの語を「一体化」(ekīkaraṇa) あるいは「結合」(yojanā) と注釈する。See Bh I p.189: anusandhānam smṛtānubhūṭayor (em.; smṛtānubhūṭayor I) ekīkaraṇarūpam ('anusandhāna' 「統合」すなわち想起されるものと現に経験されるものの一体化), Bh II p.132: anusandhānarūpam pūrvagrhitābhāsajoyanārūpam ('anusandhānarūpa' 「統合を本質とするもの」すなわち過去に把握された顕現の結合を本質とするもの) ただし、Torella[2002: 125-126, fn.42, 43, 178, fn.11] で指摘されるように、必ずしも一義的な意味で使用されているのではないことに留意が必要がある。例えば ĪPV2.4.15 では「期待」(apekṣā) の意味で使用されている。ĪPV II p.190: anusandhānam cāpekṣā caitanyasvarūpam eva (「なぜなら 'anusandhāna' とは、期待であり、精神性を本質とするものに他ならないからである」)

「これはかのものと同じである」という]再統合(pratisandhi)によって生命を与えられる認識、[それが]再認識と呼ばれる。王に対して、[従者たちは]「このものを再認識せしめる」云々という場合に[再認識という表現が起こる]。

この[体系]においても、よく知られているプレーナ、定説、アーガマ、そして推理などによって、遍満したシャクティを本質とすることが知られる主宰神が存在し、かつ、自身のアートマンが[常に]⁴⁹現前している時、それら[両者]の再統合によって認識が生じる。確かに、私はまさにその主宰神に他ならない、と。

2.11 upapādayāmi

私は今問題になっているそれ[再認識]を「可能にする」(upapādayāmi)について[述べる]。‘upapatti’とは、可能性(sambhava)である。可能性があるその[再認識]を使役者[ウトパラデーヴァ]の働きであるその[可能性]をもたらすのに相応しい活動(samarthācaraṇa)⁵⁰を通じて私は実現せしめる。すなわち、まずもってこの[再認識]は可能である。なぜなら、[再認識は]不断の光照であるから⁵¹。しかし、その[再認識]を可能にすることとは、遮蔽物とみなされるマーヤー能力をただ単に除去することにすぎない。再認識の可能性において自他に区別がないから、その[自他の区別]を期待する「[行為の結果が]行為主体自身に赴くこと」⁵²などといっ

⁴⁹バースカラカントは、「常に」という語の補足を求めその理由を次のように述べている。Bh I p.37: abhimukhībhūte ity atra sarvadeṭi śeṣaḥ / na hi mūrccakāle 'pi kasyāpi svātmānābhimukhībhūto yuktaḥ / tadaunmukhyaṃ vinā tadavasthāgrahaṇāsambhavāt / ('abhimukhībhūte' というこの[語]に対して「常に」と補う。なぜなら、気絶時においてさえ、どのような人にも自己のアートマンが現前していないというものはありえないからである。その[自己のアートマン]が現前しなければ、その[自己のアートマンの]状態の把握がありえないから)

⁵⁰その可能性をもたらすのに相応しい活動(samarthācaraṇa)とは、要するに被使役主体が再認識することが可能になるように促進することである。もたらすのに相応しい活動(samarthācaraṇa)について Ogawa[2001: 352, fn.12]を参照。

⁵¹Bh I p.38: avicchinna prakāśatva cāsyāḥ tadrūpātma- viśayatvena jñeyam / viśayaviśayīnor hi aikyaṃ svayam eva kathayisyati / ('そしてこの[再認識]が不断の光照であることは、[再認識が]その[不断の光照]を本質とする自己自身を対象とするが故に理解されるべきである。実に主体と客体は同一であることを[アビナヴァグプタは]まさに自ら説明するだろう)

⁵²A1.3.72: svaritāñītaḥ karttrabhiprāye kriyāpale / ('行為の結果が行為主体に向かう時、スワリタ(svarita)あるい

たことは、考えられえない。したがって、パラスマイパダが使用されている。

3 構文解釈の提示

そして、以上のような場合、このシュローカにおける構文解釈は以下の通りである。

あらゆる至福の獲得の根拠である大主宰神への隷属を何らかの方法で完全に獲得して、人々にも何らかの方法でその[あらゆるものの実現]の再認識を完全に獲得せしめて(āsādyā=prāpayya)、あらゆる至福の獲得の根拠であり、大主宰神への隷属に他ならない[最高主宰神の属性(dharma)への]近接性をもたらすことを望むから、まさにその根拠があらゆるものの実現の獲得であるその[大主宰神の]再認識を私は可能にする。

[カーリカー中では]‘āsādyā’ というように、[‘āsādyā’ という語を]繰り返して構文解釈するとき、[‘āsādyā’ という]二つの[使役接辞] NiC [で終わる語の使用]がある。そして、[自]注の作者(vṛttikāra) [であるウトパラデーヴァ]は、この限りの説明に重きを置いていない。[自注の意図は]趣旨を説明することであるから⁵³。次のように述べられている。

「スートラの言明[の趣旨]を説明すること[だけ]に対する働きが隠されたもの[自注]において」⁵⁴

詳注の作者(tīkākāra) [ウトパラデーヴァ]も、注(vṛtti)だけの説明に没頭しているので、これ[二つのNiCで終わる語の使用]に触れていない。しかしながら、我々はまさにスートラの説明を専らとする。したがって、[このことを]区別して説明したのである。あらゆる[スートラ]において同様である。

は、ITとしてÑをもつ動詞語根の後に、アートマネーパダが導入される) このスートラにおいて、アートマネーパダ使用の根拠が述べられる。この他にもアートマネーパダ使用の根拠があるけれども、それらの根拠に当てはまらないから A1.3.78: śeṣāt kartari ('行為主体が表示される時、残りの[動詞語根の]あとに[パラスマイパダが導入される])に基づいてパラスマイパダが使用されている。

⁵³Bh I p.16: vṛtīyā tātparyamātre vartanam vṛtīḥ, lakṣaṇayā tanniṣṭho grantho vṛtīḥ... ('vṛtī' 「注釈」すなわち趣旨(tātparya)だけに対する指示が‘vṛtī’である。二次的表示(lakṣaṇā)によって、その[趣旨]に基づく著作が‘vṛtī’である)

⁵⁴ウトパラデーヴァのĪśvarapratyabhijñātikāからの引用と思われるが出典は確認できない。

4 論書の四条件

以上のように、このシュローカによって、主題、目的、その〔目的〕の目的、その〔目的の目的の〕目的、有資格者の確定、師資相承の伝統という関係が示された。

すなわち、〔解脱〕以前における、輪廻の根本原因である善業や悪業に対する根拠であり、あらゆるものの実現を特徴とするものとして説明されたまさにその対象 (artha) が、この〔論書〕で出世間道に関する手段として確定された。なぜなら、『pratyabhijñā』という語は『再認識せしめる手段、〔すなわち再認識に関する論書〕』⁵⁵ という手段として語義解釈されるからである⁵⁶。このように、

「新しい道」(ĪPK4.16)

というように〔Pratyabhijñāsāstra という〕論書の終わりで確定するであろう不可能事をもたらすことを特徴とする主宰神性を示唆して、〔ウトパラデー

⁵⁵Bh I p.40: pratyabhijñāyate upāyabhāvena janaviṣaye pratyabhijñāpadam prāpyate, anayā anena śāstrena ... (『pratyabhijñā』「再認識せしめる手段」すなわち手段として人々に関して再認識の段階を獲得せしめるもの、すなわちこの論書)

⁵⁶ここでは、『tatpratyabhijñā』という複合語における ‘tad’ が「大主宰神」だけではなく「あらゆるものの実現」(samastasampat) を指すことが示唆されている。‘tad’ が「あらゆるものの実現」を指す場合、その再認識とは、輪廻をもたらす善業や悪業の根拠である青や楽を解脱の達成手段として再認識することである。この再認識は、青や楽に関する認識についてその根源を探求した結果得られるものである。Bh I p.40-41: samsāramūlakārāṇe puṇyapāpādihetubhūte nīlasukhāda eva yayopāyatām tadviṣayapramānveṣaṇadvāreṇa janaḥ pratyabhijñānti, yaḥ puṇyapāpāhetutvena mama pūrvaṃ prasiddhaḥ nīlasukhādir bhāvah sa eva mokṣasādhanaṃ iti / anyathāsyāḥ vyarthatvam eva syāt / tad uktaṃ / yenaiva muhyati jaḍaḥ prājñas tarati tenaiva saṃsārāt / iti / etena śloke tacchabdena samastasampat ity bhāgasyaiva parāmarśaḥ na maheśvarasyeti darśitam / (『輪廻の根本原因である善業や悪業などの根拠であるまさに青や楽等に関して、あるものを通じて、〔青や楽等が〕手段であることを、その〔青や楽等〕を対象とする認識を〔根源は何かと〕探求することを通じて人々は再認識し、善業や悪業の根拠として私にすでに確立されている青や楽等といったもの、その同じ〔青や楽等〕こそが解脱の達成手段と呼ばれるものである。もしそうではないならば、この〔再認識に関する論書 (pratyabhijñāsāstra)〕は無意味なものになってしまうだろう。そのことは〔次のように〕述べられている。『まさにあるものによって愚者たちは迷妄している。まさにその同じものによって賢者は輪廻を越える』と。以上によって、シュローカにある ‘tad’ という語によって ‘samastasampat’ 「あらゆるものの実現」という部分が反省的に指示され、‘maheśvarasya’ 「大主宰神」〔は反省的に指示され〕ない、ということが示された。)

ヴァ〕は〔再認識の〕手段を主題として示した。まさにこの〔手段が主題として示された〕ことから、

「すなわち、非精神的であるもの」⁵⁷ (ĪPK1.1.3)

と導入される別のシュローカを述べるだろう。

そして、目的は再認識の手段の認識である。その〔目的〕の目的は、再認識をもたらすことである⁵⁸。さらにその〔再認識をもたらすこと〕の目的は、あらゆる至福に他ならない最高主宰神性のみを本質とする現れである。その〔あらゆる至福に他ならない最高主宰神性のみを本質とする現れ〕以外の〔目的〕は決して存在しない。なぜなら、その〔あらゆる至福に他ならない最高主宰神性のみを本質とする現れ〕は、わずかといえども (amśāmsīkāyāpi)、あらゆる〔結果〕の中でも終局の結果であるから。

そのことをまさに私〔アピナヴァグプタ〕が賛歌 (stotra) において、〔次のように〕述べる。

「おお、神よ。〔世間的〕行為あるいは宗教的行為の果報は、究極的には、まさにあなたとの同一性である。一方、〔終局以外の〕果報を求める人たちは、まさにとどまることなく、この〔あなたとの同一性〕に関して迷妄したままである⁵⁹」

⁵⁷ĪPK1.1.3: tathā hi jaḍabhūtānām praṭiṣṭhā jīvadāśrayā / jñānam kriyā ca bhūtānām jīvatām jīvanam matam // (『すなわち、非精神的なものは、生命あるものに依拠して存立する。認識と行為が生きている諸存在の命と考えられる』)

⁵⁸バースカラカントは、明らかに二種類の再認識に言及している。すなわち、主宰神の再認識と青や楽などという手段についての再認識である。主宰神の再認識とは、自らを主宰神として再認識することである。対象の再認識とは、青や楽などの対象すなわちあらゆるものの実現を解脱の達成手段として再認識することである。Bh I p.41: pratyabhijñānam janaviṣaye parameśvarasya nīlasukhādyupāyasya ca pratyabhijñāsampādanam / samastasampat ity asya nīlasukhādirūpam arthaṃ kṛtvā prathamaprayojanatvaṃ parameśvarādvayaprathanarūpam arthaṃ kṛtvā dvitīyaprayojanatvaṃ / (『pratyabhijñāna』「再認識をもたらすこと」すなわち人々に関して、最高主宰神と青や楽等という手段についての再認識を実現せしめること。〔カーリカー中の〕‘samastasampat’ というこの〔語〕は、青や楽等というものを考慮した場合、第一の目的を表し、最高主宰神と異なる現れに他ならないものを考慮した場合、第二の目的を表す) 二種類の再認識については、川尻 [2003] を参照せよ。

⁵⁹バースカラカントは、mūdhā sthitiḥ について、複合語で読む解釈と複合語として読まない解釈を挙げている。ここに挙げた訳は複合語として解釈している。複合語として読まない場合次のようになる。「おお、神よ。〔世間的〕行為あるいは宗教的行為の果報は、究極的には、まさにあなたとの同一性である。一方、〔終局以外の〕果報を求め、これ〔あなたとの同一性〕に関して迷妄しているものたちには、まさに尽きることなく〔輪廻の〕状態があるだろう」

このことを[ウトパラデーヴァは次のように]二つのパーダ (pāda) によって述べるだろう。

「したがって (tat)、ここ [認識対象の段階] を足場として」(ĪPK4.16)

[カーリカー中の] ‘janasya’ という [語] によって有資格者が示されている。そのことを [次のように] ウトパラデーヴァは] 結論づけるだろう。

「絶えず、[シヴァに] 参入するなら」(ĪPK4.16)

[カーリカー中の] ‘kathamcit’ というこの [語] によって、師資相承の伝統が [示されている]。[次のように] ウトパラデーヴァは] 述べるだろう。

「偉大な師達が『シヴァドリシュティ』(Śivadr̥ṣṭi) という論書でのべた通りに」(ĪPK4.16)

5 ĪPK の構成

以上のように、主張されるべきあらゆるもの事象を要約しているから⁶⁰、この [最初の] 文は、枚挙 (uddeśa) という形のものであり、主張 (pratijñā) を本体とするものである。しかし、著作の中間は理由などを確定するものである。そして

「以上のように、私によって明らかにされた」(ĪPK4.16)

というように、最後のシュローカは著作の結論である。以上のように、この論書は五支からなるものであり、他者の理解のためのものである。

Bh I p.42: mūḍhā lakṣaṇayā mūḍatvadyotikā, atha vā mūḍhā iti bahuvacanāntam, tathā ca ye mūḍhā iti sambandhaḥ, tathā ca ‘kharpare śari’ iti visargalopaḥ / (‘mūḍhā’ は二次的表示によって「迷妄しているもの」(mūḍhā) を標示するものである。あるいは ‘mūḍhā’ という語は、複数形で終わる [語] である。そしてそのような場合、「迷妄しているものたち」(ye mūḍhāḥ) と構文解釈される。そしてそのような場合、KhaR が後続する ŚaR が後続するとき [ヴィサルガにゼロが任意に代置される] (kharpare śari)。したがって、ヴィサルガの消失が起こる。) See KV on A8.3.36: kharpare śari vā lopo vaktavyaḥ / vṛkṣā sthātāraḥ / vṛkṣāḥ sthātāraḥ / vṛkṣās sthātāraḥ //

現在出版されているアピナヴァグブタの著作にこの賛歌は確認できない。直弟子クシェーマラージャは、この賛歌を次のように引用している。Kṣemarāja’s vivṛti on Stavacintāmaṇi28: tad uktam asmatprabhupādaiḥ ‘phalaṃ kriyānām atha vā vidhīnām paryantas tvaṇmay-ataiva deva / phalepsavo ye punar atra teṣāṃ mūḍhā sthitiḥ syād anavasthayaiva //’ iti /

⁶⁰pratyabhijñānavastusāṅgrahanenedam を採用すれば、「再認識されるべきあらゆるもの事象を要約しているから」となる。Bh I p.42: pratyabhijñānavastu asmin śāstre pratyabhijñāviśayatvenābhidheyam / (‘pratyabhijñānavastu’ 「再認識されるべきもの」すなわちこの論書で再認識の対象として直接述べられるべきもの)

マーヤーの段階においては、まさにニヤーヤ学派の方法論 (krama) こそが究極的真理である、という著者の意図は、

「行為、関係、普遍」⁶¹ (ĪPK2.2.1)

云々の枚挙において、明らかになるだろう。したがって、確かに (tāvat) [ニヤーヤ学派の方法論こそがマーヤーの段階では究極的真理であることが] 著作によって意図されているものである⁶²。

そして、世俗的な主宰神に通暁している善き人々は、主宰神に関して、従者の [奉公するものであることなどの] 美質に満ちた [人々] を光照せしめる。そして、人々に関して、[人々に] 近づくものであること (ābhigāmikā) などの一群の美質を具えた主宰神を光照せしめる。以上のように、この限りの意味が、一般的な [‘tadpratyabhijñā’ という] 属格限定複合語によって、「その再認識」(tasya pratyabhijñā) と示された⁶³。

6 果報獲得時期

そして、この [最初の] シュローカを聞いたとき、弟子たちに、この [最初のシュローカの] 意味が伝達されることを通じて、弟子たちに、確かに (tāvat)、まさに最高主宰神との同一性が生じる。

すなわち、「人々に」(janasya) と [いう語を] 聞くことに基づいて、[有資格者が] [命令接辞] LOṬ や [願望接辞] LIṆ などの対象となり、そして次に、

⁶¹ĪPK2.2.1: kriyāsambandhasāmānyadravyadikkālabuddhayaḥ / satyāḥ sthairyopayogābhyām ekānekāśrayā mataḥ // (「単一性と多様性に基づく、行為、関係、普遍、実体、空間、時間の知は、真実であると考えられる。なぜなら、[これらは] 恒常性と [結果をもたらすことに] 対して] 有効性があるからである。)

⁶²バースカラカントによれば、‘grantha’ は論書全体あるいは最初のシュローカである帰敬偈を指す。その場合、「確かに、[ニヤーヤ学派の方法論こそがマーヤーの段階では究極的真理であること] が [最初のシュローカという] 一節によって意図されている」というようにも解釈できる。Bh I p.42: granthasya pratyabhijñāśāstrākhyasyāthavādislokarūpasya / tātparyam vyatiriktam lokasiddhavastu / (‘grantha’ 「著作」すなわち再認識に関する論書あるいは最初のシュローカというもの。‘tātparya’ 「意図されているもの」すなわち [究極的に確立されているものとは] 異なり世間で確立されているもの。)

⁶³‘tadpratyabhijñā’ という複合語において ‘tad’ というように一般的に再認識の対象が表されている。これに対して、特殊な形は「主宰神の」(īśvarasya)、あるいは「人々の」(janasya) というように表される。人々の主宰神に関する再認識とは、「自分は主宰神に他ならない」と再認識することであり、主宰神の人々に関する再認識とは、「自分は人々に他ならない」と再認識することである。

三人称形を意味する [名詞] が一人称形を意味する [一人称代名詞 *asmad*] に帰着するから⁶⁴、まさに次のように、実に、有資格者に論書の意味の伝達が、鏡と映像のように起こる。

我々自身は生や死に悩まされているものであり、輪廻し続けるという状態が排除されていない。かの [師] は、我々に [最高主宰神の属性への] 近接性をもたらすことを望んで、大主宰神への隷属を完全に獲得して、あらゆる至福を獲得する根拠であるその [主宰神の] 再認識を可能にする。そして、そのことから、我々はこのような [あらゆる至福を獲得する根拠] であるその [主宰神の] 再認識をまさに獲得する⁶⁵。

しかし、[我々にとってその果報が何になろうというように] ⁶⁶無関心であることによって [論書の意味の伝達が起こら] ない。なぜなら、有資格者と無資格者の [論書の意味の] 理解の間に、違いがな

⁶⁴ 「健康を求めるものは薬を服用すべし」あるいは「あなたは薬を服用すべし」と聞いた後で、「私は薬を服用しよう」というように命令されたものが、自ら行為をなそうとする場合である。Bh I p.44: *ayam upapādayati, vyaṃ prāptā ity evam ity arthaḥ / ādisābdena laṭo grahaṇam / paramārthataḥ upapādayāmiti śloke sthitatvena śiṣyabuddhau sphuritasya laṭaḥ prathamapurūṣasya tatrāsthitatvāt cviprayogaḥ / prathamapurūṣārthe iti madhyamapurūṣasyāpy upalakṣaṇam, tasyāip kvacit prayoge uttamapurūṣārthe paryavasānāt yathāraiva lakṣyamāne udāharaṇe, sevadhvam sevāmahai iti /* (『彼が可能にするとき、私たちは獲得する』というように、という意味である。‘ādi’ という語によって [現在接辞] LAṬ が含まれる。究極的には、『私は可能にする』というように弟子たちの知に現れる [現在接辞] LAṬ がシュローカに既にあるがゆえに、三人称はその [シュローカ] にはないから、[命令形の対象となるように、以前には存在しなかったものが生じることを示す taddhita 接辞] Cvi が使用されている。‘prathamapurūṣārthe’ という [語] は二人称形も示唆する。その [二人称形] もある使用形においては、一人称を意味する [語] に帰着するからである。例えば、またにこの [論書] で、いかに示唆する喩例において、『あなた方は服用すべし。我々は服用しよう』と [述べられている] ように)。

⁶⁵ あるいは、KSTS 本の読みを採用すれば、‘janasya’ という語を聞いた後で、主宰神の再認識を獲得する、と解釈される。次のようになる。「実に、まさに以上のような場合、[命令接辞] LOT や [願望接辞] LIN などの対象となる場合、有資格者に論書の意味の伝達が起こる。したがって、三人称形を意味する [名詞] が一人称形を意味する [一人称代名詞 *asmad*] に帰着する。

⁶⁶ Bh I p. 45: *adhikāriṇi tāstasthyena nāyam upapādayati / ‘kim asmākaṃ tena’ iti tāstasthabhāvena samkrāntir na bhavati /* (『果報に] 無関心であることによって、有資格者にかの [師] は [再認識を] 可能しない。『我々にとってそれが何になろう』というように無関心であることによつて [論書の意味の] 伝達は起こらない)。

いことになってしまうからである⁶⁷。

「健康を求めるものたちは、黄色のミロバランの木 (*śivā*) を服用しなさい」あるいは「あなたがたは [黄色のミロバランの木を] 服用しなさい」という文の意味が、「私たちは服用したい」というような形で有資格者に移行する場合、第二の段階である。[その有資格者は] まさに第三段階において、[人間の実現の目的が実際には] 将来生じる [第四] 段階であるとしても、時間に影響されない [純粹精神と呼ばれる] 本質に参入することによって、人間の目的の実現を自分のものにしたと思ひます。まさにそのことから、[有資格者は] 遍満するものであるという思念の獲得に基づいて、遍満した意識を有し、美しい反省的意識を有するものである。しかし、他のものは、まさに以上のようなことによって、無資格者であり、無関心を生命とするものである⁶⁸。したがって、もうやめよう。そして、これは二次的なものであり、とても深遠なものであるというこのことは、すでに確立された。このシュローカによって、弟子たちに、主宰神の現前 [がもたらされ]、[弟子たちに] 目的などを理解せしめられる。終了。

⁶⁷ 論書の意味をただ聞くだけなのか、あるいは論書の意味を理解して主体化するか、という違いである。

⁶⁸ ‘*ṭṭīyakakṣyām*’ という読みを採用すれば、次のようになる。「『健康を求めるものたちは、黄色のミロバランの木 (*śivā*) を服用しなさい』あるいは『あなたがたは [黄色のミロバランの木を] 服用しなさい』という文の意味が、「私たちは服用したい」というような形で有資格者に伝達される場合、第二の段階である。[その有資格者は、人間の実現の目的が実際には] 将来生じる [第四] 段階であるとしても、時間に影響されない [純粹精神と呼ばれる] 本質に参入することによって、まさに第三の段階を、人間の目的の実現であり [、その人間の目的の実現を] 自分のものにしたと思ひます。まさにそのことから、[有資格者は] 遍満するものであるという思念の獲得に基づいて、遍満した意識を有し、美しい反省的意識を有するものである。しかし、他のものは、まさに以上のようなことによって、無資格者であり、無関心を生命とするものである」

文献と略号

1 一次文献

A Pāṇini. *Aṣṭādhyāyī*.

APS Utpaladeva. *Ajadapramāṭṛsiddhi*: Madhusudan Kaul Shastri ed. *The Siddhitraī and the Pratyabhijñā-kārikā-vṛtti*, KSTS34, Srinagar: Kashmir Pratap Stram Press, 1921

Bh Bhāskaraṅṭha. *Bhāskari*: K. A. Subramania Iyer and K. C. Pandey ed. *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī of Abhinavagupta*. 2 vols., Allahabad: The Princess of Wales Sarasvati Bhavana. 1938, 1950. Reprinted, Delhi: Motilal Banarsidass. 1986.

BhG *Bhagavadgītā*. See BhGA.

BhGA Abhinavagupta. *Bhagavadgītārhasaṅgraha*: S. Sankaranarayanan ed., *Śrīmadbhagavadgītā with Gītārhasaṅgraha of Abhinavagupta*. Tirupati: Sri Venkateswara University Oriental Research Institute.

ĪPK Utpaladeva. *Īśvarapratyabhijñākārikā*. See Torella [2002].

ĪPKV Utpaladeva. *Īśvarapratyabhijñākārikāvṛtti*. See Torella [2002].

ĪPV Abhinavagupta. *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī*: (1) Mukund Ram Shastri ed., 2 vols. KSTS 22, 33. Bombay: Nirṇaya Sagar Press. 1918, 1921. (2) See Bh.

ĪPVV Abhinavagupta. *Īśvarapratyabhijñāvivṛttivimarśinī*: Madhusudan Kaul Shastri ed., 3 vols. KSTS 60, 62, 65. Bombay: Nirṇaya Sagar Press. 1938, 1941, 1943.

KSTS Kashmir Series of Texts and Studies.

KV Vāmana and Jayāditya. *Kāśikāvṛtti*. See Miśra [1985].

MK Sadyojyoti. *Mokṣakārikā*. See V. V. Dvivedi [1988].

NS *Nyāyasūtra*: Taranatha Nyaya-Tarkatirtha and Amerendramohan Tarkatirtha, eds. *Nyāyadarśanam with Vātsyāyana's Bhāṣya, Uddyotakara's Vārttika, Vācaspati Miśra's Tātparyāṭikā and Viśvanātha's Vṛtti*. Calcutta Sanskrit Series No.18–19. 2 vols. Reprint, Kyoto 1982.

PHṛ Kṣemarāja. *Pratyabhijñāhṛdaya*: Jagadisha Candra Chatterji ed., KSTS 3, Srinagar, 1911.

SC Nārāyaṇa. *Stavacintāmaṇi*: Madhusudan Ram Shastri ed., KSTS10. Srinagar: Kashmir Pratap Stram Press, 1918.

ŚD Somānanda. *Śivadrṣṭi*: Madhusudan Kaul Shastri ed., KSTS 54. 1934.

ŚSĀ Utpaladeva. *Śivastotrāvalī*: Rājanaka Lakṣmaṇa [Laksman Raina, Swami Laksman Joo] ed. *Śivastotrāvalī of Utpaladevācārya with the Sanskrit commentary of Kṣemarāja*. Chowkhamba Sanskrit Series 15, Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office.

ŚSVār Bhāskara. *Śivasūtravārttika*: Jagadisha Candra Chatterji ed., KSTS 9, 10, Srinagar, 1916.

SvTU Kṣemarāja. *Svacchandatanroddyota*: Madhusudan Kaul Shastri ed. *The Svacchandatantra with commentary by Kṣemarāja*, KSTS 31, 38, 44, 48, 51, 53, 56. Bombay: Nirṇaya Sagar Press, 1921–35.

TĀ Abhinavagupta. *Tantrāloka*: Madhusudan Ram Shastri ed., KSTS 23, 28, 29, 30, 35, 36, 41, 47, 52, 57, 58, 59. Bombay: Nirṇaya Sagar Press, Tattvavivecaka Press, Sri Venkateshvara Steam Press, Allahabad: Indian Press, 1918/1930.

TĀV Jayaratha. *Tantrālokaviveka*. See TĀ.

Vyākhyā *Īśvarapratyabhijñāvimarśinīvyākhyā*: Government Oriental Manuscript Library, Madras, Ms R4353. Paper; Devanāgarī transcript.

2 二次文献

Dyczkowski, Mark S. G.

1992. *The Stanzas on Vibration*. Albany: State University of New York Press.

Dvivedi, Vraja Vallabha

1988. *Aṣṭaprakaraṇa*. Varanasi: Sampūrṇānanda Sanskrit University.

川尻 洋平 (Kawajiri, Yohei)

2003. 「アビナヴァグプタのĪśvarapratyabhijñākārikā 帰敬偈解釈—「再認識」の二重性について—」『印度學佛教學研究』第 52 巻第 1 号、pp. (87)-(89)。

2008. 「アビナヴァグプタĪśvarapratyabhijñāvimarśinīの研究 (1)」『比較論理学研究』6: 135–157.

Miśra, Śrīnārāyaṇa

1985. *Kāśikavṛtti of Jayāditya-Vāmana, along with Commentaries Vivaraṇapañcikā—Nyāsa of Jinen-drabuddhi and Padamañjarī of Haradatta Miśra*. 6 vols. Ratnabharati Series 5–10. Varanasi: Ratna Publications.

Ogawa, Hideyo

2001. “Bhartṛhari on pravṛtti as the First kārika.” In *On the Understanding of Other Cultures: Proceedings of the International Conference on Sanskrit and Related Studies to commemorate the centenary of the birth of Stanislaw Schayer (1899-1941), Warsaw University, Poland, October 7-10, 1999*, pp.343–368. Eds. by Piotr Balcerowicz and Marek Mejer. Warszawa : Instytut Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski.

Pandey, Kanti Candra.

1954. *Bhāskarī*, vol. III, *Īśvarapratyabhijñāvimarśinī*, English Translation. The Princess of Wales Sarasvati Bhavana Texts No. 84. Reprinted, Delhi: Motilal Banarsidass, 1986.

1963. *Abhinavagupta*. An Historical and Philosophical Study. Varanasi: Chowkhamba Sanskrit Series Office. 2nd.ed. [1st.ed. 1935, 3rd. ed. 2000]

Raghavan V.

1981. *Abhinavagupta and His Works*. Chaukhambha Oriental Research Studies No. 20. Varanasi: Chaukhambha Orientalia.

Sanderson, Alexis

2005. “A Commentary on the Opening Verses of the Tantrasāra of Abhinavagupta.” In *Sāmarasya: Studies in Indian Arts, Philosophy, and Interreligious Dialogue in Honor of Bettina Bäumer*, pp.89–148. Ed. by Sadananda Das and Ernst Furlinger. New Delhi: D.K. Printworld.

2007. “The Śaiva Exegesis of Kashmir.” In *Melanges tantriques a la mémoire d’Hélène Brunner*, pp. 231–442 and 551–582(bibliography). Ed. by Dominic Goodall and André Padoux, Pondichery: Institut Français d’Indologie.

Slaje, Walter

1993. *ŚĀRADĀ: deskriptivsynchrone Schriftkunde zur Bearbeitung kaschmirischer SanskritManuskripte: Auf der Grundlage von Kuśālas GhaṭakharparaGūḍhadīpikā und unter graphischer Mitwirkung von Eva Slaje*. Reinbek: Dr. Inge Wezler, Verlag für Orientalistische Fachpublikationen.

Torella, Raffaele

1988. “A Fragment of Utpaladeva’s Īśvarapratyabhijñā-vivṛtti.” *East and West* 38, pp. 137–174.

1998. “The *Kāñcukas* in the Śaiva and Vaiṣṇava Tantric Tradition: a few Considerations between Theology and Grammar.” In *Studies in Hinduism, II, Miscellanea to the Phenomenon of Tantras*, pp. 55–86. Ed. by G. Oberhammer. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Sitzungsberichte 662.

2002. *The Īśvarapratyabhijñākārikā of Utpaladeva with the Author’s Vṛtti*. Critical Edition and Annotated Translation. II ed., Delhi: Motilal Banarsidass, 2002. [I ed. Serie Orientale Roma 71. Roma: IstitureItaliano per il Medio ed Estremo Oriente, 1994]

(かわじり ようへい、 広島大学大学院文学研究科特別研究員)